

ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України
Видається з березня 1995 року

№9 (43)

вересень
1999

ЗМІСТ

МАКРОЕКОНОМІКА	3 В.Ющенко	Нові випробування напередодні третьої річниці
	6 Н.Гребеник	Монетарні інструменти управління грошово-кредитним ринком
	6	Положення про нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою України
	9 Ю.Василенко	Роль зовнішньої торгівлі у платіжному балансі України
	16 І.Лук'яненко, Ю.Гордніченко	Моделювання розподілу дотацій між регіонами України
	21	Баланс Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
	22 О.Петрик, І.Болгарин, М.Роєнко	Динаміка грошового мультиплікатора в Україні
ЗАКОНОТВОРЕННЯ	24 М.Савлук	Збереження незалежного статусу НБУ — невідкладне завдання державної ваги
ХРОНІКА	26 Т.Ісаєва	Перша п'ятирічка
МОНЕТИ УКРАЇНИ	27	Про введення в обіг пам'ятних монет "Любка дволиста"
ВАЛЮТНИЙ РИНОК	27	Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за липень 1999 року)
	28 О.Бакун	Коли бракує палива — горить гривня
	30	Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за липень 1999 року)
ФОНДОВИЙ РИНОК	32	Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених у липні 1999 р.
	32	Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за січень — липень 1999 р.
	32	Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу (на 1 серпня 1999 р.)

Редакційна колегія:

КІРЕЄВ О.І. (голова)

БОНДАР В.О.

ВОРОНОВА Л.В.

ГАЙДАР Є.Т.

ГЕЄЦЬ В.М.

ГРЕБЕНИК Н.І.

ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИ Марек

ІЛАРІОНОВ А.М.

КАНДИБКА О.М.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

ЛИСИЦЬКИЙ В.І.

МАТВІЄНКО В.П.

МОРОЗ А.М.

ОСАДЕЦЬ С.С.

ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав. редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

САВЛУК М.І.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ФЕДОСОВ В.М.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією

періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків

та інформаційно-програмного забезпечення

Редактор відділу **КОМПАНИЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого забезпечення,

банківського нагляду

та комерційних банків

Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**

Літературні редактори

КУХАРЧУК М.В., ШАПОВАЛОВА І.Ф.

Коректори

СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.

Комп'ютерний набір

ЛИТВИНОВА Н.В.

Фотокореспондент

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.

Черговий редактор

КУХАРЧУК М.В.

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 252028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

Реєстраційне свідоцтво КВ № 691

Передплатний індекс 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Комп'ютерна верстка

СЕРЬОДКІН В.К., ПЕРЕПЕЛИЦЯ С.В.,

ГОРНЯК С.З.

Кольороподіл і друк

Інженерно-технічний центр НБУ

Підписано до друку 08.09.1999 р.

Формат 60×90/8. Друк офсетний.

Умовн. друк арк. 8.0. Умовн. фарбовідб. 114.4.

Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів,

опублікованих у журналі, посилання на "Вісник

Національного банку України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали

в порядку обговорення,

не поділяючи думку автора.

Відповідальність за точність

викладених фактів несе автор.

Редакція не несе відповідальності

за зміст рекламних матеріалів.

© Вісник Національного банку України,

1999

МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	33	Н.Якубенко О.Геєць	Німецький уряд — українським підприємцям
БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ	35		Пластиковий бізнес Приватбанку
ФІНАНСОВИЙ РИНОК	36	М.Олексієнко	Окремі питання договірною регулювання вкладних операцій
	39		Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1999 р. та липні 1999 р.
	39		Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у липні 1999 р.
	39		Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1999 р. та липні 1999 р.
	39		Темпи зростання грошової маси у січні—липні 1999 р.
КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ	40	В.Зінченко	Про підсумки діяльності комерційних банків України за I півріччя 1999 року
	43		Структура активів комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.
	47		Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.
	51		Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.
	55		Як аналізувати таблиці даних щодо стану комерційних банків
	58		Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", внесені за період із 1 липня по 1 серпня 1999 р.
	60		Банки, вилучені з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ у липні 1999 р.
	61	І.Волошин	Розрахунок резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями за допомогою коефіцієнтного аналізу і повної моделі банку
ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА	64		Фінансове програмування та макроекономічна політика

Акценти /

Нові випробування напередодні третьої річниці

Напередодні третьої річниці проведення грошової реформи, у липні – серпні поточного року, стабільність гривні зокрема та макроекономічна стабільність країни в цілому знову пройшли через суворі випробування. Підвищення цін на нафтопродукти спровокувало азіотажний і спекулятивний попит на іноземну валюту на готівковому та міжбанківському ринках.

Однак стрибок цін на бензин не мав руйнівного впливу на зовнішню стабільність гривні – її девальвація відносно зростання цін на один із базових для економіки товарів була досить стриманою. Гривня вистояла. Ринок не отримав негативних сигналів щодо зламу на гірше. Макроекономічна стабільність утримана. Збережена хоча необхідна передумова відновлення реального економічного зростання.

ЛИПНЕВА КРИЗА КУРСОУТВОРЕННЯ-99

“Несподіваний” стрибок цін на пальне за кілька днів у 2–3 рази, що стався у розпалі жнив і масових відпусток, зірвав гривню практично зі стабільного стану, в якому вона перебувала вже три місяці. Гривня як ринкова валюта¹ миттєво відреагувала девальвацією. Однак її девальвація до мінімального значення 4.6872 гривні за долар США, яка проявилася з невеликим часовим лагом (приблизно 20 календарних днів), відбувалася суттєво повільніше порівняно з темпами зростання цін на пальне: максимальний їх приріст (за нашою оцінкою – 175%)² у 10 разів перевищував максимальну девальвацію (17.7%).

Починаючи із 13 серпня 1999 року, спостерігається впевнена номінальна ревальвація гривні, яка супроводжується вимушеним викупом доларів США Національним банком України. Усього за час з 11 по 19 серпня НБУ, стримуючи темпи ревальвації гривні, викупив понад 90 млн. доларів, або понад 30% доларової пропозиції за цей період.

Додамо, що за статистичними даними липнєве подорожчання цін на пальне не призвело до значного підвищення цін на решту товарів на споживчому та оптовому ринках. Більше того, ціни на продовольчі товари знизилися на 3.2%, на послуги – на 0.3%. З урахуван-

ням зростання цін на непродовольчі товари відбулося зниження загального індексу споживчих цін³ на 1.0%. Позитивна тенденція стабільності внутрішніх цін збереглася і надалі – за попередніми даними у серпні максимальне значення інфляції споживчих цін вимірюється невеликим однозначним числом. За номінальної динаміки розвитку монетарних агрегатів зберігається і зміцнюється тенденція зростання попиту на гроші для розрахунків (М1), який з початку року виріс на 10%, а до відповідного періоду минулого року – на 4%. Ще

Грошова реформа в Україні проведена на засадах:

- 1) випереджаючого впровадження монетарної політики стабілізаційного типу з відповідним застосуванням ринкових механізмів самоорганізації грошового ринку та збереженням за Нацбанком лише непрямих засобів впливу;
- 2) безумовного виконання державою всіх прийнятих зобов'язань, що обумовило безконфіскаційний характер грошової реформи;
- 3) прозорості всіх основних операційних процедур реформи

більш вираженою є тенденція зростання попиту на широкі гроші (М3), який підвищився відповідно на 11 та 8%.

Для оцінки ситуації принципово важливою є реакція оптових (гуртових) цін. Їх динаміка (інфляція на 6.8% за січень–липень) віддзеркалює посилену стабільності внутрішнього ринку; цінова поведінка товаровиробників не є чинником дестабілізації. Можна сказати, що високі темпи девальвації гривні просто “згасли” у внутрішньому ринку – відбулася редукція зовнішнього шоку.

³ Вдруге за всю історію незалежної України.

¹ Курс гривні встановлюється як середньозважений за результатами торгів валютою на міжбанківському валютному ринку. Саме тому ми класифікуємо її як “ринкову”.

² Див. графік 1, підготовлений начальником управління прогнозування курсової політики департаменту валютного регулювання НБУ Сергієм Михайличенком.

Графіки 2–6 підготовлено економістом групи радників Голови НБУ Олексієм Рудневим.

Віктор
Ющенко

Голова Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Зрозуміло, така редукція не може не бути результатом посилення стабілізаційної складової грошової політики та радикального зниження бюджетного дефіциту.

Наша економіка не завжди реагувала на зовнішні курсові шоки редукцією девальвації. Скоріше навпаки: ще 3–5 років тому девальвація національної грошової одиниці (спочатку карбованця, а потім і гривні) давала мультиплікаційний ефект – інфляція внутрішніх цін у кілька разів перевищувала девальвацію⁴. Відносно м'яка грошова політика та високий бюджетний дефіцит (порожні гроші) створювали потужні інфляційні джерела, які “підживлювали” високі темпи інфляції. До впровадження діючої нині монетарної політики стабілізаційного типу та більш реалістичної (жорсткої) фіскальної політики подібні темпи девальвації національної грошової одиниці неодмінно викликали б гіперінфляційний резонанс.

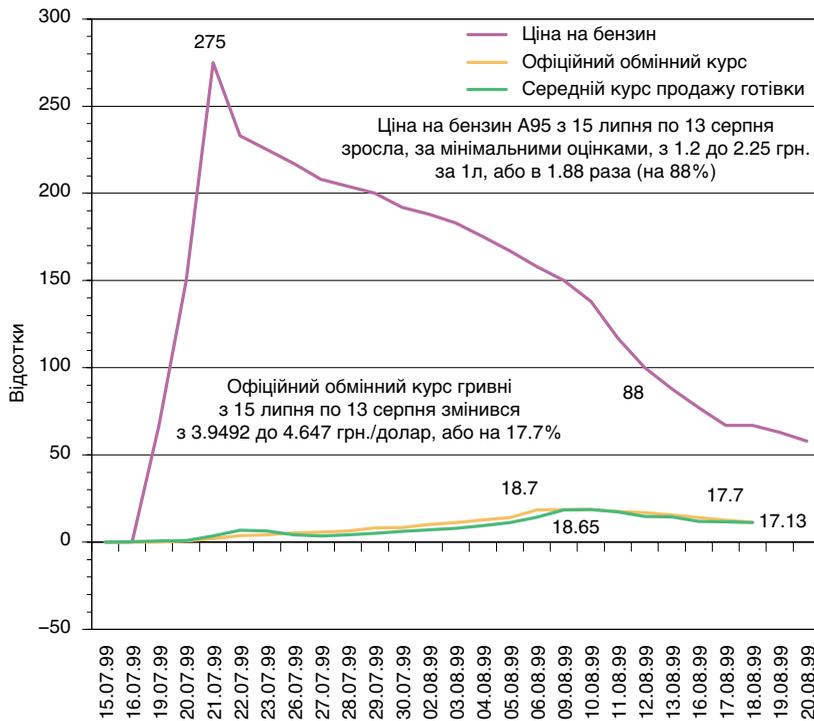
Стійкість внутрішніх цін в умовах, коли зникнення із продажу бензину викликало стрибок цін на пальне, та доволі швидкої девальвації гривні – не випадковий феномен. Він ґрунтується на дійсно фундаментальних змінах, які відбулися в українській макроекономічній політиці в основному після грошової реформи 2 вересня 1996 року. Заради об'єктивності слід наголосити, що старт цим змінам дала програма, викладена у відомій доповіді Президента України Леоніда Кучми “Шляхом радикальних економічних реформ” на засіданні Верховної Ради України 11 жовтня 1994 року.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ

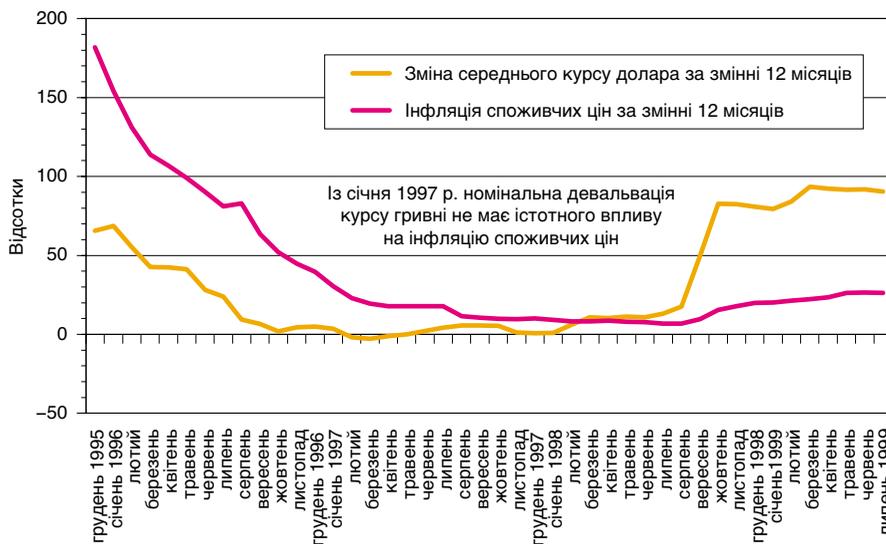
Обмежений обсяг журнальної статті не дає змоги повністю охарактеризувати все, що було зроблено

⁴ Методичне зауваження: ми зіставляємо девальвацію з інфляцією за змінний рік (змінні 12 місяців). Це дає змогу враховувати сезонні коливання та (до певної міри) часові лаги. Девальвація розраховується, виходячи із середніх значень за місяць.

Графік 1. Процентна зміна ціни на бензин та обмінний курс гривні з 15 липня по 13 серпня 1999 р.

Графік 2. Девальвація номінального курсу та інфляція споживчих цін за 12 змінних місяців (грудень 1995 — липень 1999 рр.)

після впровадження гривні. До того ж діяльність Правління та департаментів Національного банку досить глибоко висвітлювалася впродовж останніх трьох років. Саме тому проаналізуємо, **поперше**, найважливіші заходи, які, починаючи із 17 серпня минулого року⁵, мали безпосередній і суттєвий вплив на події липня—серпня цього року. Однак

не хотілося б, щоб склалося враження, що саме вони і лише вони забезпечили внутрішню стійкість гривні. Поточна внутрішня її стабільність — це результат величезного комплексу робіт, які були виконані щодо впровадження монетарних механізмів принаймні з 1994 року⁶. **По-друге**, саме вони — дії влади після вибуху минулорічної російської

валютно-фінансової кризи — досить об'єктивно, повно та глибоко розкривають не лише сутність грошової політики Нацбанку, а й стратегічну спрямованість української влади на створення сучасної національної грошової та банківської системи нашої держави.

Упродовж останніх місяців Нацбанк і уряд України запровадили ряд заходів, спрямованих на закріплення ліберальної моделі макроекономічного регулювання, які відіграли значну роль у подоланні липневої кризи курсоутворення. Найважливіші з них:

1) прийняття у травні поточного року Закону “Про Національний банк України”;

2) впровадження з 19 березня повної лібералізації валютного ринку;

3) прийняття бюджету з низьким дефіцитом (1%) і забезпечення його безумовного дотримання протягом перших місяців роботи⁷.

Стабілізація гривні у новій системі координат відбулася за рахунок радикального зростання впливу ринкових сил зі зниженням прямого директивного впливу держави у ці процеси.

Варто наголосити, що поведінка політичної влади України під час російської кризи стала різуче точним індикатором спрямованості та глибини змін на

Стійкість внутрішніх цін в умовах стрімкого подорожчання пального та швидкої девальвації гривні ґрунтується на фундаментальних змінах, які відбулися в українській макроекономічній політиці; це результат радикального зростання впливу ринкових сил і зниження директивного впливу держави

верхніх поверхх влади і в економіці, що сталися впродовж останніх років. Політична влада рішуче відкинула ідеї дефолтів та друкування грошей для “рятування вітчизняних товаровиробників” і натомість вжила адекватних жорстких рестрикційних заходів для досягнення стабілізації вже на нових рівнях курсів і цін.

Закон “Про Національний банк України”. Прийняття закону, навіть при суттєвих недоліках цього документа, стало значним кроком уперед на шляху стабілізації і зміцнення національної банківської системи. Закон серед іншого визначає правові основи діяльності НБУ, законодавчо закріплює економічну самостійність і політичну незалежність Національного банку, засоби

⁵ Тоді почалася російська фінансово-валютна криза, і виконавча влада України продемонструвала всьому світові своє відверте небажання користуватися московськими рецептами подолання проблем виплати зовнішнього боргу.

⁶ Так, робота щодо створення діючої високоефективної системи електронних платежів, як і вся виробничо-технічна інфраструктура банківської системи, була започаткована ще на початку 90-х років.

⁷ За підсумками січня — липня дефіцит державного бюджету дещо перевищив цей жорсткий орієнтир.

і методи грошово-кредитної політики та операції банку, спрямовані на підтримання стабільності національної грошової одиниці.

Повна лібералізація валютного ринку.

Із 19 березня 1999 року Україна має сучасний валютний ринок, який відповідає кращим зразкам ринково розвинутих країн світу. Концепція моделі курсоутворення виключає будь-яке ди-

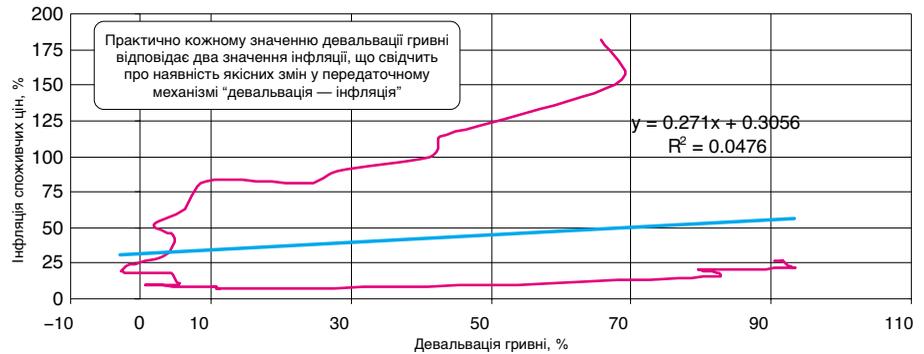
Кредит довіри, отриманий банківською системою від народу України, підкріплений послідовною політикою Національного банку на створення сучасного ринку національних грошей, виявився достатнім для подолання валютно-фінансових криз

рективне втручання Нацбанку України у встановлення курсу гривні — він формується як середньозважений за результатами торгів доларами США на міжбанківському валютному ринку. Попередня модель, яка діяла від 24 жовтня 1994 року⁸ до вересня 1998 року, передбачала, що офіційний курс національної грошової одиниці щодо долара США остаточно встановлювався відповідним рішенням НБУ.

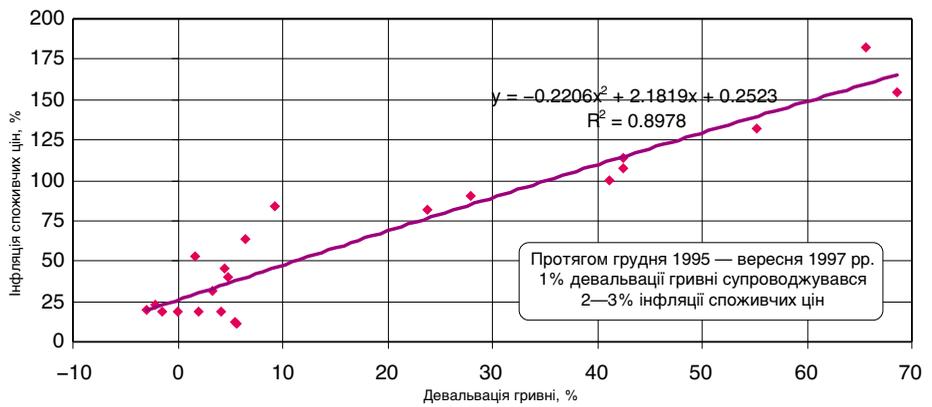
Найліберальніша за всю історію незалежної України існуюча модель курсоутворення виникла не випадково. Образно кажучи, вся історія Національного банку — це історія творення ринково стабільних національних грошей, шлях до впровадження ліберальної моделі курсоутворення.

Бюджетний дефіцит. Спільними зусиллями законодавчої та виконавчої влади бюджет на 1999 рік уперше був прийнятий з нечувано низьким для незалежної України дефіцитом — 1%. Світова економічна теорія і практика, врешті-решт наш власний досвід доводять, що низький або нульовий бюджетний дефіцит є передумовою макроекономічної стабілізації. Хоча за підсумками серпня Україна й матиме дещо вищий дефіцит бюджету, але декларування намагань публічної влади здійснювати видатки в межах можливих доходів має помітний не лише стабілізуючий, але й активізуючий вплив на господарську діяльність. Виходячи з логіки та фактів, можна стверджувати, що для України тривала макроекономічна стабільність та активізація господарської діяльності є двома сторонами однієї медалі — реального економічного зростання.

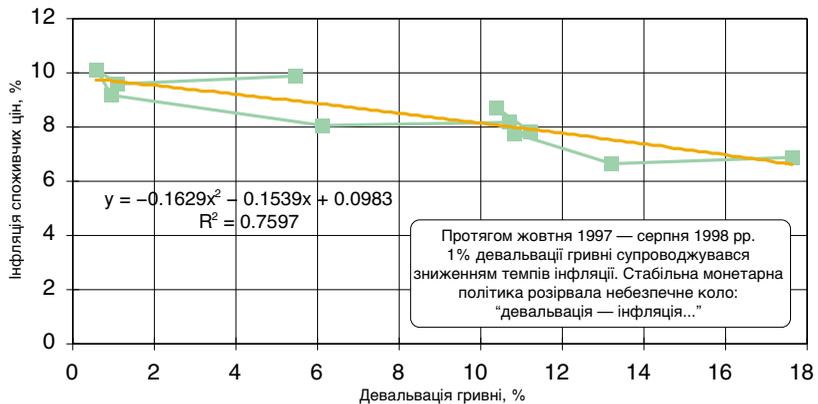
Графік 3. Інфляція споживчих цін за 12 змінних місяців як функція номінальної девальвації курсу гривні (грудень 1995 — липень 1999 рр.)

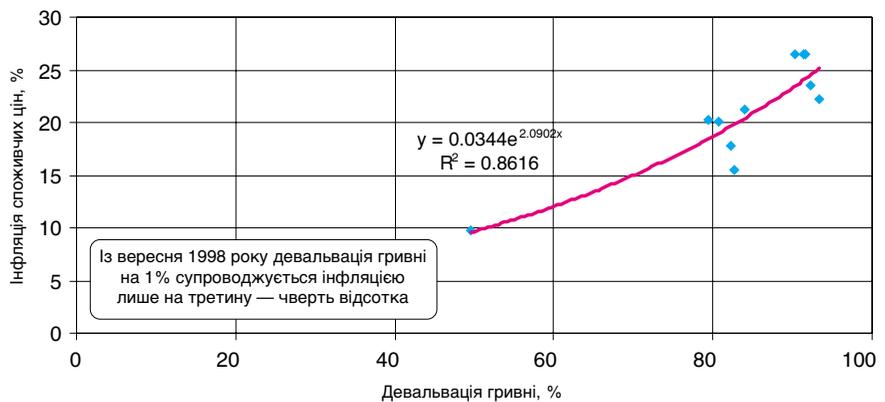
Графік 4. Інфляція споживчих цін за 12 змінних місяців як функція номінальної девальвації курсу гривні (грудень 1995 — вересень 1997 рр.)

Графік 5. Інфляція споживчих цін як функція номінальної девальвації курсу гривні за 12 змінних місяців (жовтень 1997 — серпень 1998 рр.)

Графік 6. Інфляція споживчих цін як функція номінальної девальвації курсу гривні за 12 змінних місяців (вересень 1998 — липень 1999 рр.)

⁸ Із цього дня відновила торги валютою Українська міжбанківська валютна біржа.

Компетентно /

Монетарні інструменти управління грошово-кредитним ринком

Норма обов'язкових резервів для комерційних банків — один із основних інструментів регулювання грошово-кредитного ринку. Зважаючи на це, а також відповідно до статті 25 Закону України “Про Національний банк України” Правління Національного банку України Постановою № 332 від 09.07.1999 р. затвердило Положення про нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою. 29.07.1999 р. це Положення зареєстровано в Міністерстві юстиції України (№ 511/3804) і надіслано банківській системі для практичного застосування.

Принципи зазначеного положення ґрунтуються на тому, що обов'язкові резерви — це один із основних монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк регулює грошово-кредитний ринок та грошову масу в обігу.

Для всіх комерційних банків передбачено встановлення єдиного нормативу формування обов'язкових резервів від суми залучених коштів як у національній, так і в іноземній валюті.

Норма резервування та період, протягом якого здійснюється контроль за формуванням обов'язкових резервів, встановлюються окремими рішеннями Правління.

Обов'язкові резерви формуються лише в національній валюті на кореспондентсько-

му рахунку комерційного банку в Національному банку України. Формування обов'язкових резервів з використанням кореспондентського рахунку та визначення обсягу обов'язкових резервів за середньоарифметичною формулою дає змогу комерційним банкам ефективніше управляти кредитними ресурсами.

Для підтримання на певному рівні грошової маси в обігу Національний банк України використовує обов'язкові резерви для комерційних банків через дію грошового мультиплікатора. Тож невиконання комерційним банком встановлених норм обов'язкового резервування є по суті користуванням коштами Національного банку (тобто здійсненням комерційним банком несанкціонованої кредитної емісії).

За кожну несанкціоновану кредитну емісію, тобто за кожен випадок використання коштів Національного банку, комерційний банк сплачує НБУ плату в розмірі облікової чи ломбардної ставки (залежно від причини недорезервування).

Згідно із Законом України “Про оподаткування підприємств” сплата відсотків за використання коштів обов'язкових резервів (кредитів НБУ) входить до складу валових витрат комерційного банку.

Використання комерційним банком обов'язкових резервів як кредитної емісії

Наталія Гребеник

Директор департаменту монетарної політики Національного банку України

Національного банку із сплатою процентів за кредит НБУ може дозволятися комерційним банкам не більше трьох разів протягом півроку. У разі несплати, не своєчасної сплати процентів у розмірі, визначеному Національним банком України за користування коштами обов'язкових резервів, або у випадку порушення вимог щодо можливого використання обов'язкових резервів до комерційного банку застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 62 Закону України “Про Національний банк України”, зокрема стягнення штрафу, який сплачується безпосередньо з прибутку банку.

Рішенням Правління Національного банку України № 332 від 09.07.1999 р. підтверджено розмір норми обов'язкових резервів — 17% та щоденний період, протягом якого здійснюється контроль за формуванням обов'язкових резервів. Відповідно до статті 26 Закону України “Про Національний банк України” Положення набуває чинності не раніше ніж через 10 днів після його опублікування.

Документи /

ЗАТВЕРДЖЕНО

Постанова Правління
Національного банку України
09.07.1999 р. № 332

Зареєстровано
в Міністерстві юстиції України
29 липня 1999 р. за № 511/3804

Положення про нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою України

Положення про нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою України (далі — Положення) розроблене відповідно до Законів України “Про Національний банк України” і “Про банки і банківську діяльність” з метою ефективного управління грошово-кредитним ринком на основі підтримання на необхідному рівні грошової маси в обігу, підтримання належної ліквідності комерційних банків й інших фінансово-кредитних установ та забезпечення виконання невідкладних зобов'язань щодо здійснення своєчасних розрахунків за дорученнями юридичних і фізичних осіб.

1. Загальні положення

1.1. Обов'язкові резерви (резервні вимоги) — це один з основних інструментів здійснення грошово-кредитної (монетарної) політики Національним банком України і механізм регулювання загальної ліквідності банківської системи, який використовується для контролю грошових агрегатів шляхом зниження (збільшення) грошового мультиплікатора.

1.2. Національний банк України встановлює комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам нормативи обов'язкового резервування коштів.

Розмір обов'язкових резервів встановлюється єдиним для банків та інших фінансово-кредитних установ у процентному відношенні до загальної суми залучених коштів у національній та іноземній валютах.

Для різних видів залучених коштів можуть встановлюватися різні норми обов'язкових резервів.

Зобов'язання дотримуватися нормативів обов'язкового резервування коштів у комерційних банках та інших фінансово-кредитних установах виникає з часу отримання ліцензії Національного банку України на здійснення банківських операцій щодо залучення кош-

тів юридичних і фізичних осіб і є необхідною умовою для здійснення цих операцій. Комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи несуть відповідальність за дотримання порядку формування обов'язкових резервів згідно з цим Положенням.

Зобов'язання комерційного банку щодо третьої особи не може бути підставою для звільнення його від дотримання норми обов'язкового резервування.

1.3. Нормативи обов'язкового резервування коштів установлюються з метою обмеження дії грошового мультиплікатора та підтримання на певному рівні грошової маси в обігу.

Недотримання нормативів обов'язкового резервування коштів означає здійснення банком та іншою фінансово-кредитною установою несанкціонованої кредитної емісії, за яку встановлюється відповідна плата Національному банку України та застосовуються заходи впливу відповідно до ст. 62 Закону України "Про Національний банк України".

1.4. Формування обов'язкових резервів здійснюється в процентному відношенні до зобов'язань у цілому за консолідованим балансом комерційного банку — юридичної особи та іншої фінансово-кредитної установи, включаючи їх філії, і відповідна сума коштів обов'язкових резервів у національній валюті повинна знаходитися на кореспондентському рахунку комерційного банку за певний період регулювання.

1.5. Покриття сум обов'язкових резервів будь-якими видами активів комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи не допускається.

1.6. Це Положення не поширюється на філії українських комерційних банків, що відкриті в установленому порядку та розмішені на території іншої держави.

1.7. Обов'язкові резерви формуються у національній грошовій одиниці.

Обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені та обліковані на балансі комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи кошти юридичних та фізичних осіб як у національній, так і в іноземній валюті, за винятком коштів, залучених від інших комерційних банків та іноземних інвестицій, отриманих від міжнародних фінансових установ.

1.8. До залучених комерційними банками та іншими фінансово-кредитними установами коштів належать кошти депозитних, поточних, бюджетних рахунків юридичних і фізичних осіб, а також залучені кошти, що відображені на інших рахунках бухгалтерського обліку.

1.9. Нормативи обов'язкового резер-

вування від суми залучених коштів установлюються Правлінням Національного банку України, виходячи із стану виконання грошово-кредитної політики чи ситуації на грошово-кредитному ринку.

1.10. Проценти за залишками коштів обов'язкових резервів, що знаходяться на кореспондентському рахунку комерційного банку в Національному банку України, не нараховуються.

2. Порядок розрахунку обов'язкових резервів

2.1. До складу зобов'язань комерційного банку включаються кошти, що обліковуються на таких рахунках бухгалтерського обліку:

пасивне сальдо (1600 мінус 1500), пасивне сальдо (1610 мінус 1510), пасивне сальдо (1611 мінус 1511 — зменшений на суму гарантованих депозитів за покритими акредитивами), пасивне сальдо (1612 мінус 1512), пасивне сальдо (1615 мінус 1515), пасивне сальдо (1919 мінус 1819), пасивне сальдо (2500 мінус 2501), пасивне сальдо 2502, пасивне сальдо (2510 П плюс 2511 П) мінус (2510 А плюс 2511 А), пасивне сальдо рахунків: 2512, 2513, 2514, 2520, 2523, 2525, 2526, 2530, 2531, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2560, 2561, 2562, 2565, 2570, 2571, 2600, 2601, пасивне сальдо (2602 мінус 1511 — на суму гарантованих депозитів за покритими акредитивами — за аналітичним обліком), пасивне сальдо рахунків: 2603, 2604, 2605, 2610, 2615, 2620, 2621, 2622, 2625, 2630, 2635, пасивне сальдо (2900 плюс 2901 плюс 2902 плюс 2903 плюс 2909) мінус (2800 плюс 2809 плюс 2889), пасивне сальдо: 2920 та 2924, пасивне сальдо (3300 плюс 3305) мінус 3306, пасивне сальдо 3307, пасивне сальдо (3320 мінус 3326), пасивне сальдо 3327, пасивне сальдо (3720 мінус 3710).

2.2. Сума залишків залучених коштів для розрахунку обов'язкових резервів визначається за формулою середньоарифметичної за відповідний звітний період.

Обсяг обов'язкових резервів розраховується комерційним банком за період, у розмірі та в порядку, визначеному Правлінням Національного банку України.

Період регулювання, нормативи і порядок формування обов'язкових резервів можуть змінюватися тільки за рішенням Правління Національного банку України.

Середньоарифметична щоденних балансових залишків коштів, залучених за звітний період, що обліковується на рахунках, визначених у п. 2.1 цього По-

ложення, розраховується за такою формулою:

$$L_d = \frac{L_1 + L_2 + L_3 + \dots + L_n}{n}$$

де L_d — середні залишки залучених коштів, що використовуються для обрхування обов'язкових резервів за звітний період;

$L_{1,2,3,\dots}$ — сума залишків залучених коштів за станом на кожне число (дату) звітного періоду;

L_n — сума залишків залучених коштів за останній календарний день звітного періоду;

n — кількість календарних днів звіт-ного періоду регулювання.

Сума залучених коштів та залишки коштів на кореспондентському рахунку комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи за вихідні та святкові дні визначаються на рівні залишків коштів за той робочий день, що передував вихідним чи святковим дням.

2.3. Визначена сума коштів обов'язкових резервів має знаходитися на кореспондентському рахунку комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи.

3. Контроль Національного банку України за дотриманням вимог щодо обов'язкових резервів

3.1. Територіальні управління Національного банку України (ОПЕРУ) здійснюють контроль за дотриманням комерційним банком та іншою фінансово-кредитною установою вимог обов'язкових резервів, порівнюючи суму, визначену на підставі встановленої норми обов'язкового резервування, з фактичною середньоарифметичною сумою залишків коштів на кореспондентському рахунку.

3.2. Комерційний банк та інша фінансово-кредитна установа у визначений строк після закінчення встановленого періоду регулювання подають територіальному управлінню Національного банку України (ОПЕРУ) розрахунок суми залучених коштів та залишки коштів на їх кореспондентському рахунку (форма розрахунку додається).

Якщо прогнозується невиконання встановлених нормативів обов'язкового резервування коштів за звітний період регулювання, то комерційний банк та інша фінансово-кредитна установа не пізніше 5-го дня встановленого поточного періоду регулювання зобов'язані подати територіальному управлінню Національного банку України (ОПЕРУ) обґрунтоване пояснення причин очікуваного невиконання для отримання дозволу на використання коштів обов'язкових резервів.

3.3. Територіальне управління Національного банку України (ОПЕРУ) звіряє надану інформацію з даними щоденного балансу комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи і визначає правильність дотримання ними встановленого нормативу обов'язкового резервування. Якщо фактично зарезервовані кошти на кореспондентському рахунку відповідають нормативам обов'язкового резервування, то вимоги до комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи вважаються виконаними.

У разі отримання від комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи клопотання про надання дозволу на використання коштів обов'язкових резервів у відповідному періоді територіальне управління Національного банку України (ОПЕРУ) зобов'язане спільно з комерційним банком та іншою фінансово-кредитною установою проаналізувати обґрунтованість причин очікуваного невиконання нормативів обов'язкового резервування і не пізніше як за 3 робочі дні до закінчення періоду регулювання подати департаменту монетарної політики свої висновки та пропозиції для розгляду їх на Правлінні Національного банку України.

3.4. Щокварталу територіальне управління Національного банку України (ОПЕРУ) має здійснювати загальну або вибірково перевірку достовірності даних, представлених для розрахунку суми обов'язкових резервів комерційним банком та іншою фінансово-кредитною установою, використовуючи для цього необхідні документи, що є у нього, в комерційному банку та іншій фінансово-кредитній установі.

Зазначену перевірку здійснюють відповідні підрозділи Національного банку України, на які покладені такі функції.

3.5. У кожному випадку недорезервування комерційним банком та іншою фінансово-кредитною установою коштів на їх кореспондентському рахунку в Національному банку України вони сплачують Національному банку України за кожне порушення проценти за користування коштами обов'язкових резервів (здійснення кредитної емісії) у розмірах:

- ♦ облікової ставки Національного банку України від суми недорезервованих коштів за звітний період регулювання у разі наявності попереднього узгодження про використання коштів обов'язкових резервів з територіальним управлінням Національного банку України (ОПЕРУ) і відповідного рішення Правління Національного банку України;

- ♦ ломбардної ставки Національного

банку України від суми недорезервованих коштів обов'язкових резервів у разі використання цих коштів без узгодження з територіальним управлінням Національного банку України (ОПЕРУ).

Використання коштів обов'язкових резервів (здійснення несанкціонованої кредитної емісії) зі сплатою відповідних процентів без застосування заходів впливу, передбачених ст. 62 Закону України "Про Національний банк України", дозволяється комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам не більше трьох разів на півріччя.

3.6. Середньоарифметична сума недорезервованих коштів на кореспондентському рахунку комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи визначається на підставі встановленого нормативу обов'язкового резервування та фактичної середньоарифметичної суми залишків коштів на кореспондентському рахунку комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи. Різниця між середньою сумою залишків коштів, яка має бути на кореспондентському рахунку комерційного банку чи іншої фінансово-кредитної установи, виходячи з встановленого нормативу до залучених коштів та фактичною середньою сумою обов'язкових резервів, є одноденною середньоарифметичною сумою недорезервованих коштів.

3.7. Сума процентних виплат за вико-

ристання коштів обов'язкового резервування у відповідному звітному періоді регулювання визначається на підставі діючих у відповідному періоді облікової та ломбардної ставок Національного банку України шляхом множення середньоарифметичного розміру недорезервування коштів на кількість днів періоду регулювання та на розмір плати з розрахунку відповідно до умов п. 3.5 цього Положення.

3.8. Комерційний банк та інша фінансово-кредитна установа зобов'язані здійснювати процентну виплату за використання коштів обов'язкових резервів за кожний випадок допущеного порушення протягом двох робочих днів.

3.9. У разі несплати, несвоечасної сплати процентів у розмірі, визначеному Національним банком України за користування коштами обов'язкових резервів, або порушення п. 3.5 (абзац 4) цього Положення територіальне управління Національного банку України (ОПЕРУ) застосовує до комерційного банку, іншої фінансово-кредитної установи санкції, передбачені ст. 62 Закону України "Про Національний банк України".

3.10. Про зміни порядку формування обов'язкових резервів Національний банк України повідомляє банківській системі не пізніше 10 днів до введення нового порядку.

Додаток до п. 3.5 Положення про нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою України

Довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку

назва комерційного банку та іншої фінансово-кредитної установи

за _____ 199 _ р.

(тис. грн.)

№ п/п		На дату звітного періоду											Середньо-арифметичне								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	31									
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21									
1	Сума залучених коштів — усього: у національній валюті; в іноземній валюті																				
2	Сума обов'язкових резервів згідно з установленими нормами																				
3	Фактична сума залишків на коррахунку																				
4	Відхилення (+,-) (рядки 3-2)																				
5	Сума сплати за недотримання норм резервних вимог: з дозволу без дозволу																				

" " _____ р.

Керівник _____

_____ (підпис)

(Прізвище виконавця, телефон)

Головний бухгалтер _____ (підпис)

Роль зовнішньої торгівлі у платіжному балансі України

Характерною ознакою сучасного стану світової економіки є значне поглиблення міждержавних взаємозв'язків і взаємозалежності країн. Обсяги міжнародної торгівлі з 1970 року збільшилися майже в 20 разів, що приблизно у 1.5 раза перевищує зростання світового ВВП. Міжнародна економічна інтеграція сягнула вражаючих масштабів: 40% промислового виробництва і понад 50% торгівлі контролюють транснаціональні корпорації.

Україна, вступаючи на шлях міжнародної інтеграції, зустрілася з низкою складних і нових для неї проблем.

СТРУКТУРА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ

Суттєву частку надходжень валюти у платіжному балансі України забезпечує експорт товарів. Це вже не відповідає вимогам сучасних розвинутих економік світу. В останні роки стрімко зросли обсяги міжнародного банківського кредитування: за 1964—1985 роки — у 130 разів (без урахування країн радянського блоку). Значно збільшилися міжнародні інвестиції (у 1990 році 20% боргових зобов'язань уряду США припадало на іноземних інвесторів). У розвинутих країнах обсяги міжнародних кредитів та інвестицій майже зрівнялися з обсягами торгівлі, тобто досягли такого ж рівня впливу на економіку.

В Україні ці могутні економічні ва-

желі використовуються дуже слабо: одержані міжнародні середньо- та довгострокові кредити в 1998 році становили всього 14.6% від обсягів експорту товарів та послуг, до того ж переважна їх частина спрямовувалася не у виробництво, а на відшкодування дефіциту бюджету та пасивного торговельного балансу. При цьому найбільше непокоїть негативна динаміка: з 1995 року вони зменшилися у 2.3 рази, що свідчить про втрату довіри до дієвості економічних реформ в Україні.

Обсяг прямих зарубіжних інвестицій хоч і збільшився за три роки у 2.9 рази, але торік становив лише 4% від обсягу експорту. Якщо раніше зарубіжні інвестиції надходили тоді, коли зовнішня торгівля ставала менш ефективною, тобто інвестиції заміщали торгівлю, то останніми роками зарубіжні інвестиції почали стимулювати зовнішню торгівлю, і цей ефект виявився дієвішим, ніж ефект заміщення. Це сталося завдяки розширенню транснаціональних корпорацій (ТНК) і збільшенню внутрікорпоративних товаропотоків та інвестицій; у результаті утворився позитивний обер-

Україна не входить до жодного торговельного союзу чи транснаціональної корпорації. Маючи 0.8% людського потенціалу планети, вона контролює всього 0.3% міжнародного річного потоку товарів та послуг

нений зв'язок: зарубіжні інвестиції активізують зовнішню торгівлю, а торгівля, у свою чергу, стимулює інвестиції.

Отже, перед Україною нині стоїть **нагальне завдання: поліпшити клімат для зарубіжних інвесторів**, тобто забезпечити недискримінаційність законів щодо нерезидентів, знизити рівень податків на їх дивіденди і полегшити вивезення

Юрій
Василенко

Завідуючий відділом розвитку зовнішньоекономічної діяльності Інституту економічного прогнозування НАН України.
Доктор економічних наук

дивідендів, підтримувати політичну і законодавчу стабільність, створювати вільні економічні зони, входити у ТНК.

Характерною ознакою сучасної міжнародної торгівлі є те, що понад 60% торговельних союзів, у тому числі в Європейському союзі — 23%, АПЕК — 24%, НАФТА — 8%. Україна не входить до жодного торговельного союзу і до жодної транснаціональної корпорації, відтак залишаючись осторонь основного шляху прогресу. Це позначається і на обсягах, і на структурі її зовнішньої торгівлі. Маючи 0.8% людського потенціалу планети (причому попри значну втечу “мізків”, вельми кваліфікованого), вона контролює всьо-

Російська Федерація і країни СНД ще довго залишатимуться основними торговельними партнерами України. Слід активізувати традиційні ринки, сприяти входженню цих країн у інші торговельні союзи світу

го 0.3% міжнародного річного потоку товарів та послуг.

Структура зовнішньої торгівлі України (15—18% послуг і 85—82% товарів) також не відповідає сучасній структурі міжнародної торгівлі, де торгівля послугами сягає 30%, а в окремих країнах — близько 50% усієї зовнішньої торгівлі.

Основна частка експортного потенціалу торгівлі послугами дісталася Україні від колишнього СРСР. Завдяки вигідному географічному положенню країни 84% надходжень від експорту послуг у 1995—1998 роках забезпечував транспорт, у тому числі 55% — трубопровідний. Тому насамперед слід приділити увагу розвитку саме транспорту, хоча водночас необхідно розвивати і найперспективніші види послуг — комунікаційні, інформаційні, комп'ютерні.

Великі резерви для поліпшення платіжного балансу Україна має і в **зовнішній торгівлі товарами.**

Географія товарного експорту України в 1998 році		
Країна	Обсяг, млн. доларів	Питома вага, %
Росія	2905	23.0
Китай	737	5.8
Туреччина	696	5.5
Німеччина	639	5.1
Італія	550	4.4
Білорусь	548	4.3
США	502	4.0
Польща	313	2.5
Угорщина	263	2.1
Словаччина	245	1.9
Болгарія	205	1.6
Сирія	204	1.6
Пакистан	195	1.5
Тайвань	193	1.5
Єгипет	187	1.5
Молдова	186	1.4
Чехія	171	1.4
Румунія	161	1.3

ДИНАМІКА ТОВАРНОГО ЕКСПОРТУ

Зовнішня торгівля товарами з 1994 по 1996 рік розвивалася досить швидкими темпами, незважаючи на постійний спад виробництва (див. таблицю 1). Цьому сприяли такі фактори, як лібералізація зовнішньоторговельної політики України, підвищення активності підприємств та зростання цінової конкурентоспроможності українських товарів унаслідок девальвації національної валюти.

Із кінця 1996 року дія основних чинників зовнішньої торгівлі України набула різноспрямованого характеру в країнах ближнього і далекого зарубіжжя. Із 1 вересня 1996 року Росія, щоб вирівняти асиметрію в умовах торгівлі (через відсутність ПДВ на експортні товари в Україні і його наявність у Росії українські товари тривалий час були конкурентоспроможнішими за місцеві), застосувала стягнення ПДВ з українського імпорту. 15 травня 1997 року вона ввела 25-процентне імпортне мито на український цукор. У лютому 1998 року Росія і Україна разом скасували ПДВ на імпорт, однак у липні Росія ввела 3-процентне імпортне мито.

Зміни у торговельній політиці та інші фактори (див.: Ю.В.Василенко. Шляхи розвитку товарообміну між Росією й Україною // Економіст. — 1999. — № 4. — С. 39—49) помітно позначилися на щоквартальних обсягах експорту українських товарів у Росію. В 1997—1998 роках до цих чинників додався вплив світової фінансової кризи, внаслідок чого у 1997 році на світовому ринку, а в 1998-у і на російському зменшився попит на сировинні та інші товари промислового споживання, які переважають в українському експорті. В результаті у 1997 році обсяг експорту в Росію

зменшився на 1.93 млрд. доларів, тобто на третину, а в 1998-у — ще на 1.07 млрд. доларів (на 25%).

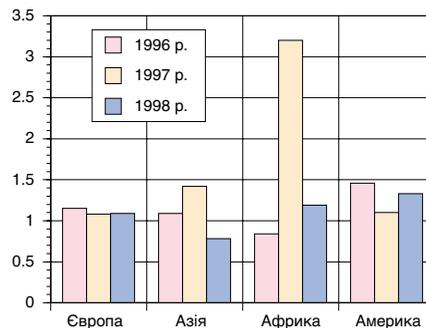
Зауважимо, до решти основних партнерів — країн СНД: Білорусі, Молдови, Узбекистану — експорт українських товарів стрімко зростав і впродовж 1997 року (на 13% — до Білорусі, на 34% — до Узбекистану). Лише із кризою 1998 року його обсяг суттєво скоротилися.

Інакше розвивалася **торгівля із країнами далекого зарубіжжя**. Торговельна політика цих країн щодо України мала сприятливіший, а головне — стабільний характер попри те, що діяли кількісні обмеження (наприклад, квоти на екс-

комстату України тим, що враховують неформальну торгівлю, ремонт товарів, а щодо імпорту — вартість товарів із девальницької сировини та ціни на товари, скориговані на умовах FOB.

У 1998 році проти девальвації української валюти, яка слугувала фактором позитивного впливу на вітчизняний експорт, відчутно почав діяти інший фактор — світова фінансова криза. Вона, з одного боку, спричинила різке скорочення інвестицій у економіку багатьох країн світу, що викликало зниження попиту на світових ринках на інвестиційні товари виробничого призначення, з другого — зменшення поточних витрат домашніх господарств, а відповідно й попиту на товари кінцевого споживання. Негативний вплив другого фактора був істотнішим: обсяг експорту українських товарів за три квартали 1998 року зменшився на 1% порівняно з трьома кварталами попереднього року. Восени 1998-го значно посилилася дія першого фактора, переваживши негативні наслідки фінансової кризи. У жовтні, коли з деяким запізненням позначилося вереснєве (у середньому на 28% за місяць) і жовтнєве (ще на 23%) падіння гривні, обсяг експорту українських товарів у інші країни світу (крім країн колишнього СРСР) зріс на 14% (за експрес-даними Держкомстату України), а в цілому у четвертому кварталі 1998 році — на 10%. Сальдо торговельного балансу з цією групою країн завжди було додатним і, за винятком 1996 року, коли воно різко знизлося до 111 млн. доларів, становило 7.7—9.5% від обсягів експорту товарів та послуг. При цьому баланс торгівлі послугами був додатним завжди, а баланс торгівлі товарами — в усі роки, крім 1996-го, коли становив від'ємну величину, — 224 млн. доларів.

Графік 1. Темпи приросту експорту українських товарів

порт чорних металів та текстилю до країн ЄС) та порушувались антидемпінгові процеси щодо української сталі, титанової губки, цукру, електричних лампочок тощо. У 1994—1997 роках товарообіг із країнами далекого зарубіжжя постійно зростав: експорт — на 40%, імпорт — на 50%, у тому числі експорт товарів — на 41.4%, послуг — на 32.6%, імпорт товарів — на 54%, послуг — на 27.9% (див. таблицю 1). У таблицях наведено дані Національного банку України, які відрізняються від даних Держ-

Таблиця 1. Динаміка товарного експорту та імпорту України по групах країн світу за даними НБУ												
	Млн. дол. США				Темпи зростання				Питома вага			
	1995	1996	1997	1998	1996 1995	1997 1996	1998 1997	1998 1995	1995	1996	1997	1998
ЕКСПОРТ												
Усього	14244	15547	15418	13699	109.15	99.2	88.9	96.2	100.0	100.0	100.0	100.0
Країни СНД	8103	8841	6841	5273	109.2	77.4	77.1	65.1	56.9	56.9	44.4	38.5
Росія	6117	6291	4363	3291	102.8	69.4	75.4	53.8	42.9	40.5	28.3	24.0
Інші країни	6141	6706	8577	8426	109.2	127.9	98.2	137.2	43.1	43.1	55.6	61.5
ІМПОРТ												
Усього	16946	19843	19623	16283	117.1	98.9	83.0	96.1	100.0	100.0	100.0	100.0
Країни СНД	11051	12913	11819	9040	116.9	91.5	76.5	81.8	65.2	65.1	60.2	55.5
Росія	8905	9640	8740	7785	108.3	90.7	89.1	87.4	52.6	48.6	44.5	47.8
Інші країни	5895	6930	7805	7243	117.6	112.6	92.8	122.9	34.8	34.9	39.8	44.5
Сальдо	-2702	-4296	-4205	-2584	-1594	91	1621	118				
ПРИРІСТ (млн. дол.)												
Країни СНД	-2948	-4072	-4978	-3767	-1124	-906	1211	-819				
Росія	-2788	-3349	-4377	-4494	-561	-1028	-117	-1706				
Інші країни	246	-224	772	1183	-470	997	411	937				

Зважаючи на велику питому вагу експорту у ВВП України, сподіватися на різке його збільшення за рахунок зменшення внутрішнього споживання не доводиться; необхідно швидко і дієво стимулювати розширення експортного виробництва

У 1997 році він підвищився до 772 млн. доларів, а в 1998 — перевищив 1.18 млрд. доларів. Саме стрімке збільшення експорту в ці країни компенсувало різкий спад товаропотоку в Росію 1997 року.

Отже, у структурній динаміці спостерігалася така прогресивна тенденція, як випереджаючі темпи зростання експорту в розвинені країни Європи й Америки порівняно з країнами СНД і Балтії. Країни ближнього і далекого зарубіжжя як зовнішньоторговельні партнери України помінялися ролями: якщо в 1994 році питома вага експорту українських товарів у країни СНД і Балтії становила 56.3%, то 1998-го вона впала до 38.5%, а частка країн далекого зарубіжжя відповідно зросла до 61.5%.

У 1996—1997 роках експорт українських товарів на всі континенти зростав (див. графік 1). У 1998 році відповідно до локалізації фінансової кризи різко впав експорт у країни Азії.

Слід наголосити, що Російська Федерація та решта країн СНД і Балтії ще довго залишатимуться основними тор-

говельними партнерами України. Отже, необхідно відновлювати традиційні ринки українських товарів, можливо, створенням торговельного союзу цих країн. І він має бути не противагою іншим регіональним угрупованням, а сприяти входженню цих країн у інші торговельні об'єднання світу.

Експорт українських товарів у країни Європи у 1995—1998 роках стабільно і стрімко зростав: відповідно на 35, 15, 8 і 8.5%, сягнувши 30% від загального експорту України. Подальшому його збільшенню вельми сприяло б приєднання України до ЄС. Але для цього слід насамперед подбати про створення діючої конкурентоспроможної ринкової економіки, що, властиво, спонукає відмовитися від державної підтримки виробничого сектора, особливо добувної, переробної промисловості, металургії тощо.

Тому певним дисонансом звучить інформація про підготовку такої **Державної програми розвитку експортного потенціалу України, яка не сприяє розширенню та зміцненню ринкового середовища в країні, а є замаскованим способом державної підтримки окремих підприємств**. Завдання у програмі сформульовано неконкретно (скажімо, підвищити якість цукру), тоді як перелік підприємств і розмір коштів дуже конкретні; зовсім не йдеться про тендери. Ринковий же підхід передбачає перелік экс-

портної продукції із зазначенням конкретних параметрів конкурентоспроможності на світових ринках та оголошення конкурсу.

Експорт українських товарів у Німеччину, Чехію, Пакистан, Туреччину, Єгипет, США постійно збільшується. До 1997 року він зростав у Китай, Білорусь, Молдову, Польщу, Словаччину, Сирію, Тайвань, Туркменистан, скоротившись хіба що у кризовому 1998 році. Тож розвиток стосунків із цими країнами занепокоєння не викликає. Що ж до

Від упровадження тарифних заходів країна в цілому програє: національний споживач втрачає від зростання цін на товари більше, ніж у сумі отримують товаровиробник від підвищення доходів і держава за рахунок мит

експорту в Росію, Угорщину, Таїланд, Таджикистан, Литву, а також, за винятком 1998 року, в Індію, Італію, Болгарію, Великобританію, Румунію — маємо очевидну тенденцію до спаду. На це треба звернути увагу і вжити відповідних заходів.

Разюче скорочення валютних надходжень від експорту українських товарів у 1998 році відбулося як унаслідок зменшення фізичних обсягів цих товарів, так і в результаті падіння цін на основну їх масу (сировинні ресурси,

Таблиця 2. Галузева структура експорту України за 1995—1998 рр.*

Товарні групи	Експорт, млн. дол. США				Питома вага, %			
	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
УСЬОГО	14244	15547	15418	13699	100.00	100.00	100.00	100.00
1 Агропродовольча продукція	690	1193	951	883	4.85	7.68	6.17	6.45
У тому числі:								
тваринництва (01—03, 05)	521	565	534	382	3.66	3.61	3.46	2.79
рослинництва (06, 08—10, 12, 14)	169	632	417	502	1.19	4.06	2.71	3.66
2 Продукція харчової промисловості (04, 07, 11, 15—24)	2998	2830	1782	1138	21.05	18.20	11.56	8.30
3 Мінеральні продукти	1036	1354	1283	1191	7.28	8.71	8.32	8.69
У тому числі:								
сіль, сірка, руди тощо (25,26)	531	622	680	662	3.73	4.00	4.41	4.84
паливо мінеральне, електроенергія (27)	505	732	603	528	3.55	4.71	3.91	3.86
4 Хімічна продукція (13, 28, 29, 31, 32, 35—40, 54, 55)	2009	1980	1813	1583	14.10	12.73	11.76	11.55
5 Фармацевтична продукція (30)	40	74	90	62	0.28	0.47	0.59	0.45
6 Деревинна та паперова продукція (44, 47, 48, 94)	169	200	210	236	1.19	1.29	1.36	1.73
7 Легка промисловість (33, 34, 41—43, 46, 50—53, 56)	700	746	874	1062	4.91	4.80	5.67	7.75
8 Будівельні матеріали (68—70)	146	174	134	110	1.03	1.12	0.87	0.80
9 Чорні метали та вироби з них (72, 73)	3902	4334	5454	4850	27.39	27.88	35.37	35.40
10 Кольорові метали та вироби з них (74—81)	281	292	411	457	1.97	1.88	2.66	3.33
11 Вироби машинобудування (реактори, котли, транспорт, машини, прилади, інструменти, спортінвентар тощо) (82—92)	2134	2149	2012	1736	14.98	13.82	13.05	12.67
12 Інші промислові товари (45, 49, 95, 96)	23	49	54	46	0.16	0.32	0.35	0.34
13 Різне (97, різне)	115	172	346	340	0.81	1.11	2.24	2.48

* В основу покладені дані Держкомстату України. Розподіл розрахунків НБУ за галузями зроблено нами. Він є не зовсім точний, оскільки високоагреговані за міжнародною класифікацією товарні групи з двозначними кодами містять товари, що відносяться до різних галузей, які розрізняє вітчизняна статистика. Наприклад, група 04 включає молоко, яйця, мед, які відносяться до продукції сільського господарства, а також молоко згущене, вершки, масло, сири тощо, які відносяться до продукції харчової промисловості. Ми відносили такі товарні групи до тієї галузі, продукція якої має більшу питому вагу в цих групах, наприклад, групу 04 — до харчової промисловості.

чорні метали, цукор, пшеницю, насіння соняшнику, олію тощо). Інколи ціни знижувалися так стрімко, що валютні доходи зменшувалися попри збільшення експорту у фізичному вимірі, як це сталося, наприклад, із мінеральними добривами. Кон'юнктура світових ринків товарів виробничого призначення та багатьох продовольчих товарів на початку 1999 року і її прогноз на весь рік залишаються невтішними. Щодо деяких товарів (наприклад олії, через очікуване майже подвійне збільшення врожаю соняшнику в Аргентині) світові ціни можуть упасти нижче собівартості їх виробництва в Україні, що унеможливить дохідний експорт.

ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА ЕКСПОРТУ

Найбільший внесок до платіжного балансу України робить чорна металургія: за 1995—1998 роки — 3.90; 4.33; 5.45 і 4.85 млрд. доларів (див. таблицю 2). У галузевій структурі українських експортерів вона стійко і зі значним відривом від інших посідає перше місце, забезпечуючи 27—35% від усього експорту.

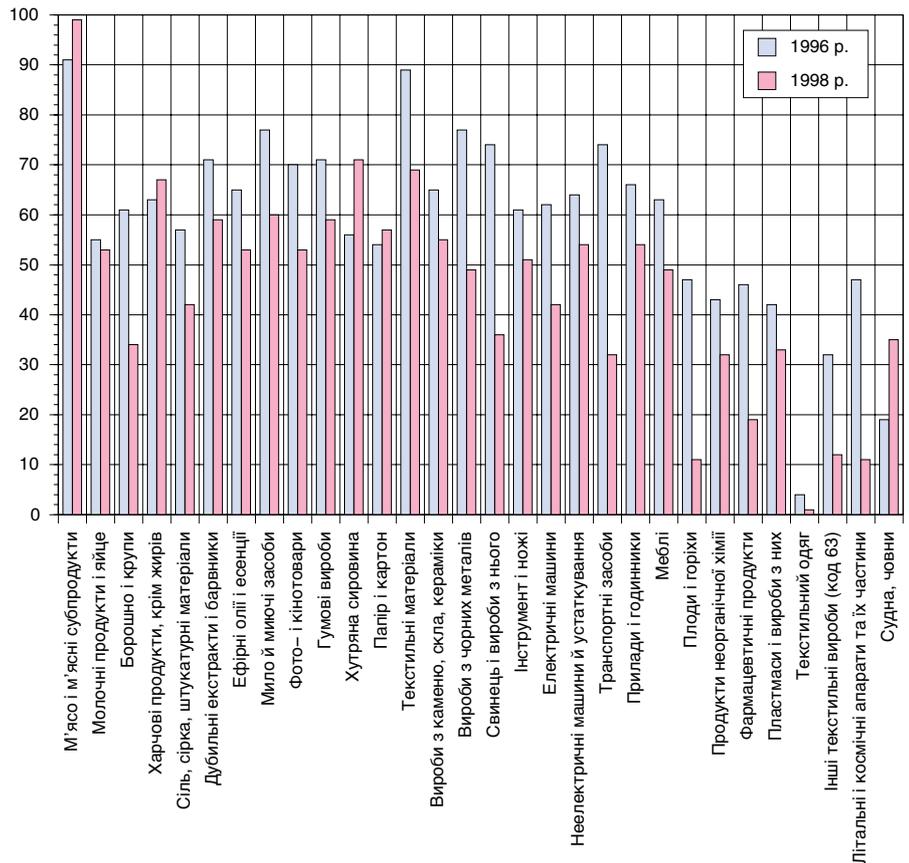
Така однобічність є дуже вразливою, особливо для України, економіку якої світ ще й досі вважає неринковою. Тому численні антидемпінгові процеси, порушені, скажімо, проти української сталі в США, Туреччині, Польщі, легко виграються, оскільки за основу береться фактична собівартість сталі не в Україні, а в третій, “аналогічних”, країнах, наприклад, у Перу, а потому покарання відбуваються не конкретні експортери конкретної партії металу, а всі виробники сталі в Україні.

У 1998 році в результаті зменшення попиту на світових ринках, викликаного фінансовою кризою, експорт чорних металів знизився на 7%, а виробів із них — на 32%. У валютному вираженні сила ударів по платіжному балансу від зменшення експорту як самого металу, так і виробів із нього була приблизно однаковою: відповідно 292 та 313 млн. доларів.

Другий за обсягом внесок до платіжного балансу України у 1995—1998 роках зробила харчова промисловість, яка експортувала в 1995 році продукції на 3 млрд. доларів (у тому числі 60% — у Росію). Це становило 21% від усього експорту України. Але за 1997—1998 роки обсяги експорту різко зменшились як у Росію, так і в інші країни, і в 1998 році вони становили лише 1.14 млрд. доларів.

Третю за значенням для платіжного балансу групу товарів виробляє хімічна промисловість (14.1—11.6%). Обсяги

Графік 2. Частка російського ринку в товарному експорті України, %

експорту її продукції також зменшилися з 2 млрд. доларів у 1995 році до 1.58 млрд. доларів у 1998 році.

Четверта група — машини, устаткування тощо, питома вага яких у експорті України зменшилася за 1995—1998 роки з 9.4 до 8.1%, а валютні надходження — з 1.33 до 1.11 млрд. доларів. У 1996 році Росія імпортувала 63% цієї продукції, в 1998 році — 26%. Експорт у інші країни збільшився у 1997 році до 665 млн. доларів і зменшився у 1998 році до 545 млн. доларів, майже зрівнявшись із експортом у Росію.

Переважає більшість (87%) експорту мінеральних продуктів у 1996—1998 роках припадала на інші країни. В результаті приблизно однакових темпів спаду експорту цієї продукції в Росію і в решту країн його обсяг зменшився із 1.35 до 1.19 млрд. доларів і становив у 1998 році 8.7% від усього експорту.

Продукція легкої промисловості, яка в 1995—1998 роках становила 5—7.8% від усього експорту України, переважно спрямовувалася до країн далекого зарубіжжя. Обсяг поставок постійно зростає — із 700 до 1062 млн. доларів.

Приблизно таку ж частку експорту становила продукція сільського господарства. У 1996 році 40% її надходило в Росію, але до 1998-го цей обсяг скоротився в 2.7 раза. Експорт до інших країн зменшився лише на 21%, тому їх пито-

ма вага збільшилася з 60 до майже 80%.

Експорт транспортних засобів давав Україні від 4.9 до 3.9% валютної виручки. 1996 року 60% її надходило з Росії. Але до 1998 року експорт їх у Росію зменшився майже вдвічі, а в інші країни, навпаки, збільшився на 65%: ці ринки транспорту для України помінялися ролями.

Для багатьох українських товарів російський ринок був, є і ще довго буде визначальним. Тому відмова Росії від цих товарів у 1997—1998 роках боляче вдарила по торговельному, а отже, і платіжному балансу України.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ

Щоб поліпшити баланси, необхідно повернути втрачені сектори ринку Росії і втримати ті, на яких Україна ще панує. Слід іти і на тимчасові збитки, продаючи продукцію за нижчими цінами, і водночас завойовувати ринки інших країн.

У цьому плані дієвим чинником є розроблені Кабінетом Міністрів та Національним банком України антикризові заходи фінансової стабілізації, які мають позитивні наслідки для торговельного балансу України. Падіння курсу рубля щодо гривні ускладнило експорт українських товарів у Росію, падіння курсу гривні щодо конвертованих та

інших валют світу значно полегшило експорт з України в ці країни. В результаті різноспрямованої динаміки експорту питома вага Росії в експорті України зменшилася. Це — позитивна тенденція, яка послабила залежність України від монопольного партнера із зовнішньоторговельних відносин.

Необхідно максимально використати цю ситуацію для ще інтенсивнішого експортування українських товарів до далекого зарубіжжя. Зокрема, звернутися до Європейського об'єднання вугілля і сталі та Європейського економічного товариства (можливо, за політичною підтримкою — до НАТО) з проханням збільшити квоту експорту української

Імпорт продукції машинобудування за 1995–1998 роки зріс лише на 6.6%: за відсутності структурної перебудови і лібералізації реального сектора України попиту на импорт високотехнологічного устаткування немає

сталі в країні ЄС на 1999 та подальші роки із 250 принаймні до 500 тис. тонн.

Підвищення конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках унаслідок девальвації гривні дає змогу відмовитися від урядових субсидій вітчизняним виробникам, що виб'є ґрунт з-під обвинувачень у демпінгу. Тому є нагода апелювати до СОТ і судів країн щодо скасування антидемпінгового мита на українську сталь, алюміній, цукор, електричні лампочки тощо (щодо титанової губки МЗЕЗторг України вже добився цього). Але спочатку потрібно відкоригувати законодавство там, де воно суперечить принципам ГАТТ/СОТ, зокрема в плані підтримки і субсидіювання власного виробництва, тим більше, що в умовах постійного дефіциту бюджету, фінансової кризи поготів, реальної допомоги від держави чекати не доводиться. Зайві ж декларації у законах лише відлякують іноземних інвесторів, міжнародні фінансові організації і дають підґрунтя для обвинувачень у демпінгу. Ці зміни слід провести у двох напрямках:

1) лібералізувати внутрішню і зовнішньоекономічну діяльність приватних підприємств, зацікавлених у прибутковості своєї діяльності;

2) встановити суворіший контроль за діяльністю державних підприємств, які працюють за старою затратною схемою і де трапляються випадки корумпованого розпродажу державної або колективної власності.

Зважаючи на велику питому вагу експорту у ВВП України, сподіватися на різке його збільшення за рахунок ско-

рочення внутрішнього споживання не доводиться. Отже, необхідно швидко і дієво стимулювати розширення експортного виробництва, для чого, крім спеціальних експортних стимулів, необхідно терміново поліпшити загальний стан у державі: послабити податковий тиск, зробити привабливішою ситуацію для іноземних інвестицій, значно активізувати допомогу держави приватним фірмам дозволенними в ГАТТ/СОТ методами.

Більшість країн світу, причому не лише ті, що розвиваються, а й дуже розвинуті, здійснює протекціоністські заходи, щоб захистити національну економіку. Найбільш вдало це роблять Японія та Китай, досвід якого є вельми повчальним для України.

Політика протекціонізму розвивається у світі в двох напрямках: тарифного регулювання імпорту іноземних товарів і державної підтримки національного товаровиробника, особливо експортера.

Тарифне регулювання потребує виважених підходів, бо повинно збалансувати взаємовиключаючі принципи:

- ◆ захисту вітчизняного товаровиробника;
- ◆ захисту вітчизняного споживача;
- ◆ відкритості країни для імпорту з метою інтегрування її в міжнародний розподіл праці.

Водночас воно не повинно руйнувати ринкового конкурентного середовища, яке стимулює науково-технічний прогрес і розвиток виробництва. Тарифи мають бути розраховані абсолютно точно: низький їх рівень не дає змоги витримати напруженої конкуренції іззовні, а надмірний протекціонізм ставить виробника поза конкуренцією, не стимулює удосконалення виробництва, підвищення якості та зниження собівартості продукції. За умов надмірного за-

Поліпшення торговельного балансу 1998 року пояснюється впливом антикризових дій уряду і Національного банку України та адміністративними заходами щодо продажу валюти

хисту вітчизняний товаровиробник, не модернізуючи свого виробництва, одержує надвисокі прибутки, а громадяни України вимушені або споживати не дуже якісну вітчизняну продукцію, або переплачувати за імпорту. Теорія міжнародної торгівлі доводить, що внаслідок тарифних заходів національний споживач втрачає від зростання цін на товари більше, ніж у сумі отримують товаровиробник від підвищення доходів і держава за рахунок мит, — нація у цілому програє.

Щоб розумно поєднати захист пере-

дових вітчизняних виробників із стимулюванням їх зусиль щодо науково-технічного вдосконалення свого виробництва, потрібно цей захист поступово послаблювати, тобто залежно від складності і капітаємності кожного виробництва необхідно розрахувати ставку мита на аналогічний імпортний товар і встановити термін її дії, після якого поступово знизити її до нуля. За термін дії постійного мита товаровиробник матиме змогу повернути кредити із процентами за його використання, а за термін його зменшення отримати прибуток, достатній для оплати підприємницької сміливості і витрат праці.

Більш дієвою, розумною і далекоглядною є політика підвищення конкурентоспроможності національного виробника шляхом:

- а) модернізації виробництва і підвищення якості продукції;
- б) зниження її ціни.

Для цього:

а) держава повинна вкладати великі кошти в науку, розробку нових технологій, матеріалів, конструкцій. Таким чином діяли уряди всіх нині розвинутих країн, таких, як США, Японія, Південна Корея, коли вони були ще відсталішими або зруйнованішими, ніж Україна. Так вони чинять і нині.

Щоб підтримати експортерів, доцільно звільнити їх від мита на імпортовані засоби виробництва, дозволити вільно купити та швидко переказати за кордон необхідну для цього валюту. Де що в цьому плані вже зроблено. Наприклад, знижено ставки ввізного мита на десятки видів сировинних ресурсів для потреб хімічної промисловості, феросплави тощо. Слід створити державну маркетингову службу з метою вивчення зовнішніх ринків, умов торгівлі, митних процедур, іноземних стандартів на продукцію та забезпечити вітчизняним експортерам усіх форм власності вільний доступ до цієї інформації. Виробникам експортної та імпортозамінюючої продукції потрібно надавати грошові й товарні кредити на пільгових умовах. Але в разі коли прокредитовану продукцію не буде вироблено у зазначені терміни та у відповідній якості, цих пільг треба позбавляти “заднім числом”. Про це одержувача кредиту слід поінформувати заздалегідь;

б) необхідно максимально послабити ті державні фактори, що спричиняють підвищення ціни продукції. Насамперед потрібно зменшити податковий тиск, ставку кредиту, витрати на сертифікацію тощо. Наші модельні розрахунки доводять, що особливо великий вплив на ціну має податок на прибуток підприємств через великі значення йо-

СТРУКТУРА ТОВАРНОГО ІМПОРТУ

го ставки. Тут можна досягти певного компромісу між фіскальним інтересом держави та її зацікавленістю у розвитку своїх підприємств. Доцільно встановити невелику ставку податку — в розмірі 10—15%. Ця акція позитивно вплине на всі аспекти економіки:

- ◆ полегшить становище підприємств;
- ◆ зробить не вигідним ухилення від податків;
- ◆ стимулюватиме перехід підприємств із тінювого сектора в легальний;
- ◆ дозволить підприємствам збільшити доходи;
- ◆ спочатку збереже мінімальний розмір, а потім у результаті здійснення останніх трьох заходів значно підвищить надходження коштів до бюджету.

Сказане однаковою мірою стосується і ПДВ. Встановлення цивілізованої ставки ПДВ на агропродовольчі та інші товари першочергового вжитку на рівні 7—15% спричиниться до тих же наслідків. Перших один-два роки, які потрібні для того, щоб після кардинального зменшення ставок податків відбувся масовий розвиток підприємств України, надходження до бюджету можуть скоротитися. Однак ми вважаємо: на таку рішучу, дієву і перспективну реформу міжнародні фінансові організації залюбки нададуть уряду України допомогу. Потім збільшення обсягів виробництва забезпечить поповнення державної казни і за таких ставок ПДВ. Приватні розмови автора із зарубіжними фінансистами підтверджують цю думку.

а Росію припадає майже половина українського імпорту, хоча й спостерігається тенденція до його зниження — з 53.3% у 1995 році до 48.1% в минулому. Це зумовлено необхідністю закуповувати велику кількість енергоносіїв у РФ, що становить понад 70% російського експорту в Україну.

Другим партнером України за розміром імпорту товарів є Німеччина. Обсяги ввезення німецьких товарів до 1998 року швидко зростали — на 21% у 1996 і ще на 13% в 1997 році, сягнувши 1.3

За браком виваженої державної експортної та імпоротної політики, національної на розвиток конкурентоспроможного вітчизняного виробництва, структура українського імпорту не зорієнтована на впровадження сучасних технологій і обладнання

млрд. доларів, а в 1998 році дещо (на 3%) зменшилися. Їх частка в імпорті України збільшилася з 6.2 в 1995 році до 8.6% у 1998 році.

Третє місце в імпорті України посідають США, питома вага товарів яких за цей час теж збільшилася з 2.7 до 4.0%; четверте — Польща (3—3.3%), п'яте — Італія (1.8—2.8%), шосте — Білорусь, питома вага товарів якої скоротилася з 3.4 до 2.4%, сьоме — Казахстан (2.1—2.4%). Далі йдуть Франція (1.3—2.1%),

Чехія (1—1.4%), Великобританія (0.9—1.4%), Угорщина (1.1—1.3%), Австрія (0.9—1.3%), Словаччина (1—1.2%), Нідерланди (1—1.1%).

Імпорт товарів із далекого зарубіжжя зростає випереджаючими темпами, в результаті чого його питома вага зростає з 31% в 1994 до 44% в 1998 році. На жаль, за відсутності структурної перебудови і лібералізації реального сектора України немає попиту на імпорт високотехнологічного устаткування. Тому темп збільшення імпорту передових технологій та устаткування (6.6%) був значно нижчим, ніж хімічної продукції (49.1%), продукції тваринництва (84.3%), поліграфії (148.5%), одягу (13.6%), меблів та білизни (18.2%). В результаті питома вага машинобудівної продукції зменшилася.

Без докорінної модернізації промисловості не можна розраховувати на зменшення енергоємності українського виробництва, яка перевищує рівень розвинутих країн у 3—5 разів, при тому, що енергоозброєність українського працівника значно менша, ніж західного. За 1996—1998 роки валовий обсяг промислового виробництва знизився відповідно на 5.7; 1.8 і 1.5%, сільського господарства — на 9.5; 0.8 і 8.3%, імпорт енергоносіїв зріс у 1996 році на 21%, а в 1997—1998 роках зменшився відповідно на 16 і 24%. Отже, енергоємність українського виробництва у грошовому вираженні під тиском браку коштів дещо скоротилася — за рахунок економнішого використан-

Таблиця 3. Галузева структура імпорту України за 1995—1998 рр.*

Товарні групи	Експорт, млн. дол. США				Питома вага, %			
	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
УСЬОГО	16946	19843	19623	16283	100.00	100.00	100.00	100.00
1 Агропродовольча продукція	463	718	598	557	2.73	3.62	3.05	3.42
У тому числі:								
тваринництва (01—03, 05)	212	451	369	347	1.25	2.27	1.88	2.13
рослинництва (06, 08—10, 12, 14)	251	267	229	210	1.48	1.34	1.17	1.29
2 Продукція харчової промисловості (04, 07, 11, 15—24)	1198	1329	1172	1056	7.07	6.70	5.97	6.48
3 Мінеральні продукти	7962	9642	8153	6325	46.99	48.59	41.55	38.84
У тому числі:								
сіль, сірка, руди тощо (25, 26)	318	381	346	378	1.88	1.92	1.76	2.32
паливо мінеральне, електроенергія (27)	7644	9261	7807	5947	45.11	46.67	39.79	36.52
4 Хімічна продукція (13, 28, 29, 31, 32, 35—40, 54, 55)	1480	1689	2040	1850	8.73	8.51	10.40	11.36
5 Фармацевтична продукція (30)	259	321	973	474	1.53	1.62	4.96	2.91
6 Деревинна та паперова продукція (44, 47, 48, 94)	576	670	705	603	3.40	3.38	3.59	3.70
7 Легка промисловість (33, 34, 41—43, 46, 50—53, 56)	761	867	949	842	4.49	4.37	4.83	5.17
8 Будівельні матеріали (68—70)	157	208	274	222	0.93	1.05	1.40	1.36
9 Чорні метали та вироби з них (72, 73)	361	455	388	360	2.13	2.29	1.98	2.21
10 Кольорові метали та вироби з них (74—81)	222	239	206	206	1.31	1.21	1.05	1.27
11 Вироби машинобудування (реактори, котли, транспорт, машини, прилади, інструменти, спортінвентар тощо) (82—92)	3255	3418	3772	3503	19.21	17.23	19.22	21.51
12 Інші промислові товари (45, 49, 95, 96)	73	119	96	92	0.43	0.60	0.49	0.57
13 Різне (97, різне)	177	166	122	78	1.04	0.84	0.62	0.48
			175	117				

* Див. пояснення до таблиці 2.

ня енергоресурсів, але очікувати, що навантаження на платіжний баланс 1999 року з боку імпорту енергоносіїв значно зменшиться, не доводиться. Можливо, валютні витрати дещо знизяться, якщо Міненерго України закупить 4 млрд. куб. м газу у компанії Global Gas Group AG за помірною ціною, а також якщо вдасться закупити азербайджанську нафту за нижчою ціною, ніж російська (за умови, що за своїми параметрами вона зможе бути перероблена за українськими технологіями, пристосованими до російської нафти).

Як і годиться для країни, яка має швидко розвивати свою економіку, майже 84% імпорту України призначено для виробничих потреб і лише 16% — для споживання.

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ БАЛАНС

В останні роки Україна не спромоглася досягти активного балансу в зовнішній торгівлі товарами. Основна причина пасивного торговельного балансу — природно велике від’ємне сальдо у товарообороті з Росією.

Хоча імпорт енергоносіїв із Росії за 1996—1998 роки зменшився на 873 млн. доларів (на 15%), імпорт інших товарів — на 880 млн. доларів (на 31%), експорт українських товарів у Росію скоротився ще більше — на 3 млрд. доларів (на 48%). У результаті від’ємне сальдо збільшилося за абсолютною величиною з 3.3 до 4.5 млрд. доларів.

Досить великий внесок у від’ємне сальдо товарообороту 1998 року зробила Європа — близько 1 млрд. доларів.

Торгівля з рештою континентів завершилася 1998-го з додатним сальдо, що зменшило розмір загального від’ємного товарного сальдо до 2.6 млрд. доларів. Поліпшення торговельного балансу 1998 року за товарами на 1.62 млрд. доларів пояснюється впливом антикризових заходів уряду і Національного банку України, зокрема тим, що девальвація гривні полегшила експорт українських товарів і ускладнила імпорт. Ще більше скороченню імпорту сприяли адміністративні заходи щодо обов’язкового продажу 50% валюти державі та дозволу

В умовах постійного дефіциту бюджету і великого зовнішнього боргу державним установам або імпортерам під урядові гарантії необхідно дозволити лише такий імпорт, який на 70—80% покривається іноземними інвестиціями

продажу валюти підприємствам лише під критичний імпорт.

Велике від’ємне сальдо в 1998 році утворилося за рахунок енергоносіїв, торгівля якими закінчилася в 1998 році з результатом –5.42 млрд. доларів. Ще –1.77 млрд. доларів додала торгівля виробами машинобудування та металообробки, –412 млн. доларів — фармацевтичною продукцією, –367 млн. — деревиною та паперовою продукцією, –267 млн. — продукцією хімічної промисловості, –102 млн. доларів — будівельними матеріалами.

Перевищення імпорту над експортом можна допустити протягом навіть кількох років, якщо закупувати передові технології та обладнання для подальшого стрімкого зростання конку-

рентоспроможного експорту і відшкодування витраченої валюти. Постійний зовнішній борг України спричиняє додаткову вимогу: очікуваний дохід від додаткового експорту має бути більшим, ніж процентні ставки за зовнішнім боргом. На жаль, виваженої державної політики, націленої на розвиток конкурентоспроможного вітчизняного виробництва, поки що в Україні немає, через те структура українського імпорту не спрямована на впровадження сучасних технологій та обладнання.

Щоб поліпшити платіжний баланс України за рахунок зовнішньої торгівлі, уряд країни повинен стимулювати розвиток конкурентоспроможного експорту і стримувати збільшення некритичного імпорту. При цьому як експорт, так і імпорт треба докорінно реструктурувати. Необхідно нарощувати експорт продукції високих технологій, наукомісткої продукції, у вартості яких — велика питома вага доданої вартості. Щодо імпорту слід сприяти лише ввезенню сучасного обладнання та технологій. **В умовах постійного дефіциту бюджету і великого зовнішнього боргу державним установам або імпортерам під урядові гарантії потрібно дозволити лише такий імпорт, який покривається хоча б на 70—80% іноземними інвестиціями.**

Якщо експортером є державне підприємство, слід контролювати ефективність експорту. Нерентабельний експорт можна дозволити у виключних випадках, скажімо, задля збереження даного сектора ринку. Як правило, він має бути рентабельним, інакше проблема зовнішнього платіжного балансу переростає в загальноекономічну. □

Проректор Міжнародного інституту ринкових відносин і підприємництва Світлана Максимівна Піддубна серед першокурсників.

Першокурсниця Ірина Зубер.

У Міжнародному інституті ринкових відносин і підприємництва — Центрі “Ринок” — 1 вересня відбулося посвячення вступників у першокурсники. Фінанси, банківська справа, облік і аудит, менеджмент зовнішньоекономічної діяльності, правознавство — ось перелік спеціальностей, які тут опановують студенти.

У структурі Центру “Ринок” працює Київська вища банківська школа, де проходять перепідготовку та підвищують кваліфікацію фахівці фінансово-банківських установ.

Фото Владислава Негребецького.

Пропозиції /

Ірина
Лук'яненко

Доцент Національного університету
"Києво-Могилянська академія".
Кандидат економічних наук

В умовах жорсткої економічної кризи та зростаючого дефіциту державного бюджету проблема розподілу обмежених фондів (дотацій) до місцевих бюджетів набуває особливої гостроти. Автори публікації знайомлять зі своєю методологією оцінювання економічного потенціалу регіонів і пропонують економіко-математичну модель розподілу дотацій.

Юрій
Городніченко

Студент департаменту економічних наук
Національного університету
"Києво-Могилянська академія"

Модельовання розподілу дотацій між регіонами України

З прийняттям законів "Про бюджетну систему України" (1991 р.) та "Про місцеве самоврядування в Україні" (1997 р.) регіони отримали певну свободу у формуванні власних бюджетів. Цими законами визначено принципи розподілу доходів між державними та місцевими бюджетами. Теоретично введення їх у дію повинно було б дати значний імпульс розвитку регіонів, збільшити фінансову незалежність від центральних органів влади та зменшити суми дотацій, які їм виділяються. На практиці все вийшло інакше. Поточна ситуація із розподілом дотацій вже не відповідає головній меті регіональної політики держави, що полягає у сприянні вирівнюванню соціально-економічного стану регіонів. Одним із можливих шляхів такого поступового вирівнювання є фінансова підтримка відсталих регіонів.

Природно, одні регіони краще розвинуті, тобто "багаті", інші — слабші, "бідні". Якщо регіональна політика не спрямована на згладжування неефективності ринку, відмінність між економічно сильнішими та слабшими регіонами зберігатиметься й збільшуватиметься [2]. Розрив цей поглиблюється тому, що економічно потужніші з них мають сприятливіші умови для інвестицій: розвинуту інфраструктуру, кваліфіковану працю, доступ до різних послуг тощо.

Уряд країни повинен підтримувати відсталі регіони, допомогти їм наздогнати розвинуті. Отже, головною метою регіональної політики є: збалансування економічного розвитку, рівнів та ефективності витрат матеріалів, праці й інших ресурсів в усіх регіонах країни; зменшення різниці між ними, особли-

во стосовно доходу на душу населення та рівня безробіття; стимулювання економічного розвитку відсталіх регіонів.

Регіональна політика може бути явною і прихованою (йдеться про будь-які ефекти впливу макроекономічної політики на регіональний розвиток).

Ми розглядатимемо лише **явну регіональну політику (дотації, трансферти, допомога, субвенції тощо)**, які в нашому дослідженні є рівноцінними поняттями, оскільки означають надання у тій чи іншій формі грошової підтримки регіо-

Регіональна політика спрямована на збалансування економічного розвитку, ефективне використання ресурсів в усіх регіонах країни, зменшення різниці між ними за показниками доходу на душу населення та рівня безробіття, стимулювання економічного розвитку відсталіх регіонів

нам). Отож держава має перерозподіляти або розподіляти деякі фонди відсталіх регіонам.

За Конституцією Україна складається з 24 областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя. Якщо у цьому аналізі не брати до уваги Севастополь — незначний об'єкт у масштабах країни, можна розглядати Україну як сукупність 26 адміністративних одиниць.

Щороку Верховна Рада України закріплює у державному бюджеті дотації обласним бюджетам. Це входить до програми підтримки місцевого самоврядування. Якщо 1995 року обласним бюджетам у вигляді субвенцій було передано **403 мільйони гривень**, то наступного ця сума зросла до **881 мільйона гривень**, або **481 мільйона гривень у цінах 1995**

року. 1997 року області отримали **2 мільярди гривень** у поточних цінах, або **1.1 мільярда у цінах 1995 року**. Крім того, більше стало областей, які отримують державну допомогу. У тому ж таки 1995 році, як, до речі, і у 1996, субвенції надано **12**, у 1997 — **19 областям**.

В аналізованому періоді кожного наступного року області-реципієнти в середньому отримували дедалі більші кошти. Наприклад, із 1995 по 1996 рік середня субвенція зросла з **33 до 40 мільйонів**, а в 1997 вона збільшилася ще на **17 мільйонів**. І все ж варто зауважити, що коефіцієнт варіації в обсягах субвенцій постійно зменшувався із 76% у 1995 році до 53% у 1996 та 49% у 1997 роках. Це означає, що дотації почали розподіляти порівну, не беручи до уваги очевидну різницю у рівнях розвитку регіонів. Наприклад, Закарпатська область — слаборозвинута, а Миколаївська досягла середнього рівня розвитку. Різниця ж у сумах отриманих дотацій становить лише **1 млн. грн.**

Деякі регіони, приміром Київщина та Черкащина, порівняно розвинуті, але їм все одно виділяють значні дотації.

Утім, хоч області регулярно отримують грошову допомогу, це не завжди позначається на рівні їх розвитку. Часом годі шукати логіки справедливості у наданні дотацій. Наприклад, 1995 року Київська область одержала більш як 20-мільйонну субвенцію. А от до слабо-розвинутої Івано-Франківської протягом 1995—1996 рр. не надійшло жодної гривні.

Навіть короткий статистичний аналіз дає підстави зробити висновок, що існуюча система розподілу дотацій далека від ідеальної. Щоб підвищити її ефективність, центральній владі слід позбу-

тися суб'єктивності при розподілі, а для цього необхідно мати певні об'єктивні критерії щодо досягнутого рівня розвитку регіонів та потенційних можливостей їх подальшого зростання.

Саме розробці методології оцінювання економічного потенціалу регіонів присвячено це дослідження. Крім того, ми прагнули створити формалізований механізм розподілу дотацій між регіонами України. Він складається з певних послідовних етапів.

На першому етапі шляхом математико-статистичного моделювання визначається **досягнутий рівень розвитку** кожного окремого регіону. **На другому,** спи-

Хоч регіони регулярно отримують грошову допомогу, це не завжди позначається на їх розвитку

раючись на досягнутий рівень, досліджуються **потенційні можливості окремого регіону,** або скорочено — **потенціал регіону.** Саме так отримуємо об'єктивну інформацію щодо достатності або нестачі у регіоні внутрішніх ресурсів і резервів для виходу із кризи та подальшого розвитку, про потребу регіонів у фінансовій допомозі (дотаціях) держави.

Крім того, запропонована **економіко-математична модель розподілу дотацій між регіонами України** дає змогу не тільки визначити адреси, куди їх слід спрямувати, а й підрахувати суми.

Детальніше зупинимося на кожному етапі дослідження.

РОЗРАХУНОК РІВНЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Першим кроком дослідження є вимірювання такого комплексного індикатора, як досягнутий рівень розвитку регіону. Зазначимо, що прийнято визначати рівень розвитку регіону обсягом реального ВВП на душу населення або обсягом реального ВВП [6, 9]. На жаль, не існує періодичної статистики щодо ВВП регіонів. Крім того, застосування ВВП має певні обмеження. Наприклад, поняттям ВВП на душу населення широко не оперують переважно через те, що населення (знаменник) само по собі є неадекватним замінником потреби у витратах. Деяким групам (ветерани, вдови, сироти тощо) необхідно передбачати додаткові бюджетні витрати. Душовий показник — також не зовсім вдалий, тому що він не робить будь-яких коригувань на відмінності у цінах та якості суспільних благ у різних регіонах [1]. Ми пропонуємо дуже простий підхід, що ґрунтується на розробці

штучного комплексного показника, який відображає основні сторони життєдіяльності регіону. У чому суть такого підходу?

Кожному регіону притаманний певний набір демографічних, економічних та соціальних показників, що характеризують рівень його розвитку [6]. Названі показники можна розглядати як різні координати об'єкта. Мовою геометрії це означає, що чим ближче між собою об'єкти, тим ближче вони в термінах рівня розвитку [4, 11]. Таке розуміння дає змогу застосувати модифікацію методу головних компонент для розрахунку одного штучного показника, який на основі відібраних реальних показників визначатиме рівень розвитку.

Нами було відібрано **три взаємопов'язані групи реальних показників, які в основному характеризують життєдіяльність регіонів, а саме: демографічні** (коефіцієнти народжуваності та смертності; частка працездатних серед усього населення; частка пенсіонерів серед усього населення; щільність населення); **економічні** (промисловий випуск на душу населення; випуск товарів народного споживання на душу населення; обсяг платних послуг на душу населення; обсяг торгівлі на душу населення; капітальні вкладення на душу населення; продукція сільського господарства на душу населення; частка посівної площі у загальній площі сільськогосподарських угідь; індекс продуктивності праці в промисловості; частка працівників та службовців у загальній кількості зайнятих; середня заробітна плата; заборгованість по заробітній платі на душу населення); **соціальні (плюс показники, що відображають інфраструктуру регіонів)** (кількість телефонів на душу населення; кількість лікарняних ліжок на душу населення; обсяг житлового фонду на душу населення; кількість середніх шкіл на 100 000 населення).

Ми також умовно поділили показники на **“негативні”** та **“позитивні”**. **Позитивні** показники (+), наприклад, обсяг платних послуг на душу населення,

Описана економіко-математична модель дає змогу не тільки визначити адреси, куди слід спрямувати дотації, а й їх суми

передбачають, що їх збільшення означає зростання добробуту населення регіону, де відбуваються такі зміни. **Негативні** показники (–), наприклад, смертність, діють цілком протилежно.

Базуючись на відібраних показниках, ми оцінювали рівні розвитку регіону в 1995—1997 роках за таким алгоритмом.

Алгоритм оцінки рівня розвитку регіону

1. Відбір множини факторів, що характеризують життєдіяльність регіонів. Примітно, що цю множину факторів можна розширювати або звужувати залежно від потрібного ступеня деталізації та наявності статистичної інформації.

2. Стандартизація індикаторів:

$$\bar{x}_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{\sigma_j},$$

де x_{ij} — значення j -го індикатора для i -го регіону;

\bar{x}_j — середня j -го індикатора

$$\left(\bar{x}_j = \sum_{i=1}^n x_{ij} / n \right);$$

σ_j — середньоквадратичне відхилення j -го індикатора

$$\left(\sigma_j = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_j)^2 / n} \right).$$

3. Знаходження головних компонент та відповідних факторних навантажень (вагових коефіцієнтів) $\alpha_j^{(p)}$ на основі вибраних індикаторів, використовуючи методи кластерного аналізу [4].

4. Визначення параметрів ідеального регіону (основи порівняння):

$$\bar{x}_j^{ST} = \left\{ \max_i(\bar{x}_{ij}^+); \min_i(\bar{x}_{ij}^-) \right\},$$

де “+” позначає позитивні індикатори, “–” позначає негативні індикатори.

5. Розрахунок відхилення регіону від ідеального регіону:

а) для позитивних індикаторів

$$\bar{x}_{ij} = (\bar{x}_{ij}^{ST} - \bar{x}_{ij});$$

б) для негативних індикаторів

$$\bar{x}_{ij} = (\bar{x}_{ij} - \bar{x}_{ij}^{ST}).$$

6. Оцінювання рівня розвитку регіону:

$$DSR^{(p)} = \sum_{j=1}^k \alpha_j^{(p)} \cdot \bar{x}_{ij},$$

де $DSR^{(p)}$ (Deviation from Standard Region) є зваженим відхиленням від ідеального регіону з ваговими коефіцієнтами $\alpha_j^{(p)}$, що визначаються на основі p -ї головної компоненти [11]. $DSR^{(1)}$, наприклад, позначає відхилення регіону від ідеального, розраховане на основі першої головної компоненти. Сумарне відхилення від ідеального регіону:

$$DSR = \sum_{p=1}^a DSR^{(p)}.$$

Тут використано лише перші чотири головні компоненти, оскільки вони в сукупності описують більше 80% варіації даних, наступні не дають помітного

Таблиця 1. Рівні розвитку регіонів України у 1997 році

№	Регіон	DSR(1)	DSR(2)	DSR(3)	DSR(4)	DSR	Дотація, поточні ціни, тис. грн.	Дотація, в цінах 1995 року, тис. грн.
1	АР Крим	8.07	16.41	3.68	0.50	28.65	47 431	25 176
2	Вінницька	19.49	7.03	3.92	0.99	31.44	177 148	94 028
3	Волинська	18.72	14.62	3.92	0.52	37.78	152 403	80 893
4	Дніпропетровська	6.44	10.98	8.65	0.51	26.58		
5	Донецька	5.68	11.82	10.70	0.73	28.92		
6	Житомирська	18.29	11.06	4.62	0.01	33.98	231 234	122 736
7	Закарпатська	16.38	19.72	4.62	2.04	42.74	182 308	96 766
8	Запорізька	4.74	9.39	5.35	2.75	22.24		
9	Івано-Франківська	14.89	16.08	5.36	2.32	38.65	85 445	45 353
10	Київська	14.45	7.22	4.15	0.34	26.16	82 201	43 631
11	Кіровоградська	17.49	9.96	4.77	0.93	33.16	128 910	68 424
12	Луганська	9.86	10.92	9.05	0.72	30.55	66 999	35 562
13	Львівська	12.45	16.58	5.23	0.51	34.77	98 011	52 023
14	Миколаївська	11.29	12.53	3.38	3.12	30.32	72 654	38 564
15	Одеська	11.17	14.33	3.39	2.95	31.84		
16	Полтавська	11.87	4.79	4.98	1.43	23.07		
17	Рівненська	16.93	14.79	3.98	1.97	37.68	98 603	52 337
18	Сумська	14.42	8.65	4.84	0.83	28.74	27 916	14 817
19	Тернопільська	19.48	12.22	3.93	1.15	36.79	131 376	69 732
20	Харківська	8.37	10.44	5.29	1.60	25.70		
21	Херсонська	14.22	13.84	3.35	1.16	32.56	128 253	68 075
22	Хмельницька	18.50	8.94	3.17	1.82	32.44	139 375	73 978
23	Черкаська	16.84	7.51	3.98	0.57	28.89	91 939	48 800
24	Чернівецька	16.31	16.00	4.21	2.09	38.61	95 541	50 712
25	Чернігівська	17.78	5.05	3.78	0.79	27.39	14 038	7 451
	Дисперсія	19.74	14.32	3.36	0.86	25.73	2.81E+09	7.93E+08
	Середня	13.76	11.63	4.89	1.26	31.55	107988.68	57318.83
	Коефіцієнт варіації	32.28%	32.53%	37.48%	74.00%	16.08%	49.12%	49.12%

поліпшення опису варіації даних [4].

Як приклад у таблиці 1 подано результати розрахунків для 1997 року.

Отримавши кількісний вимір рівня розвитку регіонів, розраховуємо, скориставшись ним, потенціал регіону.

Визначення економічного потенціалу регіонів

Зазначимо: наше дослідження насамперед спрямоване на розвиток слаборозвинутих регіонів, тому ми зосереджувалися саме на економічному їх потенціалі, оскільки в принципі лише економічне зростання є запорукою всебічного розвитку території. **Економічний потенціал визначаємо як можливий випуск товарів та послуг в умовах повної зайнятості.** Потенціал — це уявний показник, отже, його не можна спостерігати безпосередньо [3]. Якщо економічний потенціал визначити як можливий випуск товарів та послуг, він має бути вимірний у таких одиницях, щоб його можна було зіставити не лише з потенціалами інших регіонів, а й поточним випуском. Ми скористалися грошовим виміром потенціалу.

Ключовим питанням є визначення факторів економічного потенціалу. Виходячи із запропонованого визначення еко-

номічного потенціалу, найважливішого значення набувають **виробничі фактори**, такі, як **капітал, праця, рівень технологій.** Отже, якщо знайдемо виробничу функцію [8], то зможемо оцінити можливий випуск у регіоні при повній зайнятості. Відтак необхідно її знайти.

В ідеальному випадку випуском має виступати ВВП на рівні областей. На жаль, в Україні важко знайти таку ста-

Дотації мають розподілятися насамперед між слаборозвинутими, застійними регіонами

тистику, тому ми використовуємо заміники або наближення до цього показника. Одним із таких наближень є сума промислового випуску, обсягів торгівлі та послуг. Єдиною вадою цього показника є подвійне врахування частин випуску, якого немає у ВВП. Надалі вважатимемо, що області достатньо великі, щоб згладити відмінності у виробничих циклах окремих виробництв, і мають, таким чином, однакову кількість проміжних виробничих циклів.

Капітал — це суперечливий фактор, оскільки його важко виміряти на рівні країни та областей [8]. Балансова вартість виробничих засобів є зручним і

точним показником для вимірювання капіталу. Але користуватися ним слід дуже обережно. За роки високої мінливої інфляції балансова вартість може втратити свої значення внаслідок викривлення цін на засоби виробництва. Щоб уникнути цих ефектів, пропонуємо використовувати інвестиції. За допомогою дефляторів цей показник за різні роки можна порівнювати і, отже, розглядати як виробничий фактор. За методикою Держкомстату України до інвестицій увійшли витрати на нове будівництво, реконструкцію, розширення та технічне переозброєння діючих промислових, сільськогосподарських, транспортних, торговельних та інших підприємств, витрати на будівництво об'єктів житлово-цивільного призначення.

Припускається, що праця — гомогенний ресурс. У реальному виробництві працівники мають різну кваліфікацію, виконують різну за характером роботу тощо, але на рівні областей це припущення можна вважати адекватним і розглядати працю як уніфікований ресурс. Використання кількості зайнятих має певні обмеження в українських умовах, тому як фактор праці **ми пропонуємо брати фонд заробітної платні.** За допомогою цього показника можна врахову-

вати надурочні години, неповні робочі дні тощо. Його переваги переконливіше виглядають на конкретному прикладі. Припустимо, що завод працює три дні на тиждень і робітники вважаються зайнятими. Якщо завод отримає велике замовлення і починає працювати п'ять днів на тиждень, не збільшуючи кількості зайнятих, то, незважаючи на постійне число працівників, загальний фонд зарплатні збільшиться, оскільки випускаються та реалізуються додаткові товари. В Україні багато підприємств так і працює, тому доцільно використовувати саме цей показник.

Як правило, у виробничій функції є елемент, який відображає **рівень технологічного розвитку**. Загалом ми можемо розглядати технологію не тільки як особливий спосіб випуску продукції, а як набір чинників, що впливають на продуктивність факторів виробництва. Отож такі фактори, як **інфраструктура, соціальний розвиток, демографічна ситуація**, повинні ефективно впливати на виробництво. Вони відображають виробничі умови і впливають таким чином на випуск. У попередніх розділах ми розрахували **DSR (зважене відхилення від ідеального регіону)**, який можна використовувати саме як **технологічний рівень**, оскільки він враховує загальний розвиток цих факторів. DSR обернено пропорційний розвитку, тому у виробничій функції має бути у формі $(1/DSR)$. Причому для розрахунку виробничої функції застосовуємо рівень розвитку, обчислений тільки за першою головною компонентою, бо саме вона найщільніше пов'язана з виробничими факторами.

Запропонована нами виробнича функція хоч і проста, проте має всі необхідні властивості. Тепер можемо оцінити попередню модель випуску. Залежною змінною замість ВВП буде сумарний випуск товарів та послуг (TOTOUT). Після відповідних розрахунків отримано такі результати:

$$TOTOUT_{it} = e^{3.31 \frac{1}{DSR_{it}} + 0.75 \ln INV_{it} + 0.2396 \ln FUND_{it}} \quad (6.04) \quad (12.14) \quad (9.86)$$

$$R^2 = 0.9665; F = 678,$$

де $FUND$ — загальний фонд зарплатної плати (тис. грн.);

INV — капіталовкладення (млн. грн.);

DSR' — відхилення від ідеального регіону за першою головною компонентою.

Використовувався спеціальний крос-секцій метод оцінювання (pooled data) коефіцієнтів цієї економетричної моделі, де t позначає рік, i — відповідний регіон. Значення коефіцієнтів лише по-

передні, оскільки існує взаємний вплив рівня розвитку та випуску, тобто отримані оцінки будуть зміщеними та неефективними. Щоб уникнути цього, необхідно перейти до симульативної моделі, яка б враховувала і вплив випуску на поточний рівень розвитку.

Симульативна модель після оцінки коефіцієнтів має такий вигляд:

$$\begin{cases} TOTOUT_{it} = e^{3.41 \frac{1}{DSR_{it}} + 0.75 \ln INV_{it} + 0.2396 \ln FUND_{it}}; \\ DSR_{it}^{(1)} = -91.035 - 3.743 \times (TOTOUT_{it} / POP_{it}) + 60.02 \times Capable_{it}; \\ DSR = DSR^{(1)} + DSR^{(2)} + DSR^{(3)} + DSR^{(4)}, \end{cases}$$

де POP_{it} — населення i -го регіону, $Capable_{it}$ — частка працездатних у всьому населенні i -го регіону.

Після оцінки коефіцієнтів можемо визначити, як екзогенні “вливання”, наприклад, збільшення фонду зарплатної плати, можуть вплинути на регіональний рівень розвитку, обчисливши нові рівноважні значення DRS and $TOTOUT$. Розв'язавши систему, визначаємо приблизну зміну $DSR^{(1)}$ через першу похідну по фонду зарплатної плати. В підсумку було отримано таку похідну:

$$\frac{\partial DSR_{it}^{(1)}}{\partial FUND} = -0.869 \times \frac{TOTOUT_{it} \times (DSR_{it}^{(1)})^2}{POP_{it} \times (DSR_{it}^{(1)})^2 - 12.789 \times TOTOUT_{it}} \times \frac{1}{FUND_{it}}$$

Тепер можемо безпосередньо перейти до механізму розподілу дотацій.

ПРОПОНОВАНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗПОДІЛУ ДОТАЦІЙ

Як було сказано, головна мета дотацій — дати шанс слаборозвинутим регіонам надгогнати багаті. Таким чином, дотації мають розподілятися насамперед між слаборозвинутими, застійними регіонами. Ми вважаємо регіон слаборозвинутим, якщо його DSR нижче середнього показника. Крім того, переважно дотації повинні надаватися регіонам зі слабким потенціалом, які не мають власних коштів для свого розвитку. Як правило, таким регіонам важко забезпечувати мінімальний обсяг суспільних благ, що призводить, зокрема, до затримок у наданні соціальної допомоги та гарантій і в підсумку — до зростання соціальної напруги. Для них характерна висока заборгованість держави з виплат пенсій, стипендій тощо.

Фактично в областях зі слабким економічним потенціалом — малий граничний продукт праці (в середньому на 20—30% нижчий, ніж у розвинутих областях). Ми розглядаємо лише працю, оскільки в короткотерміновому розрізі кількість капіталу фіксована [3]. Якщо граничний продукт праці незначний,

на виробництво додаткової одиниці продукції іде більше ресурсів, ніж на аналогічне в регіонах із вищою продуктивністю. Тому застійні регіони не мають конкурентних переваг перед розвинутими.

Враховуючи це, запропонована нами модель розподілу дотацій має вигляд:

$$\begin{aligned} \sum_i \frac{(DSR_i + \Delta_i - \overline{DSR})^2}{\overline{DSR}^2} - \sum_i \frac{SUB_i \times (MPL_i - \overline{MPL})^2}{MPL^2 \times \sum_i SUB_i} &\rightarrow \min; \\ \Delta_i = DSR_i^{(1)}(SUB_i) - DSR_i^{(1)} &i = \{i : (DSR_i > \overline{DSR})\}; \\ \sum_i SUB_i = c, &i = \{i : (DCR_i > \overline{DCR})\}; \end{aligned}$$

(c — верхня межа сукупного обсягу субсидій);
 $SUB_i \geq 0, i = \overline{1, n}$.

У цій моделі дотація SUB_i , надана i -му регіону, визначає Δ_i — зміну в рівні його розвитку. Усі дотації позитивні, тобто кошти виплачуються із загальнодержавного бюджету, і простого переказу коштів між регіонами не існує. Центральна влада надає фонди відсталим регіонам, чий DSR більше середнього. Таким чином, мінімізуючи цільову функцію, ми виділяємо більше дотацій бідним регіонам, економічний потенціал (граничне зростання випуску продукції) яких незначний. Отже, дотації надаються регіонам, які мають DSR вище середнього, а по-друге, дотації мають надаватися обернено пропорційно економічному потенціалу регіону.

Тепер проаналізуємо за цією спрощеною моделлю, як розподілені дотації впливатимуть на рівень розвитку регіону. Припливи грошових фондів повинні збільшувати витрати всередині регіону. Вони створюють нові робочі місця або поліпшують уже існуючі. Припускаючи, що зміни відбуваються лише в короткотерміновому проміжку, можна вважати, що припливи впливають лише на фонд зарплатної плати. Через систему рівнянь ми вже оцінили, як зміниться DSR при зміні у фонді зарплатної плати. Отже, необхідно лише підставити відповідний вираз у модель, а саме:

$$\Delta_i = \Delta(DCR_i^1) = \frac{\partial DSR_i^{(1)}}{\partial FUND} \times \Delta FUND_i.$$

Припускаючи, що $\Delta FUND_i = SUB_i$ та підставляючи одержаний вираз у цільову функцію, отримуємо:

$$\begin{aligned} F = \sum_i (DSR_i + \Delta_i - \overline{DSR})^2 &= \sum_i \left(DSR_i + \frac{\partial DSR_i^{(1)}}{\partial FUND_i} \times \Delta FUND_i - \overline{DSR} \right)^2 = \\ &= \sum_i \left(DSR_i + \frac{\partial DSR_i^{(1)}}{\partial FUND_i} \times SUB_i - \overline{DSR} \right)^2. \end{aligned}$$

Оскільки розглядаються лише ті регіони, які мають DSR вище середнього по Україні ($i = i : DSR_i > \overline{DSR}$), мо-

Таблиця 2. Результати ідеального розподілу дотацій в 1995–1997 рр.

№ п/п	Регіон	1995				1996				1997			
		DSR	Ідеальна субсидія, тис. грн.	Реальна субсидія, тис. грн.	DSR після отримання ідеальної субсидії	DSR	Ідеальна субсидія, тис. грн.	Реальна субсидія, тис. грн.	DSR після отримання ідеальної субсидії	DSR	Ідеальна субсидія, тис. грн.	Реальна субсидія, тис. грн.	DSR після отримання ідеальної субсидії
1	АР Крим	23.580	0		23.580	25.177	0	15 508	25.177	28.647	0	47 431	28.647
2	Вінницька	26.466	0		26.466	28.376	0	81 955	28.376	31.437	0	177 148	31.437
3	Волинська	36.068	30 920	52 748	36.023	37.488	87 740	74 738	37.386	37.784	172 700	152 403	37.567
4	Дніпропетровська	21.995	0		21.995	24.869	0		24.869	26.581	0	0	26.581
5	Донецька	25.213	0		25.213	26.672	0		26.672	28.925	0	0	28.925
6	Житомирська	28.667	22 250	109 294	28.653	29.931	5 900	123 184	29.928	33.98	151 800	231 234	32.933
7	Закарпатська	42.164	32 320	11 825	42.105	42.983	64 420	126 230	42.891	42.745	173 300	182 308	42.501
8	Запорізька	16.894	0		16.894	18.542	0		18.542	22.239	0	0	22.239
9	Івано-Франківська	33.979	49 540		33.826	37.904	134 400		37.652	38.652	197 600	85 445	38.275
10	Київська	22.400	0	21 510	22.400	22.673	0		22.673	26.156	0	82 201	26.156
11	Кіровоградська	29.304	22 210	34 092	29.268	31.504	52 490	71 436	31.442	33.156	152 100	128 910	32.975
12	Луганська	26.891	0		26.891	29.013	0		29.013	30.551	0	66 999	30.551
13	Львівська	31.973	25 730		31.932	32.872	55 680		32.807	34.769	97 740	98 011	34.653
14	Миколаївська	25.186	0	12 028	25.186	26.910	0	13 112	26.910	30.321	0	72 654	30.321
15	Одеська	28.636	25 540		28.562	30.422	55 500		30.293	31.842	62 370	0	31.693
16	Полтавська	20.009	0		20.009	20.969	0		20.969	23.071	0	0	23.071
17	Рівненська	35.161	55 840	16 865	35.023	35.650	125 900	20 148	35.376	37.681	285 200	98 603	37.086
18	Сумська	24.986	0		24.986	25.652	0		25.652	28.742	0	27 916	28.742
19	Тернопільська	34.897	29 590	21 003	34.831	34.481	58 020	65 040	34.378	36.785	164 200	131 376	36.517
20	Харківська	23.935	0		23.935	24.508	0		24.508	25.703	0	0	25.703
21	Херсонська	29.181	21 750	20 696	29.159	31.479	19 460	92 645	31.466	32.563	151 400	128 253	32.454
22	Хмельницька	29.554	21 230	33 695	29.474	30.539	13 910	70 828	30.498	32.443	142 200	139 375	32.023
23	Черкаська	23.849	0	40 957	23.849	24.860	0		24.860	28.893	0	91 939	28.893
24	Чернівецька	35.968	65 090	28 081	35.817	37.894	137 700	56 251	37.657	38.611	301 200	95 541	38.070
25	Чернігівська	25.064	0		25.064	24.423	0		24.423	27.387	0	14 038	27.387
	Середня	28.08			28.05	29.43			29.38	31.55			31.42
	Коефіцієнт варіації	20.53%			20.40%	19.85%			19.64%	16.08%			15.66%

жемо скоротити кількість рівнянь та обмежень. За даних обмежень можна знайти локальний мінімум цільової функції:

$$Z = \sum_i \frac{\left(DSR_i + \frac{\partial DSR_i^{(1)}}{\partial FUND} \times SUB_i - \overline{DSR} \right)^2}{DSR^2} - \sum_i \frac{SUB_i \times (MPL_i - \overline{MPL})^2}{MPL^2 \times \sum_i SUB_i} - \lambda \left(\sum_i SUB_i - c \right) \rightarrow \min,$$

взявши часткові похідні та прирівнявши їх до нуля.

Розв'язок дає такий розподіл дотацій, при якому їх отримують регіони зі слабким потенціалом та рівнем розвитку нижче середнього по Україні. У таблиці 2 наведені результати розрахунків.

ВИСНОВКИ

Отримані результати засвідчують, що області в Україні значно відрізняються за рівнем розвитку. Західні області в середньому менш розвинені, ніж східні, тому для підвищення рівня їх розвитку необхідна державна допомога. На основі розглянутих регіональних аспектів механізм розподілу дотацій повинен відповідати одночасно двом критеріям: 1) підтримувати слабкорозвинуті регіони та 2) підтримувати регіони, які не можуть самостійно залучити фонди для зростання рівня свого

розвитку. Запропонований механізм задовольняє обидві вимоги. Звісно, ми не розглядали дотації, пов'язані із вирішенням конкретних економічних проблем, які мають розподілятися не за регіональним принципом, а селективно, із врахуванням необхідності стимулювання не регіонів, а конкретних високотехнологічних виробництв.

Хоча прийняті припущення, неминучі в будь-якому дослідженні, накладають певні обмеження на застосування запропонованого механізму розподілу дотацій, проте в ньому — основний принцип того, як дотації повинні розподілятися на практиці. Звичайно, цей механізм сам по собі не може замінити прийняття рішення, але, на нашу думку, може бути однією із його складових. Крім того, слід зазначити, що результати кожного окремого етапу дослідження можуть використовуватися окремо. □

Література.

1. Hilley John L., Aronson Richard J. *Financing state and local governments.* — Washington, DC: The Brookings institution, 1986. — 265 p.
 2. Inese Vaidere, *Edvîns The promotion of regional economic development // Report on the seminar "Regional Development Policy" / Jûrmala, Latvia.* — 1996. — 16—18 January.

3. Okun Arthur M. *Economics for policy-making — Massachusetts: The MIT press, 1983.* — 665 p.

4. Айвазян С.А., Бухитабер В.М., Енюков И.С., Мешалкин Л.Д. *Прикладная статистика: классификация и снижение размерности.* — М.: Финансы и статистика, 1989. — 607 с.

5. *Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі/ Пер. з англ.* — К.: Основи, 1998. — 542 с.

6. Заставецька О.В. *Комплексний економічний та соціальний розвиток території: теоретичні та методологічні основи дослідження.* — Тернопіль, 1997. — 300 с.

7. Павлюк А.П. *Територіальна динаміка економіки України.* — К.: НІСД, 1996. — 97 с.

8. Плакунов М.К., Раяцкас Р.А. *Производственные функции в экономическом анализе* — М.: Статистика, 1984. — 466 с.

9. Поповкін В.А., Калітенко А.П., Розинка В.О. *Рівні соціально-економічного розвитку регіонів України* — К.: НІСД, 1994. — 78 с.

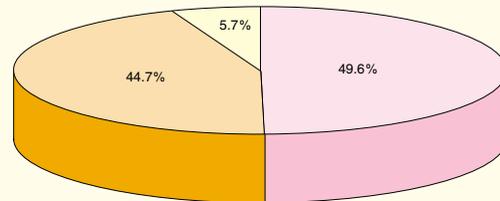
10. Симоненко В.К. *Регіони України: проблеми розвитку* — К.: Наукова думка, 1997. — 264 с.

11. Терещенко О.В. *Потенціал городов: методы статистического изучения.* — Новосибирск: Наука, 1991. — 163 с.

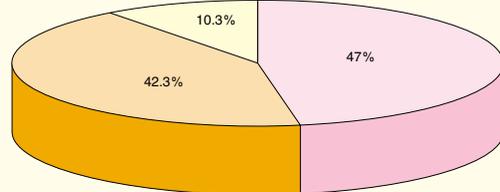
Баланс Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
(ідентифікаційний код 21708016)
за станом на 01.07.1999 року

I. Актив	(тис. грн.)
1. Розрахунки з банками - платниками по зборах до Фонду	3 459
2. Кошти на поточному рахунку в банку	40 386
Усього активів	43 845
II. Пасив	
1. Фонд гарантування вкладів	43 473
2. Фінансування операційних витрат у межах кошторису	367
3. Розрахунки з працівниками щодо заробітної плати	3
4. Розрахунки з бюджетом	1
5. Розрахунки щодо соціального страхування і з Пенсійним фондом	1
Усього пасивів	43 845

Структура коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за станом на 15.04.1999 року

Структура коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за станом на 15.07.1999 року

Динаміка грошового мультиплікатора в Україні

ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Передбачення тенденції розвитку грошового мультиплікатора (показника, який визначає взаємозв'язок грошової бази та пропозиції грошей) є однією зі складових ефективності проведення монетарної політики будь-якого центрального банку. Динаміку грошового мультиплікатора визначають два ключових параметри — співвідношення резервів¹ і депозитів банківської системи та співвідношення готівки в обігу і депозитів. Перше співвідношення визначається, з одного боку, Національним банком України (кількістю обов'язкових резервів як інструменту монетарної політики та управління кредитними ризиками банківської системи), а з другого, — банківською системою (кількістю надлишкових резервів для підтримання власної ліквідності). На величину співвідношення готівки і депозитів впливає поведінка всіх економічних суб'єктів.

З економічної точки зору відносно мале значення грошового мультиплікатора свідчить про певні труднощі та проблеми у банківській системі України (див. графік 3). Велика частка готівки в грошовому агрегаті М3 — про нестачу довіри до банківської системи як надійного фінансового посередника, про існування системних ризиків, пов'язаних із використанням банківської системи для заощадження вартості грошей, та про існування значних інфляційних очікувань із боку населення. Нинішня структура грошової маси,

¹ У нашому визначенні резерви банківської системи складаються з обов'язкових резервів та надлишкових резервів.

яка характеризується великою часткою готівки, спричиняє низку негативних загальноекономічних наслідків (серед них — сприятливі умови для тіншової економіки, складнощі зі стягненням податків, зростання витрат часу та кількості трансакцій при розрахунках). Окрім того, вона зумовлює певні проблеми і у діяльності центрального банку країни. Основна з них пов'язана з ускладненням контролю над грошовими агрегатами за допомогою непрямих монетарних інструментів, що може позначитися на ефективності монетарної політики. Зважаючи на це, поліпшення структури грошової маси, яка, зокрема, залежить від фінансового стану банківської системи та ступеня довіри до неї, є одним із пріоритетних напрямів монетарної політики НБУ.

ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ГРОШОВОГО МУЛЬТИПЛІКАТОРА

Для складання прогнозу динаміки мультиплікатора широких грошей до кінця 1999 року використано три різні моделі. Результати обчислень наведено в таблиці 1.

Моделі обрано з огляду на можливі сценарії розвитку подій на фінансовому ринку України до кінця 1999 року — оптимістичний, помірно-оптимістичний та помірно-песимістичний.

У першій моделі², розрахованій на фактичних даних, починаючи з вересня

² Перша модель відрізняється від другої моделі (наведеної далі) в основному наявністю лінійного тренду та відповідно іншими значеннями еластичностей; перша модель є типу lin-log, тоді як друга модель є логарифмічно-лінійною.

1993 по грудень 1997 року, і побудованій з урахуванням розвитку подій за оптимістичним сценарієм, значення мультиплікатора широких грошей змінюються під впливом двох екзогенних чинників — реальної процентної ставки та зміни реального обмінного курсу (з лагом), а також відповідно до загального позитивного тренду, який відображає так зване фінансове поглиблення (financial deepening), характерне для перехідних економік на стадії фінансової стабілізації. Отже, цей сценарій передбачає продовження позитивної тенденції зростання мультиплікатора широких грошей, яка була особливо виразною в першій половині 1998 року.

У другій моделі, розрахованій на фактичних даних, починаючи з січня 1995 по грудень 1998 року, і побудованій відповідно до помірно-оптимістичного сценарію, значення мультиплікатора широких грошей змінюються під впливом двох екзогенних чинників — реальної процентної ставки та зміни реального обмінного курсу (з лагом). При цьому зазначена модель із постійними еластичностями стосовно визначаючих економічних змінних має такий вигляд:

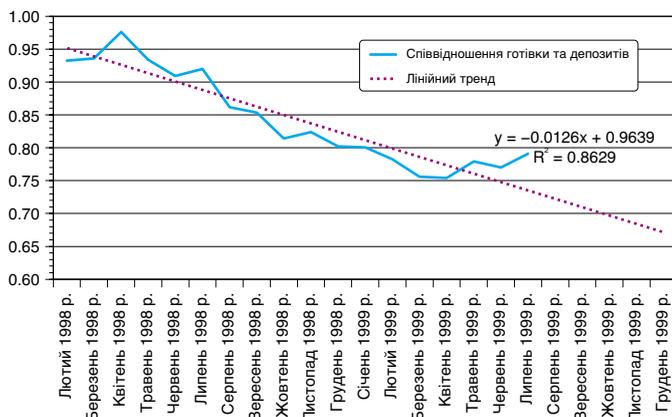
$$m = 0.594 + 0.721 * ir + 0.130 * Der + 0.514 * v_{t-1}, \quad (1)$$

(0.013) (0.261) (0.065) (0.130)

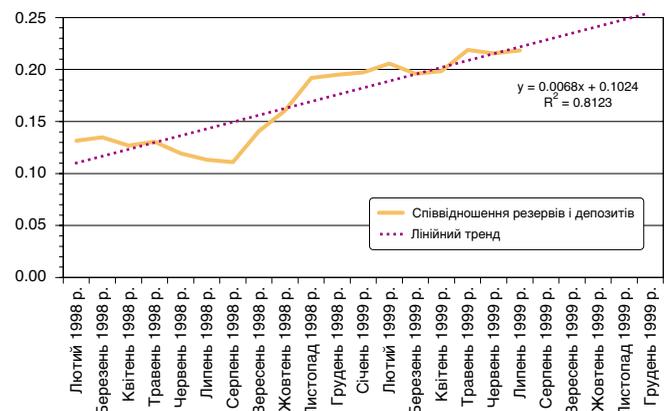
скоригований $R^2 = 0.66$; $DW = 2.17$; стандартна похибка регресії = 0.03, де значення, наведені в дужках, — стандартні помилки оцінених коефіцієнтів; малими літерами позначені логарифми відповідних змінних;

m — мультиплікатор широких грошей;

Графік 1. Динаміка середньомісячних значень показника співвідношення готівки на руках населення та депозитів

Графік 2. Динаміка середньомісячних значень показника співвідношення резервів і депозитів

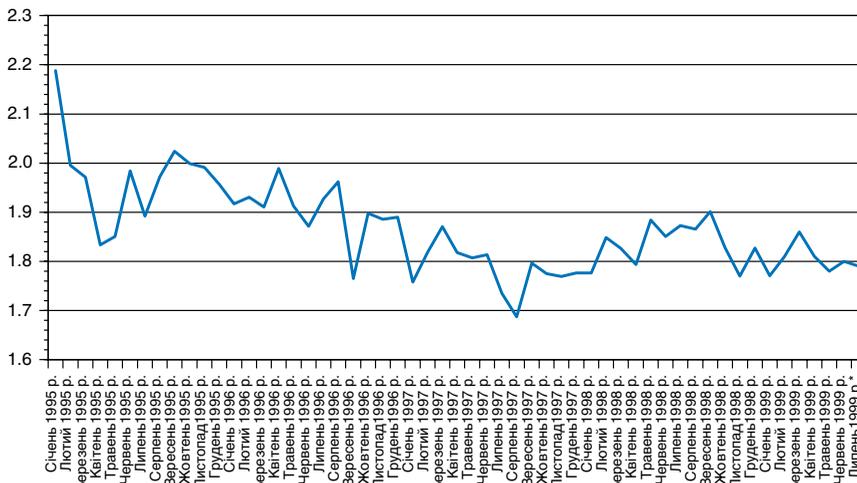

Таблиця 1. Прогнозні розрахунки динаміки грошового мультиплікатора

Рік/місяць	Фактичні значення мультиплікатора грошей	Прогноз за першим сценарієм	Прогноз за другим сценарієм	Прогноз за третім сценарієм
1998/12	1.83	1.83	1.83	1.83
1999/01	1.77	1.77	1.77	1.77
1999/02	1.82	1.82	1.82	1.82
1999/03	1.87	1.87	1.87	1.87
1999/04	1.82	1.82	1.82	1.82
1999/05	1.79	1.79	1.79	1.79
1999/06	1.81	1.81	1.81	1.81
1999/07*	1.79	1.79	1.79	1.79
1999/08	NA	1.81	1.81	1.81
1999/09	NA	1.82	1.80	1.80
1999/10	NA	1.86	1.81	1.80
1999/11	NA	1.87	1.82	1.79
1999/12	NA	1.88	1.82	1.79

* За станом на 28 липня 1999 року

Графік 3. Динаміка грошового мультиплікатора

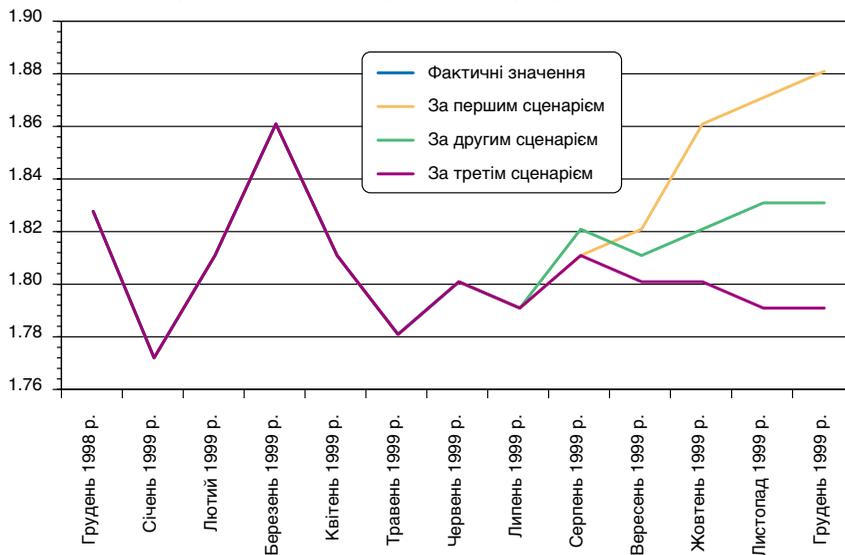

* За станом на 28.07.1999 р.

іг — реальна процентна ставка за депозитами в національній валюті;
Дег — зміна реального обмінного курсу;

v_t — помилка специфікації.
У третій моделі, розрахованій з використанням екстраполяції відношення готівки на руках населення до загальної

Графік 4. Прогнозні значення мультиплікатора грошей до кінця 1999 р.

суми депозитів, а також відношення резервів до загальної суми депозитів, починаючи з лютого 1998 по червень 1999 року, і побудованій відповідно до помірньо-песимістичного сценарію, значення мультиплікатора широких грошей змінюються за формулою:

$$M = (1 + c) : (c + r), \quad (2)$$

де c — відношення готівки в обігу до депозитів (див. графік 1);

r — відношення резервів до депозитів (див. графік 2).

Суттєвою особливістю третьої моделі є застосування щомісячного усереднення зазначених співвідношень на основі щоденних даних. Помірна песимістичність цього сценарію пов'язана з тим, що він враховує тенденцію до зниження значення мультиплікатора широких грошей (див. графік 3), яка спостерігалася впродовж останнього року внаслідок впливу азійської, а потім і російської криз на грошово-кредитний ринок України. Зауважимо: починаючи з лютого 1998 року відношення готівки на руках населення до загальної суми депозитів зменшувалося (певною мірою завдяки монетарній політиці та відповідним заходам НБУ; див. графік 1), і це могло б посприяти зростанню значення мультиплікатора широких грошей, однак подальші події на фінансових ринках склалися так, що нині визначальною є тенденція до зростання співвідношення резервів і загальної суми депозитів. Ця тенденція створює передумови для зниження мультиплікатора (див. графік 2).

Хоча кожен сценарій має реальне підґрунтя, а тому і певну ймовірність реалізації, усе ж, на нашу думку, вірогідніше, що до кінця нинішнього року значення мультиплікатора широких грошей відповідатимуть прогнозним значенням між помірньо-оптимістичним (другим) та помірньо-песимістичним (третім) сценаріями (див. графік 4). Звичайно, за умови відсутності суттєвих економічних та політичних шоків.

Олександр Петрик,

заступник директора департаменту — начальник управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування економічного департаменту НБУ.

Ігор Болгарин,

начальник відділу інформаційного моделювання та макроекономічного прогнозування економіки України управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування економічного департаменту НБУ.

Микола Росенко,

економіст відділу міжнародних досліджень управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування економічного департаменту НБУ.

Компетентно /

Збереження незалежного статусу НБУ – невідкладне завдання державної ваги

Михайло Савлук

Директор Української фінансово-банківської школи при Київському національному економічному університеті. Професор

Зарубіжних і вітчизняних теоретиків і практиків банківської справи всерйоз непокоять прорахунки, допущені в Законі “Про Національний банк України”. Автор цього виступу цілком слушно вважає, що життя доведе помилковість міркувань владних структур, зокрема парламентаріїв, які наполягли саме на такій редакції цього надзвичайно важливого для держави документа.

Після тривалого обговорення і неодноразового повернення на доопрацювання Верховна Рада нарешті прийняла Закон “Про Національний банк України”, а Президент країни без будь-яких застережень його підписав. Ця подія не дуже порадувала широкі прихильників макроекономічної стабілізації, що уболівають за долю національних грошей та всієї економіки. І керівництво НБУ вочевидь незадоволене: одразу після прийняття нового закону звернулося до Верховної Ради з проханням внести до нього суттєві правки.

Проте “ложка дьогтю” не випадково

потрапила до “діжки меду”, а відтак Верховна Рада не поспішає виправити становище. Схоже на те, що парламентарії цілком свідомо прагнули послабити статус незалежності НБУ і створити механізм ефективного впливу владних структур на його грошово-кредитну політику. І це вдалося. Верховна Рада включила до закону положення, згідно з яким Рада НБУ визначатиме і проводитиме грошово-кредитну політику незалежно від Правління та його Голови. На жаль, не було взято до уваги висновки багатьох науковців, експертів та народних депутатів про те, що понижувати статус центрального

банку неприпустимо, це не тільки суперечить світовому досвіду, а й здоровому глузду.

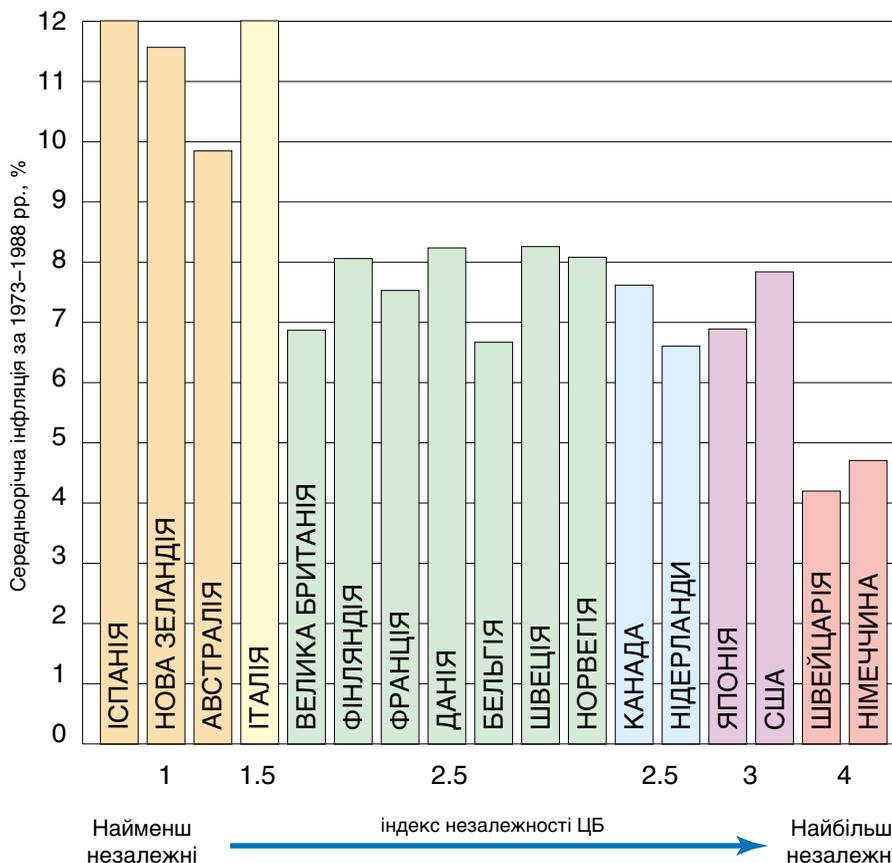
Надана НБУ попереднім Законом “Про банки і банківську діяльність” висока незалежність була чи не найбільшим правовим завоюванням у розбудові національних банківської і грошової систем. Новий закон по суті — це крок назад. Кількома невиваженими рядками вдалося перекреслити тривалу роботу десятків фахівців банківської справи, затьмарити все позитивне, що є в новому законі, викликати обґрунтований сумнів у доцільності його прийняття в такому вигляді. Вважаю, що час повести боротьбу широким фронтом і добитися коригування Закону “Про Національний банк України” заради збереження і посилення незалежного статусу НБУ.

Зосередимося на статусі центрального банку в світлі його ролі та функцій. Першочерговою проблемою банківського законодавства є питання залежності чи незалежності головного банку країни від владних структур. Не тільки в Україні, а й у країнах із високорозвинутими ринковими економіками з цього приводу ламають списи, точаться теоретичні дискусії та практичні й політичні баталії на найвищих рівнях. Наведу цитату з фундаментального американського підручника Фредеріка Мишкіна “Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків”: “Кілька років поспіль у конгресі США постає питання, чи не слід урізати самостійність ФРС. Політичні лідери, невдоволені її діями, часто хочуть поставити ФРС під свій контроль для зміни її політики, щоб остання стала прийнятнішою для них”*. Ніби про нас сказано.

Рівень незалежності центральних банків в окремих високорозвинутих країнах істотно коливається. Найменш

* Фредерік С. Мишкін. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. — К.: Основи. — С. 486—487.

Середній темп інфляції в 1973—1988 рр. (% за рік)*

незалежними вважаються центральні банки Іспанії, Нової Зеландії, Австралії, а найбільш незалежними — Німеччини та Швейцарії. Якщо незалежність ЦБ першої групи країн узяти за 1, то рівень останньої становитиме 4. Чи позначається ця відмінність на рівнях інфляції та інших макроекономічних показниках перелічених країн? Виявляється, так (див. графік).

Як видно з графіка, чим вищий рівень незалежності центральних банків країн, тим нижчий у них рівень інфляції, і навпаки. І це дані, зібрані за 15 років по 17 країнах!

Водночас слід зауважити, що середні темпи економічного зростання та рівень зайнятості в країнах із високою незалежністю центрального банку та низькою інфляцією за цей період не були нижчими, ніж в країнах із низькою незалежністю головного банку та високою інфляцією.

Хоча явний зв'язок позитивних макроекономічних процесів із рівнем незалежності статусу центрального банку простежується у багатьох країнах, цей факт із світової практики не завжди і не для всіх є достатнім аргументом на користь незалежності НБУ. Що ж, є глибші і конкретніші аргументи. Їх можна знайти, проаналізувавши роль і функції центрального банку. Будь-який інший підхід до вирішення цієї проблеми (політична чи управлінська доцільність, соціальна необхідність тощо) не дасть наочних результатів, оскільки ігноруватиме вимоги економічних законів, зіб'ється на суб'єктивізм.

Отже, чому іманентна роль центрального банку об'єктивно вимагає незалежного статусу? Основним його призначенням є забезпечення стабільності національних грошей. В цьому полягає і ключова роль НБУ в економічній системі країни. Згідно з Конституцією України так визначено його головну функцію (стаття 99). Якщо з цієї конституційною нормою, продиктованою багаторічною українською дійсністю, погодитися, то неминуче доведеться визнати, що **наш центральний банк повинен бути максимально незалежним від політичного тиску структур виконавчої та законодавчої гілок влади**, тобто мати статус високої незалежності. Це положення можна вважати аксіомою, зумовленою двома групами факторів:

- 1) **характером впливу монетарної політики на економічні і соціальні процеси;**
- 2) **характером політичних інтересів гілок влади в економічній політиці** взагалі та в монетарній зокрема.

Розглянемо механізм дії цих факторів.

На жаль, заходи монетарної політи-

ки, наприклад, збільшення грошової маси в ринковій економіці, неоднаково впливають на економічні і соціальні процеси на коротких і довгих проміжках часу. Значне та інтенсивне збільшення маси грошей в обороті на короткому проміжку часу може стимулювати зниження рівня процентних ставок, зростання виробництва, збільшення зайнятості та підвищення життєвого рівня. Але нетривалі позитивні наслідки дуже швидко зміняться підвищенням цін, зростанням безробіття, підвищенням рівня процентної ставки, стагнацією виробництва, тобто в довгостроковому проміжку часу неминуче настане інфляція. Тому щоб запобігти інфляції завтра, слід проводити дуже обережну і виважену монетарну політику сьогодні.

Який центральний банк спроможний проводити зорієнтовану на стабільну перспективу монетарну політику? Ясно, незалежний.

Це вже зумовлено іншим фактором — характером політичних інтересів владних структур у монетарній політиці.

Підхльостувані прагненням виграти наступні вибори, необхідністю виконати дещо з обіцяного напередодні минулих виборів, погасити найгостріші по-

Пора широким фронтом повести боротьбу за збереження і посилення незалежного статусу НБУ

літичні та соціальні конфлікти, бажанням утриматися на керівних посадах якомога довше, політики та урядовці хочуть якнайшвидше мати позитивний ефект від монетарної політики. Отож зацікавлені у зростанні грошової маси, в інтервенційній грошовій політиці на коротких проміжках часу, навіть якщо в перспективі це призведе до інфляції. І якщо центральний банк потрапить під безумовний вплив політиків, втратить самостійність, інфляція в країні гарантована. Слід сказати, що більшість політиків добре розуміє, що інфляція для країни — зло, але суб'єктивні інтереси й умови, в яких вони діють, примушують їх керуватися короткостроковими, а не довгостроковими наслідками зростання маси грошей в обороті.

Залежний центробанк політики прилаштовуватимуть під свої інтереси, вимагаючи проводити вигідну для них монетарну політику, тобто інтервенційну політику дешевих грошей, що неминуче спровокує інфляцію в довгостроковому часовому періоді.

Незалежний центральний банк, орієнтуючись лише на його економічне і конституційне призначення, на властиву тільки йому роль в економіці, керуватиметься переважно довгострокови-

ми цілями — досягненням стабілізації грошей на перспективу і проводитиме рестрикційну політику. Чим менше він залежатиме від політичних впливів, тим повніше виконуватиме цю свою місію.

Особливо гостро відчуваються суперечності між монетарними інтересами владних структур та центрального банку в Україні та інших країнах із перехідними економіками. Пам'ятаючи, що все пізнається в порівнянні, зауважимо, що у нас значно частіше змінюються уряди, набагато ширший спектр політичних течій та гостріша боротьба між ними, куди сильніший фактор групівщини в боротьбі за владу, постійно зривають соціальні конфлікти тощо. Тому й незрівняно більше бажаною задовольнити свої політичні амбіції, скориставшись заходами монетарної політики, і діють вони нецивілізованими методами. Тому й політичний тиск на центральний банк, якщо законодавчо не забезпечити йому статусу незалежного, буде відчутнішим, ніж у демократичних країнах.

А стан української економіки такий, що збільшення грошової маси через емісійні вливання Національного банку не сприяють економічному зростанню не тільки в довгостроковій, а й у короткостроковій перспективі. Тобто інфляція від випереджувального зростання емісії настає значно раніше, ніж у країнах із розвинутою економікою. Тому впоратися зі своїм основним завданням у таких умовах НБУ значно важче, ніж центробанкам розвинутих країн. Мало сказати, що він потребує статусу незалежного, головний банк нашої країни слід всіляко оберігати від політичного тиску набагато краще, ніж це роблять за рубежом.

Деформація впливу інтервенційної монетарної політики на процес економічного зростання посилюється ще й звичним для України хронічним дефіцитом державного бюджету у великих розмірах, а оскільки фінансовий ринок нерозвинутий, немає можливості профінансувати бюджетний дефіцит, вдавшись до відпрацьованого у розвинутих країнах механізму державних запозичень на відкритому ринку. Виконавча влада, що відповідає за бюджет країни, змушена дедалі частіше звертатися до емісійного доходу як джерела покриття дефіциту. Якщо центральний банк підпорядкований уряду чи Президенту, чи Верховній Раді, то вони дуже легко примусять його спрямувати емісійний дохід на потреби бюджету, що спричиниться до неминучої деградації виробництва та інфляції. Якщо ж центробанк має статус незалежного, то його діяльність захищають закон і Консти-

туція. Тоді значно важче досягти фінансування бюджетного дефіциту за рахунок емісії.

Про те, що порушена проблема не надумана, а взята із життя, свідчить досвід Національного банку України. Згідно із Законом “Про банки і банківську діяльність” від 1991 року НБУ мав статус високої незалежності. Більше того, йому прямо заборонено безпосередньо фінансувати бюджетний дефіцит, тобто закон відстоював інтереси центрального банку України. Втім, НБУ доводилося широко фінансувати бюджетні витрати не лише в 1992—1993 роках, коли домінувала політика “дешевих грошей”, а й в наступні, коли оголосили перехід до антиінфляційної рестрикційної політики. І діяв він під тиском виконавчої та законодавчої гілок влади. Навіть у 1998 році, коли фондовий ринок уже існував три роки, переважну частину свого емісійного доходу НБУ спрямував безпосередньо в ОВДП. Тобто він діяв як цілком залежний банк, виконуючи не вимоги закону, а волю владних структур. А що було б сьогодні з нашою грошовою одиницею, якби НБУ був законодавчо підпорядкований структурам виконавчої влади? Певно, мали б ми єдиний орган бюджетно-монетарного управління з чітким підпорядкуванням емісійної політики потре-

бам фінансування бюджетного дефіциту та потерпали б від досить високого рівня інфляції. Напрошується недвозначний висновок: потрібно зробити все для того, щоб органи бюджетного і монетарного управління — Мінфін і НБУ — були максимально роз’єднані і спілкувалися між собою лише через відкритий фондовий ринок.

Лише тоді можна розраховувати, що

Майже упродовж десятиліття НБУ діяв не з власної волі, а під тиском структур виконавчої та законодавчої влади

незалежний Національний банк України виконає покладену на нього Конституцією функцію.

Розставляючи всі крапки над “і”, слід підкреслити, що владним структурам держави (якщо вони думають не тільки про сьогодні, а й про перспективу) теж буває вигідно мати максимально незалежний центральний банк. За сприятливої економічної ситуації в країні, коли він успішно виконує свою основну функцію, владні структури завжди можуть сказати, що це вони створили такі умови і приписати собі частину успіхів. Якщо ж незалежний банк не забезпечує стабільності грошей, то на нього легко звалити власні прорахунки

в економічній політиці.

Отже, з якого боку не розглядати цю проблему, виявляється, що мати в країні незалежний банк доцільніше і вигідніше. Тому нове банківське законодавство України, яке нині розробляється, повинно забезпечити високий рівень незалежності НБУ. Якраз тепер, у період перехідної економіки, дуже важливо мати незалежний Національний банк. Бо тоді, коли ми розбудуємо ринкову економіку, політичний вплив на НБУ і його наслідки будуть не такими загрозливими, як зараз. Та й підстав для тиску на НБУ з боку політичних сил поменшає.

Звертаюся до народних депутатів та керівництва НБУ з пропозицією повернутися ще раз до оцінки проекту Закону “Про Національний банк України”, провести його міжнародну експертизу і вилучити все, що може зробити НБУ залежним. Особливо уважно проаналізувати повноваження і функції Ради НБУ. Слід піднятися над гострими питаннями сьогодні і прийняти такий закон про НБУ, звертаючи погляд до потреб завтрашнього дня.

На дефект у законі практики вкажуть уже через рік, проте виправити цю помилку буде дуже складно або й зовсім неможливо, краще не припуститися її тепер.

□

ХРОНІКА

Слово – регіонам /

Перша п’ятирічка РІВНЕНСЬКОГО ФІЛІАЛУ БАНКУ “АВАЛЬ”

Акціонерний поштово-пенсійний банк “Аваль” — один із найбільших і найстабільніших банків України. Його діяльність високо оцінюють фахівці Міжнародного валютного фонду, Національного банку України, аудиторської фірми “Артур Андерсен”. Суттєвий внесок в успіх банку роблять філіали установи. Одному з них — Рівненському обласному філіалу (РОФ) днями виповнилося п’ять років.

Ми починали, згадає керуючий РОФ АППБ “Аваль” Ярослав Висоцький, із обслуговування п’яти клієнтів. Потім узялися формувати регіональну мережу, створювати філіали і відділення у районах області. Нині РОФ об’єднує три філіали, що працюють у Дубровиці, Дубному і Здолбунові, й 19 районних відділень. Усі вони забезпечені сучасною комп’ютерною технологією, транспортом для доставки готівки. РОФ продовжує вкладати значні інвестиції у

технічне вдосконалення і переоснащення філіалів і відділень, підготовку кадрів, впроваджує перспективні банківські технології, новітні системи зв’язку та телекомунікації. Ці витрати з лихвою окупаються — відкриваються нові відділення, зростає число клієнтів. Сьогодні послугами РОФ АППБ “Аваль” користується понад 1700 клієнтів, 20% з них — приватні особи. Філіал відкриває нові міжнародні лінії фінансування, проводить валютні операції й вексельні розрахунки, здійснює благодійну діяльність.

За 5 років існування валюта балансу обласного філіалу сягнула понад 77 мільйонів гривень, працюючі активи становлять більше 10 мільйонів гривень. Кредитні вкладення в економіку області перевищують 6 мільйонів гривень; зростають обсяги відрхувань у обласний бюджет.

Вагому частку кредитного портфеля РОФ АППБ “Аваль” становлять кошти, на-

дані підприємствам торгівлі. Зокрема, за 5 років видано майже 3 мільйони гривень підприємствам, що спеціалізуються на торгівлі нафтопродуктами. Понад 20% кредитних вкладень пішло на підтримку вітчизняного товаровиробника. Щорічно надаються кредити для проведення сівби, збирання врожаю. За останні роки лише цукровим заводам області під пільгові відсоткові ставки виділено 700 тисяч гривень. У грудні минулого року на прохання рівненського міського керівництва обласний філіал банку “Аваль” видав кредит у 2 мільйони гривень під пільгові ставки департаменту бюджету та фінансів для виплати заборгованості по заробітній платі працівникам бюджетних установ міста.

РОФ АППБ “Аваль” широко запроваджує нові послуги для населення. Сьогодні банк активно працює над втіленням проєктів із використанням пластикових карток для видачі зарплатні, здійснює оформлення комунальних та інших платежів, відправляє перекази за кордон та в межах України за системою Western Union, відкриває особові рахунки пенсіонерам, залучає вклади від населення з гарантією їхнього збереження.

□

Тетяна
Ісаєва

Про введення в обіг пам'ятних монет “Любка дволиста”

Національний банк України, продовжуючи серію “Флора і фауна України”, 26 липня 1999 р. ввів у обіг пам'ятні монети номінальною вартістю 10 гривень і 2 гривні “Любка дволиста”, присвячені занесеному до Червоної книги України рідкісному виду європейських наземних орхідей в українській лісостеповій зоні.

Монету номінальною вартістю 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби, якість виготовлення — “пруф”. Діаметр монети — 38.61 мм, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, тираж — 5000 штук.

Монету номінальною вартістю 2 гривні виготовлено із нейзильберу, якість виготовлення — звичайна. Діаметр монети — 31.0 мм, тираж — 50 000 штук.

На лицьовому боці обох монет (аверсі) в обрамленні вінка, утвореного із зображень окремих видів флори і фауни, розміщено малий Державний герб України і написи у чотири рядки: **УКРАЇНА, 10, ГРИВЕНЬ, 1999** та позначення металу

— **Ag**, його проба — **925**, вага у чистоті — **31,1**. На монеті із нейзильберу — напис: **УКРАЇНА, 2, ГРИВНІ, 1999**.

На зворотному боці обох монет (реверсі) зображено квітку орхідеї, ліворуч від неї — стебло з двома листками і суцвіттям, праворуч — кругові написи: **ЛЮБКА ДВОЛИСТА** і **PLATANTNERA BIFOLIA**.

Гурт монет — рифлений.

Художники — В.Дем'яненко (аверс), В.Таран, О.Харук, С.Харук, В.Козаченко (реверс). Скульптор — В.Дем'яненко.

Пам'ятні монети “Любка дволиста” номінальною вартістю 10 гривень і 2 гривні є дійсними платіжними засобами України і обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Монети номінальною вартістю 10 гривень реалізуються за колекційною ціною в Україні та за кордоном.

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ
(за липень 1999 року)***

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс				
1	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.1252	18	434 LYD	100 лівійських динарів	877.5333
2	100 BGL	1000 болгарських левів	2.1073	19	470 MTL	100 мальтійських лір	970.4841
3	986 BRL	100 бразильських реалів	225.4582	20	484 MXN	100 мексиканських нових песо	42.1891
4	051 AMD	10000 вірменських драмів	72.2488	21	496 MNT	10000 монгольських тугриків	40.0904
5	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	3.3940	22	554 NZD	100 новозеландських доларів	210.0032
6	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	2.8376	23	586 PKR	100 пакистанських рупій	7.6153
7	381 GEL	100 грузинських ларі	197.9398	24	604 PEN	100 перуанських нових солів	118.5500
8	344 HKD	100 доларів Гонконгу	50.9030	25	408 KPW	100 північнокорейських вон	179.4955
9	818 EGP	100 єгипетських фунтів	115.2795	26	642 ROL	10000 румунських леїв	2.4977
10	218 ECS	1000 еквадорських сукре	0.3570	27	682 SAR	100 саудівських ріялів	105.2900
11	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	97.0007	28	760 SYP	100 сирійських фунтів	8.7753
12	356 INR	1000 індійських рупій	91.5262	29	705 SIT	100 словенських толарів	2.0956
13	364 IRR	1000 іранських ріалів	1.3163	30	901 TWD	100 нових тайванських доларів	12.2087
14	368 IQD	100 іракських динарів	1270.1512	31	762 TJR	1000 таджицьких рублів	3.1094
15	417 KGS	100 киргизьких сомів	9.3704	32	952 XOF	1000 франків КФА	6.2521
16	414 KWD	100 кувейтських динарів	1289.2262	33	152 CLP	1000 чилійських песо	7.8281
17	422 LBP	1000 ліванських фунтів	2.6256	34	191 HRK	100 хорватських кун	53.8959
				35	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	47.7070
				36	255	100 доларів США за розр. із Індією	315.9120

* Курс встановлено з 01.07.1999 року.

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Точка зору /

Коли бракує палива — горить гривня

Може здатися, що українці занадто опікуються курсом своїх грошей. Але ж вони мають на те серйозні підстави: непомірні виплати за іноземними кредитами і обтяжливу залежність від імпорту. Кожне зниження курсу гривні — то для них загроза подальшого накопичення внутрішніх невиплат (більше здешевілих грошей відволікатиметься на погашення зовнішніх позик) і підвищення цін не лише на “заморські” товари (ключову позицію імпорту займають енергоносії). Тож не дивно: як тільки наприкінці липня — на початку серпня гривня стала нервово атакувати верхню межу відведеного їй коридору, найбільше запитань було на адресу НБУ, гаранта стабільності національної валюти. На прес-конференції, яка відбулася в центральному банку країни 6 серпня, Голова НБУ Віктор Ющенко виклав своє бачення поточних фінансових та економічних проблем і способів їх вирішення.

ВАЛЮТНИЙ РИНОК — ЗБАЛАНСОВАНИЙ

Насамперед Голова Національного банку переконливо довів, що корені загострення ситуації слід шукати не на валютному ринку. Якби девальвація сталася з вини центрального банку, через його помилки в управлінні грошовим обігом, неефективність інструментів компенсації приросту грошової маси, на це однозначно вказали б диспропорції у пропозиції гривні та долара.

Пропозиція гривні. Показники приросту грошової бази (1.4%) і грошової маси (1.3%) у липні були найменшими за останні 18 місяців. До того ж можливі наслідки від тієї незначної (139 млн. гривень) емісії, яку провів НБУ для обслуговування боргів держави і формування валютних резервів, були надійно компенсовані інструментарієм, застосованим Правлінням Національного банку.

Одним із основних компенсаторів, який допомагає вирівнювати диспропорції валютно-грошового ринку, є обов'язкові резерви. У вересні минулого року — в найскладніший період фінансової кризи — НБУ встановив норматив обов'язкового резервування комерційних банків на рівні 17%. Тоді його не змогли виконати 67 банків: замість необхідних 1 млрд. 400 млн. гривень на кореспондентські позиції було зібрано 890 млн. гривень. У липні

цього року за діючими вимогами обов'язкові резерви повинні були становити 1 млрд. 977 млн. гривень. Фактично вони сформовані на 1 млрд. 889 млн. гривень — нестача обчислюється лише 58 млн. гривень.

Дефіцит резервування компенсується за рахунок депозитної активності Національного банку. Якщо на початку року позиція депозитів центрального

У першому півріччі 1999 року на українському ринку нафтопродуктів виник гострий дефіцит: при тому, що імпорт скоротився на третину, експорт виріс майже втричі. Подолання цього дефіциту передбачає використання технології валютного ринку

банку була практично нульовою, то нині в розрахунок на місяць на неї прибуває від 40 до 70 млн. гривень.

Віктор Ющенко впевнений, що діюча політика обов'язкових резервів повністю себе виправдовує. Голова НБУ не вважає, що поточні негаразди слід виправляти зміною політики обов'язкових резервів. При спробі замкнути нинішню проблему на банківській системі проблеми структурного характеру з'являться для більшості комерційних банків.

Віктор Андрійович охарактеризував ситуацію на ринку пропозиції гривні як абсолютно нормальну. Можливо, щось незвичайне відбувалося з пропозицією долара?

Пропозиція долара. Надходження за операціями поточного рахунку платіжного балансу України (експорт, імпорт товарів і послуг; сплата відсотків за зовнішніми позичками; трансферти) становили у березні 99 млн., квітні — 241 млн., травні — 312 млн., червні — 410 млн. доларів США. Вперше за весь період, упродовж якого НБУ веде статистику платіжного балансу країни, у другому кварталі поточного року країна мала, за попередніми даними, позитивне сальдо з торгівлі товарами у сумі 200—250 млн. доларів США. Спостерігається це на фоні зниження імпорту на 34% і експорту — на 17%.

Бартерні операції за експортно-імпортними поставками скоротилися із 7% у 1998 році до 4% у першому кварталі 1999 року. Водночас в 1.4 раза збільшилася частка валютних розрахунків.

Сумарний обсяг валютних надходжень на внутрішній ринок розподілився так: січень — 635 млн., лютий — 731 млн., березень — 928 млн., квітень — 770 млн., травень — 786 млн., червень — 1 млрд. 53 млн., липень — 987.4 млн. доларів США. Якщо оцінювати загальну пропозицію валюти, то за цим показником липень був одним із найкращих місяців 1999 року.

Крім того, саме у липні зафіксовано найбільший обсяг обов'язкового продажу валюти: січень — 190 млн., лютий — 202 млн., березень — 228

млн., квітень — 216 млн., травень — 206 млн., червень — 249 млн., липень — 265.8 млн. доларів США. Зросли також чисті зовнішні активи та рахунки НОСТРО комерційних банків.

Щоденний продаж валюти — обсяг пропозиції та задоволеного попиту — у червні—серпні був стабільним і становив від 25 до 34 млн. доларів. Стабільність зберігалася й тоді, коли почалися негаразди на паливному і валютному ринках. Із 22 липня по 2 серпня обсяги надходження і списання валютних ресурсів із розподільчих рахунків залишалися на рівні попередніх трьох місяців.

Таким чином, наповнення валютного ринку — обсяги і динаміка пропозиції долара — було не гіршим, ніж у періоди найвищої фінансової стабільності.

Отже, причина загострення ситуації на валютному ринку — в попиті на долар.

Попит на долар. За даними НБУ, тиск на гривню спричинив попит на валюту, яка потрібна була для оплати паливних контрактів.

Подорожчання сирої нафти з 10 (на початку року) до 19 доларів США за барель (у середині літа) на світовому ринку нафтопродуктів поставило складну проблему перед усіма країнами. Більшість із них спромоглася на достатню відповідь, відреагувавши різними механізмами компенсації на ринках переробки, оптового та роздрібного продажу.

В Україні до цього серйозного зовнішнього фактора додався фактор внутрішній — дефіцит поставки нафти і нафтопродуктів. У 1999 році обсяги поставок аж ніяк не могли задовольнити існуючий попит. За оцінками, “відкладений” імпорт за два перші квартали року становив від 25 до 30%. Водночас обсяги експорту зросли за цей період майже втричі.

“Сформувався дефіцит споживання, що має імпорту природу, — констатував Віктор Андрійович. — Для того, щоб цей дефіцит перебороти, необхідно пройти технологію валютного ринку”. Це й призвело до збурення загалом збалансованого безготівкового ринку.

Валютні спекуляції. Голова НБУ погодився, що спекулятивні операції на валютному ринку завжди є. Особливо вигідно проводити їх в умовах нестабільності. Однак Голова Національного банку рішуче заявив, що якогось серйозного впливу на ситуацію вони не справили. НБУ контролює щоденну динаміку руху ресурсів через рахунки ЛОРО та НОСТРО — вона залишалася на рівні березня цього року.

Хоча комерційні банки й не проти того, щоб заробити на спекуляціях, вони принципово не зацікавлені у зниженні курсу гривні, оскільки від цього знецінюється їхня капіталізація. Тому стабільність курсу гривні — питання номер один, стратегічна мета українських комерційних банків.

Щодо обмінних операцій на готівковому валютному ринку, то їх питома вага у загальному ринку незначна, і вони мають переважно психологічний вплив.

Певний психологічний момент присутній і на міжбанківському ринку. Інколи все починається з великої заявки, яка виступає як подразник. Але до

Спроба обмежитися лише монетарними засобами при вирішенні, по суті, паливної проблеми, не виправляючи диспропорцій у секторі, де вони виникли, породить нові проблеми в суміжних секторах і підірве довіру до центрального банку

закриття таких операцій справа, як правило, не доходить.

Віктор Ющенко не виключає, що серед інших чинників загострення проблеми присутній і політичний фактор. Але від будь-яких коментарів утримався: “Ми довго живемо лише тому, що не політизовані, як і належить центральному банку країни”.

ГОЛОВНЕ — УСУНУТИ ПЕРШОПРИЧИНУ

чевидно, суть проблеми — не в пропозиції долара, а в пропозиції палива. Віктор Ющенко впевнений, що єдино правильне рішення — впровадити узгоджений пакет організаційних, адміністративних та економічних заходів з боку Президента, уряду, Національного банку України. Необхідні його складові — ціна (пального та гривні), валютні резерви, поставки нафтопродуктів.

Ціна. Ціни на паливному ринку, який займає 40% імпорту, за 25 днів зросли вдвоє. Відреагувати на це лише монетарними методами неможливо. НБУ вважає, що девальвація гривні на 15% — це достатня цінова реакція; відповідь девальвацією адекватна починає, які її породили. Більша плата, за словами Голови НБУ, виглядає нелогічною — курсовий компонент цієї реакції вичерпано.

Валютні резерви. Поведінка центрального банку з валютними резервами повинна бути дуже зваженою. Проблема така складна, що було б по-

милкою сподіватися, що НБУ може вирішити все виходом на валютний ринок з кількома мільйонами інтервенції. Є чимало прикладів, коли за подібних обставин зарубіжні центробанки намагалися у такий спосіб зафіксувати ситуацію, а ґрунтовні економічні підвалини не були сформовані. Так сталося, наприклад, у Росії, де намагалися утримати курс на позначці, на якій ще не було ліквідовано причини, що призвели до перекошу попиту і пропозиції. Ресурсів вистачило на утримання курсу лише на кілька днів. Потім справи різко погіршилися, і минули місяці, перш ніж почала відновлюватися довіра клієнтів і комерційних банків.

Із психологією клієнта слід рахуватися: якщо допустити вільності з його валютними поставками, то раніше максимального відведеного терміну — 90 днів — валюту в країну він не привезе.

Тому центральний банк України зосередився на формуванні дефіциту гривні: локалізації й обмеженні її обсягу, активізації інструментів резервів тощо.

НБУ готовий вийти на ринок і працювати з резервами, але лише тоді, коли там сформується адекватні економічні умови. Валютні резерви НБУ використовуватимуться тільки в пакеті ефективних дій. Вирішувати проблему монетарними методами, коли не усунені диспропорції в секторі економіки, де вони виникли, — це значить призвести до ще більших диспропорцій в інших секторах.

Масштаби попиту на паливному ринку такі, що справитися виключно валютними резервами — завдання непосильне не лише для НБУ, а й більшості інших центральних банків.

Поставки. Для збільшення поставок нафти і нафтопродуктів слід відкоригувати політику акцизних зборів, митну процедуру, сплату ПДВ — не можна допускати, щоб необхідне країні пальне зосереджувалося на кордонах. Швидкий ефект може дати лише системні дії. Серед них — питання попередньої поставки, реструктуризації і пролонгації оплати паливних контрактів.

Оцінюючи перспективи, Віктор Андрійович, як завжди, був оптимістом. Однак застеріг від недооцінки глибини проблеми, що стоїть перед Україною та її сусідами. Така недооцінка формує дефіцит дій і може стати згубною для економіки держави. □

Олег Бакун,
“Вісник НБУ”.

Офіційний курс гривні щодо інозе Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.07.1999 р.	02.07.1999 р.	03.07.1999 р.	04.07.1999 р.	05.07.1999 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	261.5637	264.1896	263.6489	263.6489	263.6489	
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	29.6496	29.4442	29.4050	29.4050	29.4050	
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	621.6471	623.1331	622.6868	622.6868	622.6868	
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	9.9379	9.9306	9.9396	9.9396	9.9396	
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	101.1373	100.4368	100.3032	100.3032	100.3032	
6	300 GRD	1000 грецьких драхм	12.5747	12.4607	12.4518	12.4518	12.4518	
7	208 DKK	100 датських крон	54.8805	54.4894	54.4190	54.4190	54.4190	
8	840 USD	100 доларів США	395.0300	394.7400	395.1000	395.1000	395.1000	
9	233 EEK	100 естонських крон	26.0751	25.8945	25.8601	25.8601	25.8601	
10	352 ISK	100 ісландських крон	5.3209	5.3268	5.2913	5.2913	5.2913	
11	372 IEP	100 ірландських фунтів	518.0366	514.4485	513.7638	513.7638	513.7638	
12	724 ESP	1000 іспанських песет	24.5205	24.3507	24.3183	24.3183	24.3183	
13	380 ITL	10000 італійських лір	21.0708	20.9248	20.8970	20.8970	20.8970	
14	124 CAD	100 канадських доларів	267.3221	269.4786	268.5662	268.5662	268.5662	
15	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.0155	3.0133	2.9932	2.9932	2.9932	
16	428 LVL	100 латвійських латів	660.5853	660.1003	660.7023	660.7023	660.7023	
17	440 LTL	100 литовських літів	98.7575	98.6850	98.7750	98.7750	98.7750	
18	498 MDL	100 молдовських лейв	34.8216	35.2333	35.2655	35.2655	35.2655	
19	528 NLG	100 нідерландських гульденів	185.1364	183.8541	183.6094	183.6094	183.6094	
20	280 DEM	100 німецьких марок	208.6004	207.1556	206.8799	206.8799	206.8799	
21	578 NOK	100 норвезьких крон	50.3408	50.1096	50.0708	50.0708	50.0708	
22	985 PLN	100 польських злотих	100.9403	100.9359	101.0279	101.0279	101.0279	
23	620 PTE	100 португальських ескудо	2.0350	2.0209	2.0182	2.0182	2.0182	
24	810 RUR	10 російських рублів	1.6317	1.6305	1.6266	1.6266	1.6266	
25	702 SGD	100 сингапурських доларів	231.1469	231.9271	232.1387	232.1387	232.1387	
26	703 SKK	100 словацьких крон	9.0266	9.0913	9.0996	9.0996	9.0996	
27	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0948	0.0944	0.0945	0.0945	0.0945	
28	795 TMM	10000 туркменських манатів	7.5967	7.5912	7.5981	7.5981	7.5981	
29	348 HUF	1000 угорських форинтів	16.4380	16.4798	16.4948	16.4948	16.4948	
30	860 UZS	100 узбецьких сумів	3.2334	3.2311	3.2340	3.2340	3.2340	
31	246 FIM	100 фінських марок	68.6185	68.1432	68.0525	68.0525	68.0525	
32	250 FRF	100 французьких франків	62.1972	61.7664	61.6842	61.6842	61.6842	
33	203 CZK	100 чеських крон	11.1191	11.1875	11.1977	11.1977	11.1977	
34	752 SEK	100 шведських крон	46.6431	46.4554	46.5056	46.5056	46.5056	
35	756 CHF	100 швейцарських франків	254.4512	252.5470	251.9439	251.9439	251.9439	
36	392 JPY	1000 японських єн	32.6860	32.6427	32.6492	32.6492	32.6492	
37	978 EUR	100 євро	407.9870	405.1611	404.6219	404.6219	404.6219	
38	960 XDR	100 СПЗ	526.4620	524.0551	527.0786	527.0786	527.0786	
			16.07.1999 р.	17.07.1999 р.	18.07.1999 р.	19.07.1999 р.	20.07.1999 р.	21.07.1999 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	260.9830	260.5902	260.5902	260.5902	259.4269	257.5469
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	29.2746	29.2760	29.2760	29.2760	29.1057	29.8774
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	618.4973	618.9067	618.9067	618.9067	615.1178	621.2181
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	9.9343	9.9338	9.9338	9.9338	9.9306	9.9353
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	99.8583	99.8630	99.8630	99.8630	99.2822	101.9145
6	300 GRD	1000 грецьких драхм	12.4061	12.4190	12.4190	12.4190	12.3448	12.6655
7	208 DKK	100 датських крон	54.1638	54.1671	54.1671	54.1671	53.8448	55.2665
8	840 USD	100 доларів США	394.8900	394.8700	394.8700	394.8700	394.7400	394.9300
9	233 EEK	100 естонських крон	25.7454	25.7466	25.7466	25.7466	25.5968	26.2755
10	352 ISK	100 ісландських крон	5.2517	5.2590	5.2590	5.2590	5.2388	5.2912
11	372 IEP	100 ірландських фунтів	511.4851	511.5094	511.5094	511.5094	508.5342	522.0174
12	724 ESP	1000 іспанських песет	24.2104	24.2116	24.2116	24.2116	24.0707	24.7089
13	380 ITL	10000 італійських лір	20.8043	20.8053	20.8053	20.8053	20.6843	21.2327
14	124 CAD	100 канадських доларів	266.6141	266.1511	266.1511	266.1511	264.8305	265.1204
15	398 KZT	100 казахстанських тенге	2.9848	2.9847	2.9847	2.9847	2.9837	2.9851
16	428 LVL	100 латвійських латів	655.9635	655.9302	655.9302	655.9302	655.7143	656.0299
17	440 LTL	100 литовських літів	98.7225	98.7175	98.7175	98.7175	98.6850	98.7325
18	498 MDL	100 молдовських лейв	35.6676	35.6658	35.6658	35.6658	35.7270	35.7856
19	528 NLG	100 нідерландських гульденів	182.7951	182.8037	182.8037	182.8037	181.7404	186.5591
20	280 DEM	100 німецьких марок	205.9623	205.9721	205.9721	205.9721	204.7740	210.2034
21	578 NOK	100 норвезьких крон	49.3147	49.5689	49.5689	49.5689	49.4540	50.4444
22	985 PLN	100 польських злотих	100.7244	101.1061	101.1061	101.1061	101.0728	101.1215
23	620 PTE	100 португальських ескудо	2.0093	2.0094	2.0094	2.0094	1.9977	2.0507
24	810 RUR	10 російських рублів	1.6224	1.6236	1.6236	1.6236	1.6244	1.6266
25	702 SGD	100 сингапурських доларів	232.6303	232.3995	232.3995	232.3995	232.3230	232.4348
26	703 SKK	100 словацьких крон	8.9311	8.8948	8.8948	8.8948	8.8918	8.8961
27	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0927	0.0921	0.0921	0.0921	0.0920	0.0921
28	795 TMM	10000 туркменських манатів	7.5940	7.5937	7.5937	7.5937	7.5912	7.5948
29	348 HUF	1000 угорських форинтів	16.2103	16.1564	16.1564	16.1564	16.1511	16.1588
30	860 UZS	100 узбецьких сумів	3.1089	3.1087	3.1087	3.1087	3.0667	3.0681
31	246 FIM	100 фінських марок	67.7507	67.7539	67.7539	67.7539	67.3598	69.1458
32	250 FRF	100 французьких франків	61.4106	61.4135	61.4135	61.4135	61.0563	62.6752
33	203 CZK	100 чеських крон	11.1551	11.0774	11.0774	11.0774	11.0737	11.0791
34	752 SEK	100 шведських крон	45.8932	46.1081	46.1081	46.1081	45.9635	47.1606
35	756 CHF	100 швейцарських франків	250.9046	250.8540	250.8540	250.8540	249.2707	256.3425
36	392 JPY	1000 японських єн	32.7395	32.7118	32.7118	32.7118	32.9361	33.4001
37	978 EUR	100 євро	402.8273	402.8464	402.8464	402.8464	400.5032	411.1221
38	960 XDR	100 СПЗ	526.4168	525.5880	525.5880	525.5880	522.3128	538.7992

МНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за липень 1999 року)

Офіційний курс

06.07.1999 р.	07.07.1999 р.	08.07.1999 р.	09.07.1999 р.	10.07.1999 р.	11.07.1999 р.	12.07.1999 р.	13.07.1999 р.	14.07.1999 р.	15.07.1999 р.
262.8166	264.3782	261.7461	262.1490	263.5260	263.5260	263.5260	261.3734	261.2805	260.5806
29.3561	29.3461	29.3260	29.2282	29.2802	29.2802	29.2802	29.0544	29.2244	29.1821
622.3219	619.9129	614.8619	614.5920	612.5968	612.5968	612.5968	612.5276	615.0763	615.5981
9.9318	9.9391	9.9313	9.9371	9.9333	9.9333	9.9333	9.9346	9.9348	9.9351
100.1364	100.1022	100.0334	99.7000	99.8775	99.8775	99.8775	99.1070	99.6871	99.5428
12.4369	12.4116	12.4088	12.3549	12.3895	12.3895	12.3895	12.3064	12.3780	12.3662
54.3286	54.3107	54.2713	54.0882	54.1786	54.1786	54.1786	53.7592	54.0732	53.9971
394.7900	395.0800	394.7700	395.0000	394.8500	394.8500	394.8500	394.9000	394.9100	394.9200
25.8171	25.8082	25.7905	25.7046	25.7503	25.7503	25.7503	25.5517	25.7012	25.6640
5.2758	5.2790	5.2776	5.2527	5.2550	5.2550	5.2550	5.2421	5.2239	5.2380
512.9096	512.7345	512.3824	510.6747	511.5837	511.5837	511.5837	507.6372	510.6085	509.8692
24.2778	24.2695	24.2529	24.1720	24.2151	24.2151	24.2151	24.0283	24.1689	24.1339
20.8622	20.8551	20.8408	20.7713	20.8083	20.8083	20.8083	20.6478	20.7686	20.7386
269.5690	269.4950	268.7002	268.7172	268.5496	268.5496	268.5496	267.1188	266.3687	265.6488
2.9908	2.9930	2.9907	2.9924	2.9845	2.9845	2.9845	2.9849	2.9850	2.9850
660.1839	660.6689	656.8552	657.2379	656.9884	656.9884	656.9884	657.0715	657.0882	656.0133
98.6975	98.7700	98.6925	98.7500	98.7125	98.7125	98.7125	98.7250	98.7275	98.7300
35.2904	35.3710	35.4372	35.5392	35.5333	35.5333	35.5333	35.5660	35.6057	35.6452
183.3041	183.2416	183.1157	182.5054	182.8303	182.8303	182.8303	181.4199	182.4817	182.2176
206.5359	206.4654	206.3236	205.6360	206.0020	206.0020	206.0020	204.4128	205.6093	205.3116
50.0557	50.0727	49.9022	49.6836	49.6525	49.6525	49.6525	49.3120	49.5517	49.3189
100.9487	101.0228	100.9435	101.0024	100.9640	100.9640	100.9640	100.9768	100.7295	100.7320
2.0149	2.0142	2.0128	2.0061	2.0097	2.0097	2.0097	1.9942	2.0059	2.0029
1.6253	1.6139	1.6139	1.6162	1.6169	1.6169	1.6169	1.6184	1.6198	1.6212
231.9565	232.1269	231.9448	232.0799	231.9918	231.9918	231.9918	232.0212	232.6421	232.6480
9.0925	9.0991	9.0920	9.0973	9.0938	9.0938	9.0938	9.0950	8.9316	8.9318
0.0944	0.0945	0.0944	0.0945	0.0944	0.0944	0.0944	0.0945	0.0927	0.0927
7.5921	7.5977	7.5917	7.5962	7.5933	7.5933	7.5933	7.5942	7.5944	7.5946
16.4819	16.4940	16.4810	16.4906	16.4844	16.4844	16.4844	16.4865	16.2111	16.2115
3.1508	3.1531	3.1506	3.1524	3.1512	3.1512	3.1512	3.1090	3.1090	3.1091
67.9394	67.9162	67.8695	67.6433	67.7637	67.7637	67.7637	67.2410	67.6346	67.5366
61.5816	61.5606	61.5183	61.3133	61.4225	61.4225	61.4225	60.9486	61.3054	61.2166
11.1889	11.1971	11.1884	11.1949	11.1906	11.1906	11.1906	11.1920	11.1556	11.1559
46.4229	46.4071	46.4099	46.2792	46.2710	46.2710	46.2710	45.8640	46.0559	45.8920
251.6033	251.7527	251.6739	250.9133	250.7967	250.7967	250.7967	248.7536	250.8495	250.2990
32.2695	32.3385	32.3422	32.2474	32.3203	32.3203	32.3203	32.2885	32.4749	32.6547
403.9491	403.8113	403.5339	402.1890	402.9049	402.9049	402.9049	399.7968	402.1369	401.5547
525.3393	525.1600	524.5925	522.6730	524.8529	524.8529	524.8529	519.5850	525.7378	523.2685
22.07.1999 р.	23.07.1999 р.	24.07.1999 р.	25.07.1999 р.	26.07.1999 р.	27.07.1999 р.	28.07.1999 р.	29.07.1999 р.	30.07.1999 р.	31.07.1999 р.
256.0435	260.8903	265.7775	265.7775	265.7775	267.1222	268.0545	269.1159	272.6369	278.1939
30.2091	30.7127	31.2417	31.2417	31.2417	31.9977	32.1035	32.2013	32.6028	33.1662
624.8108	636.2786	648.0180	648.0180	648.0180	654.1340	661.3080	663.0246	673.1044	691.6901
9.9957	9.4691	9.6349	9.6349	9.6349	9.6817	9.7786	9.8306	9.8814	10.0390
103.0460	104.7638	106.5682	106.5682	106.5682	109.1469	109.5079	109.8415	111.2110	113.1329
12.7959	12.9976	13.2243	13.2243	13.2243	13.5401	13.5966	13.6393	13.8038	14.0359
55.8689	56.7819	57.7676	57.7676	57.7676	59.1599	59.3412	59.5228	60.2682	61.3196
397.3300	402.5300	409.5800	409.5800	409.5800	411.5700	415.6900	417.9000	420.0600	426.7600
26.5672	27.0101	27.4753	27.4753	27.4753	28.1401	28.2332	28.3192	28.6723	29.1678
5.3654	5.4451	5.5377	5.5377	5.5377	5.5805	5.6913	5.7164	5.7483	5.8713
527.8132	536.6119	545.8543	545.8543	545.8543	559.0626	560.9116	562.6201	569.6351	579.4794
24.9833	25.3997	25.8372	25.8372	25.8372	26.4624	26.5499	26.6308	26.9629	27.4288
21.4684	21.8263	22.2022	22.2022	22.2022	22.7395	22.8147	22.8842	23.1695	23.5699
265.5127	267.8856	271.7416	271.7416	271.7416	271.7383	275.4419	276.2120	278.4064	283.4817
3.0033	3.0426	3.0958	3.0958	3.0958	3.1109	3.1420	3.1611	3.1775	3.2281
660.0166	675.3859	687.2148	687.2148	687.2148	690.5537	697.4664	709.5076	713.1749	724.5501
99.3325	100.6325	102.3950	102.3950	102.3950	102.8925	103.9225	104.4750	105.0150	106.6900
36.0174	36.4888	37.1528	37.1528	37.1528	37.3384	37.7159	37.9220	38.1748	38.7837
188.6304	191.7749	195.0779	195.0779	195.0779	199.7983	200.4591	201.0697	203.5767	207.0949
212.5372	216.0803	219.8019	219.8019	219.8019	225.1206	225.8651	226.5531	229.3778	233.3419
50.3070	51.0961	52.1781	52.1781	52.1781	52.7871	53.0476	53.0817	53.7036	54.7576
101.9893	103.3241	105.1337	105.1337	105.1337	105.6445	106.7021	108.8848	109.4476	111.1933
2.0734	2.1080	2.1443	2.1443	2.1443	2.1962	2.2035	2.2102	2.2377	2.2764
1.6378	1.6606	1.6904	1.6904	1.6904	1.6993	1.7163	1.7254	1.7351	1.7642
232.9698	236.0188	240.1524	240.1524	240.1524	241.3193	243.7350	245.9972	247.2687	251.2126
9.0376	9.1559	9.3163	9.3163	9.3163	9.3615	9.4552	9.7745	9.8250	9.9818
0.0920	0.0932	0.0948	0.0948	0.0948	0.0953	0.0962	0.0972	0.0977	0.0992
7.6410	7.7410	7.8765	7.8765	7.8765	7.9148	7.9940	8.0365	8.0781	8.2069
16.2727	16.4856	16.7744	16.7744	16.7744	16.8559	17.0246	17.3871	17.4770	17.7558
3.0868	3.1272	3.1819	3.1819	3.1819	3.1555	3.1871	3.2040	3.2206	3.2719
69.9135	71.0790	72.3032	72.3032	72.3032	74.0527	74.2976	74.5240	75.4532	76.7571
63.3710	64.4274	65.5371	65.5371	65.5371	67.1229	67.3449	67.5501	68.3923	69.5742
11.0445	11.1890	11.3850	11.3850	11.3850	11.4403	11.5548	11.9579	12.0197	12.2115
47.4312	48.1367	48.9909	48.9909	48.9909	49.9204	50.1679	50.2722	51.0496	52.0177
258.8496	263.0173	267.7974	267.7974	267.7974	274.0555	276.0961	277.1796	280.7585	285.6642
33.4691	34.0655	35.2489	35.2489	35.2489	35.5652	35.5479	35.9805	36.4202	37.0466
415.6866	422.6162	429.8952	429.8952	429.8952	440.2976	441.7538	443.0994	448.6241	456.3771
536.1478	542.8387	552.3494	552.3494	552.3494	567.0832	561.5483	565.4302	573.7350	582.0350

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

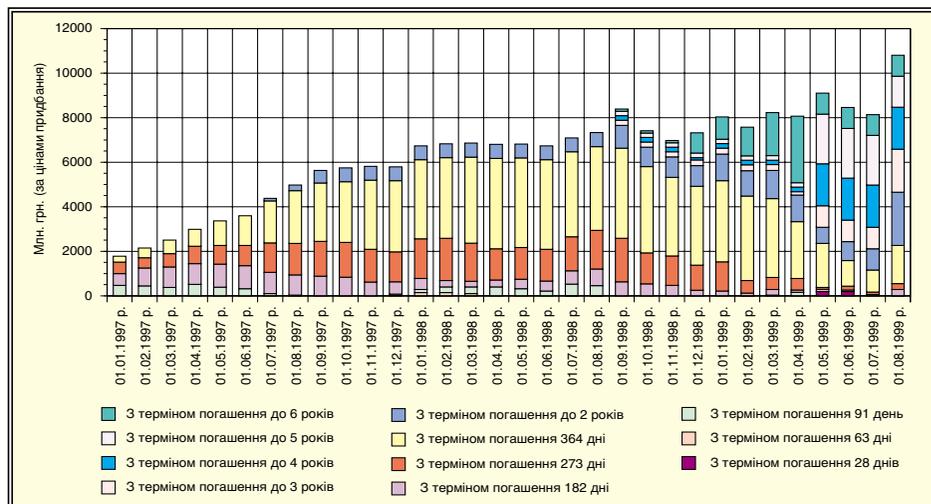
Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених у липні 1999 р.

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція			Результати аукціону				
		Номинал облігацій, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна ціна, грн.	Середньозважена ціна, грн.	Ставка дохідності, %
73	08.07.1999 р.	100	—	22.07.1999 р.	120 000	11 937.60	99.48	99.48	14.68
74	08.07.1999 р.	100	—	19.01.2000 р.	572 000	50 021.40	87.45	87.45	27.00
75	09.07.1999 р.	100	—	22.07.1999 р.	110 000	10 950.62	99.55	99.55	12.69
76	14.07.1999 р.	100	—	22.07.1999 р.	110 000	10 982.18	99.82	99.84	8.36
77	14.07.1999 р.	100	—	26.01.2000 р.	0	—	0.00	0.00	—
78	15.07.1999 р.	100	—	26.01.2000 р.	7 000	611.80	87.40	87.40	26.98
79	21.07.1999 р.	100	—	19.01.2000 р.	5 540	493.12	88.97	89.01	24.90
80	21.07.1999 р.	100	—	29.03.2000 р.	900	76.50	85.00	85.00	25.66
81	21.07.1999 р.	100	—	27.12.2000 р.	137 040	11 034.46	80.52	80.52	16.85
82	22.07.1999 р.	100	—	19.01.2000 р.	1 461 167	130 000.03	88.97	88.97	25.00
83	22.07.1999 р.	100	—	29.03.2000 р.	0	—	0.00	0.00	—
84	22.07.1999 р.	100	—	11.08.2000 р.	156 607	15 492.74	98.92	98.93	19.74
85	26.07.1999 р.	100	—	29.03.2000 р.	292 300	25 000.42	85.53	85.53	25.00
86	26.07.1999 р.	100	—	26.01.2000 р.	285 410	25 347.26	88.81	88.81	24.99
87	27.07.1999 р.	100	—	26.01.2000 р.	295 490	26 257.25	88.86	88.86	25.00
88	27.07.1999 р.	100	—	29.03.2000 р.	292 370	25 021.02	85.58	85.58	25.00
89	28.07.1999 р.	100	—	09.02.2000 р.	285 660	25 186.64	88.17	88.17	24.99
90	28.07.1999 р.	100	—	05.05.2000 р.	298 000	25 005.18	83.91	83.91	24.82
91	29.07.1999 р.	100	—	01.03.2000 р.	519 980	45 300.67	87.12	87.12	24.98
92	29.07.1999 р.	100	—	21.06.2000 р.	489 840	40 000.33	81.66	81.66	24.99
93	29.07.1999 р.	100	—	25.08.1999 р.	27 900	2 745.36	98.40	98.40	21.98
94	30.07.1999 р.	100	—	08.03.2000 р.	518 375	45 000.13	86.81	86.81	24.98
95	30.07.1999 р.	100	—	14.06.2000 р.	487 730	40 008.49	82.03	82.03	24.99
96	30.07.1999 р.	100	—	25.08.1999 р.	11 723	1 153.54	98.40	98.40	22.83
Разом		Х	Х	Х	6 485 032	567 627	Х	Х	Х

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за січень – липень 1999 р.

Період	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	3 218 453	227 295.62
Лютий	6 050 045	446 031.17
Березень	3 850 404	354 199.12
I квартал	13 118 902	1 027 525.91
Квітень	2 036 594	200 233.81
Травень	5 361 879	452 818.32
Червень	6 598 178	500 718.79
II квартал	13 996 651	1 153 770.93
I півріччя	27 115 553	2 181 296.83
Липень	6 485 032	567 626.75
Серпень	0	0.00
Вересень	0	0.00
III квартал	6 485 032	567 626.75
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	33 600 585	2 748 923.59

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу (на 1 серпня 1999 р.)

Матеріали підготовлено департаментом монетарної політики Національного банку України.

Аспект проблеми /

Німецький уряд —
українським
підприємцямНаталія
Якубенко

Керівник Групи управління проектом
Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Оксана
Геєць

Завідуюча сектором адміністрування
мікrokредитами Групи управління
проектом Національного банку України

До створення Німецько-українського фонду
підтримки малого приватного підприємництва

30 серпня 1999 року в Національному банку України відбулося перше засідання Наглядової ради Німецько-українського фонду (НУФ). Було представлено членів Наглядової ради НУФ — представників засновників та їх заступників, призначено виконавчого директора, заслухано аудиторський звіт щодо операцій Німецько-української кредитної лінії за 1998 рік та перше півріччя 1999 року, вибрано та затверджено аудитора, визначено склад Консультативної ради та організацію, яка проводитиме поточну діяльність з управління коштами НУФ. Серед питань порядку денного — відбір нових учасників програми, комерційних банків, через яких працюватиме фонд, визначення максимальних розмірів маржі для них, інші організаційні заходи.

Фонд створено з коштів гранту обсягом 12 мільйонів німецьких марок, наданого 2 роки тому урядом Німеччини для кредитування малих приватних підприємств в Україні. Однак, щоб гроші уряду Німеччини продовжували працювати на українську економіку, Верховній Раді України потрібно прийняти закон про звільнення коштів фонду від оподаткування.

ПРОГРАМА “ТРАНСФОРМ”

Створенню Німецько-українського фонду (НУФ) передувало трирічне співробітництво з урядом Німеччини. На початку вересня 1996 року під час візиту Федерального канцлера ФРН Гельмута Коля в Україну було підписано німецько-українську спільну заяву. В ній висловлювався намір посилити підтримку процесу реформ в Україні в рамках програми Федерального уряду Німеччини “Трансформ”, складовою якої є заснування НУФ.

10 грудня 1996 року між Національним банком України та Кредитною установою для відбудови (KfW) підписано Договір про грант на суму 10 мільйонів німецьких марок, що надається німецькою стороною для підтримки підприємницького сектора. Згідно з договором за рахунок Німецько-українського фонду, створеного з коштів гранту, через українські комерційні банки приватним мікро- та малим підприємствам надаватимуться кредити для фінансування інвестицій та оборотних коштів.

Строк дії Договору про грант поширюється до 31.12.2000 р., але завершується після прийняття статуту НУФ.

Авуари та неповернені кошти, які до того часу знаходяться на рахунку НБУ (одержувача), передаються у створений НУФ. Однак якщо фонд не буде створено до кінця строку дії договору, то кошти повертаються KfW.

Упродовж 1997 року KfW виплатила грант траншами на процентний рахунок НБУ у німецьких марках. Крім того, за рахунок коштів німецької програми

Строк дії Договору про грант, наданий урядом Німеччини для підтримки українського підприємницького сектора, поширюється до 31 грудня 2000 року, але завершується після прийняття статуту Німецько-українського фонду. Якщо фонд не буде створено до кінця строку дії договору, кошти повертаються німецькій стороні

“Трансформ” KfW провів тендер серед німецьких консалтингових фірм із тим, щоб доручити переможцю розробку кредитної програми рефінансування та надання технічної допомоги банкам — учасникам програми. Тендер виграла німецька консалтингова фірма IPC (Internationale Projekt Consult), яка мала на той час найкращий досвід кредитної

діяльності на теренах СНД (насамперед у Росії). За ініціативою консалтингової фірми в українських комерційних банках створено відділи мікrokредитування, де працюють відібрані ІРС кредитні експерти, які пройшли теоретичну підготовку в рамках програми “Трансформ” і під керівництвом німецьких експертів продовжують навчання в умовах практичної діяльності. Кредитні експерти визначають потенційних позичальників із таких груп підприємств.

1. *Мікронідприємства та індивідуальні підприємці без права створення юридичної особи.* Підприємства цієї групи мають не більше 20 співробітників. Частка приватного капіталу в їх статутному капіталі перевищує 50%. Фінансується виробництво, сфера послуг і торгівля. Сума кредиту — до 15 тисяч німецьких марок. Процентна ставка формується з 8% річних (із них 6.5% зараховується у фонд, 1.5% іде на адміністративні витрати) та маржі комерційного банку — 15% річних.

2. *Малі підприємства.* До цієї групи належать підприємства, що мають не більше 250 співробітників. Частка приватного капіталу в їх статутному капіталі перевищує 50%. Фінансується вироб-

Таблиця 1. Регіональний розподіл кредитних консультантів ІРС

Регіон	Консультанти, які працюють на довгостроковій основі	Консультанти, які працюють на короткостроковій основі
Київ	Керол Рейхельт	Віктор Пономарьов Елла Дембовська Сергій Тимофіїв Інга Білякова
Дніпропетровськ	Томас Оттен	Віталій Хвалін
Львів	Стів Орлецький	Олександр Борщевич Андрій Малюкович
Запоріжжя	Людмила Даузе	Ірина Липська Тетяна Бикова
Донецьк	Бернд Бушман Тод Френкен	Андрій Шутов
Харків	Гаррі Чейкен Гарольд Немієр	Лариса Будаєва Анна Макрогусова

ництво та заклади у сфері надання послуг. Сума кредиту — до 50 тисяч німецьких марок. Процентна ставка складається з 8% річних та маржі комерційного банку — 10% річних.

3. Середні підприємства, що мають німецького партнера для спільної діяльності. Ці підприємства повинні займатися виробництвом і мати не більше 500 співробітників. Частка приватного капіталу в їх статутному капіталі перевищує 50%; німецький партнер володіє від 30 до 70% власного капіталу підприємства. Сума кредиту — до 500 тисяч німецьких марок. Процентна ставка складається з 8% річних та маржі комерційного банку — 5% річних.

КfW разом з ІРС проводять поглиблений аналіз фінансового стану українських комерційних банків для подальшого відбору банків — учасників Німецько-української кредитної лінії. За станом на 01.08.1999 р. у програмі беруть участь п'ять банків: АППБ "Аваль", АБ "Ажіо", ВАТ ВАБанк, КБ "Приватбанк" та АКБ "Київ-Приват". Разом із головними офісами в кредитній лінії працюють філії банків-учасників: львівські філії АППБ "Аваль", ВАТ ВАБанк та КБ "Приватбанк", дніпропетровська філія АППБ "Аваль", запорізька філія АБ "Ажіо", АППБ "Аваль" та КБ "Приватбанк", донецька та харківська філії АППБ "Аваль".

Одночасно з кредитними угодами між НБУ, ІРС та переліченими вище комерційними банками підписано тристоронні угоди про технічне співробітництво. За цими угодами консал-

тингова фірма встановила власні системи моніторингу кредитів у головних офісах банків-учасників та їх філіях, задіяних у програмі Німецько-українського фонду.

У кожному з банків та їх регіональних відділеннях, що беруть участь у програмі, функціонують кредитні комітети, до складу яких входять представники банку та консультанти, що працюють на довгостроковій основі. Після залучення до програми Німецько-української кредитної лінії регіональних відділень банків — учасників ІРС провела розподіл своїх консультантів за регіонами (див. таблицю 1).

За станом на 01.07.1999 р. в АППБ "Аваль" працює 18, АБ "Ажіо" — 9, ВАТ ВАБанк — 5, КБ Приватбанк — 13, АКБ "Київ-Приват" — 5 кредитних експертів.

Програма швидко та успішно розвивається. За час впровадження програми мікрокредитування кошти гранту надавалися комерційним банкам траншами для подальшої видачі кредитів кінцевим позичальникам (див. таблицю 2).

Із початком фінансової кризи, щоб запобігти можливим втратам коштів гранту, німецька сторона звернулася до НБУ з пропозицією, аби комерційні банки достроково повернули частину їх. Ішлося про кошти, які банки не надали клієнтам або були повернені ними і перевищували встановлений кредитними угодами норматив трансформування виданих Національним банком України коштів у кредитний портфель комерційного банку (85%). Незважаючи на

те, що подібна процедура не передбачалася текстом субкредитних угод, банки-учасники достроково повернули 4 094 135 німецьких марок та узгодили із НБУ тексти додаткових угод, які дозволяють регламентувати вказану процедуру.

Як визнання успішного розвитку проекту надійшло повідомлення про рішення уряду Німеччини збільшити кошти гранту КfW на 2 мільйони німецьких марок, що було оформлено підписанням договору від 18.12.1998 р. про збільшення розмірів фонду на цю суму.

Нині щомісячний обсяг кредитів, що надаються банками позичальникам програми мікрокредитування, зріс порівняно із вереснем 1998 року в 6.5 раза, а з груднем — майже вдвоє. Зростання активності банків-учасників та відновлення інтересу з боку позичальників до кредитів Німецько-української кредитної лінії свідчить про поліпшення ситуації на фінансовому ринку та поступове подолання наслідків економічної кризи в Україні.

За станом на 01.07.1999 р. банки — учасники Німецько-української кредитної лінії видали 874 кредити на суму 28 342 411.20 німецьких марок, з яких мікропідприємствам — 156, малим підприємствам — 700, спільним українсько-німецьким підприємствам — 18 кредитів. 475 кредитів надано підприємствам сфери послуг, 289 — виробничим та 110 — підприємствам торгівлі.

АБ "Ажіо" видав 237 кредитів на суму 8 494 267 німецьких марок, АППБ "Аваль" — 211 на суму 6 889 201, ВАБанк — 192 на суму 6 311 890, КБ "Приватбанк" — 131 на суму 3 664 100, АКБ "Київ-Приват" — 103 кредити на суму 2 982 953 німецькі марки.

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ФОНД

 об використовувати кошти гранту і після закінчення терміну дії Договору про грант, необхідно було створити неприбутковий неоподатковуваний Німецько-український фонд, мета якого — рефінансування малого та середнього приватного підприємництва.

Міністерство фінансів України по-

Таблиця 2. Рух коштів Німецько-української кредитної лінії у німецьких марках

Банки-учасники	Видано банкам			Дострокове повернення кредиту від банків-учасників (30.09.1998—30.06.1999 рр.)	Усього в банках на 01.07.1999 р.
	01.05.1997—01.01.1999 рр.	01.01.1999—01.07.1999 рр.	Усього видано		
"Аваль"	2 450 000	200 000	2 650 000	1 144 135	1 705 864
"Ажіо"	3 000 000		3 000 000	2 050 000	950 000
ВАБанк	2 500 000		2 500 000	900 000	1 600 000
Приватбанк	1 917 500		1 917 500		1 917 500
"Київ-Приват"	500 000		500 000		500 000
Усього	10 567 500	200 000	10 767 500	4 094 135	6 673 364

годилися з пропозицією Національного банку стати разом із НБУ співзасновником НУФ, що і було відображено в Положенні про НУФ, розробленому НБУ 1997 року. У грудні 1997 — квітні 1998 рр. НБУ, KfW та Мінфін України провели обговорення підготовленого до підписання Положення про НУФ, згідно з яким засновниками неприбуткового неоподаткованого Німецько-українського фонду виступають три названі вище установи, проекту указу Президента про створення НУФ та проекту закону про звільнення НУФ від оподаткування. Указ Президента України, підписаний 01.06.1998 р. (№ 574/98), погодив ініціативу НБУ та KfW про утворення НУФ. Кабінету Міністрів України разом із НБУ та KfW доручено здійснити заходи щодо заснування НУФ, затвердження Положення про НУФ та вирішення організаційних питань. У серпні 1998 року представниками НБУ та KfW було доопрацьовано Положення про НУФ, а також законопроект про звільнення НУФ від оподаткування та передано до Кабінету Міністрів України.

Створення установи, кошти якої використовуються виключно на рефінансування програми і не можуть використовуватися на виплату зарплати, дивідендів та податків, — для України явище безпрецедентне. Тому процес становлення фонду затягнувся. Лише 19

квітня 1999 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову “Про Німецько-український фонд”, яка затверджувала створення фонду та Положення про НУФ. Однак через правки редакторів текст затвердженого Положення відріз-

За станом на 1 липня 1999 року в рамках Німецько-української кредитної лінії надано кредитів на суму понад 28 мільйонів німецьких марок. Умовою подальшого використання коштів гранту є прийняття Верховною Радою України закону про звільнення Німецько-українського фонду від оподаткування

нявся від тексту, погодженого після багатомісячних переговорів між Кредитною установою для відбудови (KfW), Національним банком України та Міністерством фінансів України.

Засновники створюваного фонду звернулися до прем'єр-міністра з проханням внести зміни і доповнення до Положення про Німецько-український фонд, які повертають текст до узгодженого проекту. Кабінет Міністрів України 8 липня прийняв постанову про внесення змін і доповнень до постанови про Німецько-український фонд, яка схвалює змінений текст Положення про НУФ.

Нарешті, під час візиту Федерального канцлера Німеччини Шрьодера 09.07.1999 р. Кредитною установою для

відбудови, Національним банком України та Міністерством фінансів України підписано Положення про Німецько-український фонд.

Згідно із цим документом НУФ розпочинає свою діяльність після його схвалення постановою Кабінету Міністрів України і набрання чинності прийнятим Верховною Радою України законом про звільнення фонду від сплати податків. Національний банк у порядку законодавчої ініціативи подав до Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування.

Отже, черговим етапом на шляху створення корисної для ринкового середовища України установи є прийняття Верховною Радою України цього закону в терміни, передбачені Договором про грант. Інакше кошти гранту доведеться повернути німецькому уряду.

Враховуючи досягнутий прогрес у процесі становлення Німецько-українського фонду, можна сподіватися, що й остання умова Договору про грант — звільнення коштів фонду від оподаткування — буде виконана, і гроші уряду Німеччини працюватимуть на підтримку малих підприємств України, підвищення їх конкурентоспроможності. □

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Пластиковий бізнес Приватбанку

Діяльність на ринку пластикових карток — один із пріоритетних напрямків діяльності Приватбанку. На кінець серпня нинішнього року ним емітовано 70 тисяч пластикових карток, у тому числі 21 450 міжнародних. Банк пропонує своїм клієнтам 11 видів карток: VISA DOMESTIC, VISA CLASSIK, VISA BUSINESS, VISA GOLD, VISA ELECTRON/PLUS, EUROCARD / MASTERCARD STANDART, EUROCARD/MASTERCARD CORPORATE, EUROCARD/MASTERCARD GOLD, CIRUS/MAESTRO, INTERNET-CARD, SAM-CARD. Ще одна послуга Приватбанку — оформлення карток двох платіжних систем: VISA International і EUROPAY з одним рахунком, причому друга картка оформляється безплатно.

Якщо врахувати, що два роки тому в Україні в обігу було всього 10 тисяч карток, то динаміка розвитку вітчизняного ринку пластикових карток просто вражаюча, — стверджує заступник голови Правління Приватбанку В'ячеслав Віталійович Козесон. Нині в Україні емітовано понад 500 тисяч пластикових карток міжнародних пла-

тижних систем VISA International і EUROPAY, працює 250 банкоматів, понад 25 тисяч торгових точок приймають до оплати пластикові картки. Зрозуміло, такий бурхливий розвиток нової системи безготівкових розрахунків став можливим завдяки послідовній і принциповій підтримці Національного банку, зокрема, велику роль відіграло запровадження національного процесингового центру ТОПАЗ.

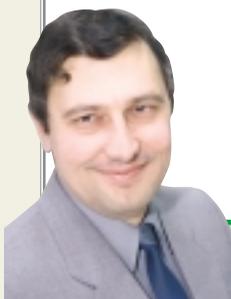
Нині 7 800 торгово-сервісних точок у всіх регіонах України співпрацюють із Приватбанком, приймаючи до оплати пластикові картки міжнародних платіжних систем. Обороти у його торгово-сервісній мережі з початку нинішнього року сягнув 23 172 мільйонів гривень. Банк підписав 562 зарплатні проекти, з них 229 уже працюють.

Із 1 липня по 20 серпня Приватбанк проводив активну рекламну кампанію “Літо-99”, у рамках якої міжнародні пластикові картки оформлялися зі знижкою 50%.

Нещодавно в Києві відбувся вечір, присвячений розіграшу призів серед власників карток, емітованих Приватбанком. Зі вступним словом на святі виступив заступник голови Правління КБ “Приватбанк” В.В.Козесон (див. фото). Призи люб'язно надали асоціація VISA International, компанії “Київстар” і “Аеросвіт”. Суперприз — круїз до Іспанії — подарувала туристична фірма “САН”. □

Точка зору /

Окремі питання довірливого регулювання вкладних операцій

**Максим
Олексієнко**

Доцент кафедри банківської справи
Київського національного економічного
університету. Кандидат економічних наук

Запропонована автором тема є актуальною для банківської системи і широкого загалу читачів, оскільки висвітлює порядок залучення і розміщення грошей на вигідних як для банків, так і для фізичних та юридичних осіб умовах.

З входженням нашої країни у ринок створюються сприятливі умови для подальшого розвитку довірливих відносин у банківській сфері, у тому числі й депозитних операцій, які полягають у залученні грошових коштів на вклади. За своєю економічною сутністю операції залучення коштів на депозитні рахунки у комерційних банках характеризують кредитні відносини між вкладниками та комерційними банками. У цьому разі комерційні банки є позичальниками, а не кредиторами.

Законом України “Про банки і банківську діяльність” (стаття 43) передбачено, що, залучаючи гроші на вклади, банки видають клієнтові вкладний документ. На виконання Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” були розроблені та затверджені постановою Правління НБУ № 216 від 07.07.1997 р. “Правила здійснення депозитних операцій для банківських депозитів” (надалі — Правила). Постановою Правління НБУ від 30.06.1998 р. внесено зміни та затверджено їх нову редакцію. Правила визначають загальний порядок залучення комерційними банками грошових коштів юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки і випуску ощадних сертифікатів. Залучення депозитів юридичних і фізичних осіб банк оформляє (пункт 6 Правил) шляхом видачі ощадного сертифіката або відкриття строкового депозитного рахунку з укладенням договору банківського вкладу і видачею вкладного документа — ощадної книжки.

Депозитний договір є угодою, що визначає права і обов’язки суб’єктів депозитних операцій (юридичних і фізичних осіб та банку) при розміщенні грошових коштів. Як зазначено у пункті 6 Правил, за договором банківського депозиту (вкладу) комерційний банк, який прийняв кошти від вкладника або кошти, що надійшли на його рахунок від іншої сторони, зобов’язується виплатити вкладнику суму депозиту (вкладу) та нараховані проценти на умовах та в порядку, передбачених договором. Уго-

да вважається укладеною з моменту, коли між її сторонами у потрібній формі досягнуто згоди з усіх істотних умов. Істотними є ті умови, які визнані таким законом або є необхідними для договорів даного виду, а також всі, щодо яких на підставі заяви однієї зі сторін повинно бути досягнуто згоди. За характером взаємних зобов’язань сторін депозитний договір є відплатним. Примітно, за своїми ознаками депозитний договір має багато спільного із договором позики. Основною відмінністю є те, що договір позики безвідплатний, за ним позичальник не сплачує креди-

Чинне законодавство не встановлює вимог щодо умов депозитного договору, а тому при його укладенні треба керуватися загальними положеннями Цивільного кодексу України

торові відсотки за позику, що є обов’язковою й істотною умовою депозитної угоди.

Формою угоди вважається спосіб вираження волі осіб, які її укладають. Для договору банківського вкладу потрібна письмова форма. Як і всі інші угоди, депозитний договір повинні підписати повноважні особи сторін.

Конкретний зміст депозитного договору, тобто сукупність передбачених у ньому умов, завжди визначається угодою сторін, оскільки чинне законодавство не встановлює вимог до умов депозитного договору, а тому при його укладенні треба керуватися загальними положеннями Цивільного кодексу України. Зауважимо, що основні реквізити та умови депозитного договору для банківських вкладів сформульовані у затверджених НБУ “Правилах здійснення депозитних операцій для банківських депозитів”. Пункт 12 зазначених Правил передбачає такі основні реквізити та умови депозитного договору: назва, адреса банку, що приймає вклад, та власника коштів; дві дати: одна — внесення депозиту, друга — вимоги вкладником своїх грошових коштів; сума депозиту; процентна ставка за користування вкладом; зобов’язання банку повернути внесену на депозит суму; підписи сторін.

Вивчення практики укладення та виконання депозитних договорів дає змогу побачити існуючі недоліки та проблеми. Зупинимося на окремих важливих положеннях, які, на наш погляд, власники коштів мусили б враховувати, укладаючи депозитний договір із комерційним банком.

Визначення його змісту багато в чому залежить від типових договорів — уніфікованого засобу, завдяки якому договірні відносини однаково оформляються. До останніх звертаються, коли укладають депозитні договори. Для всіх вкладників встановлюються однакові умови договору, крім випадків, передбачених законодавчими актами. Це положення дістало адекватне відображення у затверджених НБУ Правилах, де зазначено (пункт 9), що комерційні банки зобов’язані оприлюднити умови укладення депозитного договору, відкриття депозитних рахунків та випуску ощадних (депозитних) сертифікатів шляхом розміщення такої інформації або в друкованих засобах масової інформації чи в загальнодоступному для клієнтів місці в установі банку, або обома способами одночасно. На жаль, у окремих випадках комерційні банки не дотримуються цієї вимоги і надають пільги певним категоріям вкладників. Вони пропонують свої типові форми депозитного договору, які зазвичай не дають змоги власникам коштів внести зміни та/або доповнення до тексту угоди. Практично комерційні банки займають таку позицію: погоджується власник коштів повністю із запропонованими банком умовами — договір укладається, а не погоджується й пропонує свої зміни чи доповнення — договір не укладається.

У депозитному договорі повинні бути проставлені дата його укладення та повні реквізити сторін. На нашу думку, самі вкладники мають стежити, щоб у ньому був проставлений номер корес-

понтентського рахунку комерційного банку в регіональному управлінні НБУ, що при потребі допоможе відшкодувати вклади у безспірному порядку, а також при вирішенні питання про повернення комерційним банком коштів вкладнику через суд прискорить виконання ухвали суду. Це пов'язано з тим, що насправді є два джерела задоволення позову — каса комерційного банку та його кореспондентський рахунок у регіональному управлінні НБУ. Отримати кошти з каси “проблемного” банку практично неможливо. Тому залишається покладатися на кореспондентський рахунок у НБУ. Зауважимо, що вклади в іноземній валюті, розміщені в “проблемному” банку, стягти ще важче. Шукати коштів у валютній касі банку — справа безнадійна. Ще безперспективніші намагання віднайти їх за кореспондентськими рахунками банку-боржника в іноземних банках. Залишається спробувати списати кошти з коррахунку в регіональному управлінні НБУ. Щоб це уможливити, доцільно у валютному депозитному договорі передбачити умови задоволення вимог в іноземній валюті шляхом їх перерахування у гривні за офіційним обмінним курсом НБУ на дату прийняття судом такого рішення.

Згідно із діючим законодавством України (статті 23 і 24 Цивільного кодексу України) набувати цивільних прав і мати цивільні обов'язки від свого імені можуть лише суб'єкти господарювання зі статусом юридичної особи і відповідно цивільною правоздатністю

Комерційні банки пропонують вкладникам типові форми депозитного договору, які, як правило, не дають власникам коштів права вносити зміни до його тексту

до встановлених цілей їхньої діяльності. Однак це не означає, що депозитні угоди повинні укладатися безпосередньо цивільно правоздатними юридичними особами. Ці угоди дозволяється укладати від їх імені і в їхніх інтересах іншими особами в порядку, передбаченому діючим Цивільним кодексом України (статті 31, 62 і 386). Ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи або посадові особи їхніх відособлених підрозділів.

Комерційні банки вправі створювати філіали, відділення та інші відособлені підрозділи і затверджувати положення про них. Відособлені підрозділи є складовими структури їх засновників і тому не можуть мати рівного з ними статусу юридичної особи. Відособлений підрозділ банку — юридичної осо-

би, представлений його керівником чи іншою повноваженою посадовою особою, може від її імені та в її інтересах укладати будь-які цивільні угоди на підставі довіреності, закону, адміністративного акта або договору доручення. В такому разі ця особа діє як представник або повірений. Довіреність на укладення депозитного договору видається лише керівникові відособленого підрозділу, який вправі передоручити вчинення цієї дії із дотриманням порядку, встановленого Цивільним кодексом України. Отже, якщо відповідними повноваженнями структурної одиниці (про що вказано в положенні або довіреності) передбачено укладення депозитних договорів, остання має право укладати їх від імені комерційного банку — юридичної особи. Стороною за договором у таких випадках є комерційний банк — юридична особа, а не його структурна одиниця. Зазначимо, якщо структурна одиниця банку одержала від нього належним чином оформлені повноваження на укладення депозитних договорів від імені комерційного банку, відсутність у тексті депозитного договору посилання на те, що цей договір укладений від імені банку за наданими повноваженнями, не може бути підставою для визнання договору недійсним. За цих обставин слід вважати, що його договір укладено від імені комерційного банку — юридичної особи. Підписуючи депозитний договір, вкладник повинен слідкувати, щоб вступна частина, наприклад, формулювалася так: “Акціонерний комерційний банк “Дніпро”, який діє на підставі Статуту, в особі керуючого (начальника) Київського відділення у м. Києві Петренка Петра Петровича, уповноваженого на це Положенням про відділення та довіреністю від 20 грудня 19__р., що посвідчена нотаріусом Київського нотаріального округу Сизоненко М.Д. за реєстраційним номером 30, які є невід'ємною частиною цього договору, з одного боку, ...”.

Щоб захистити інтереси вкладників, НБУ визначає порядок видачі та видає комерційним банкам ліцензії на здійснення банківських операцій, зокрема, щодо залучення грошових коштів вкладників на депозитні рахунки. Комерційний банк — юридична особа, маючи відповідну ліцензію НБУ, може надавати своїм філіям дозвіл на проведення депозитних операцій. Вони здійснюють зазначені операції згідно із Положенням про філію та лише за умови наявності і в межах дозволу, наданого банком — юридичною особою. Такий дозвіл виписується на бланку комерційного банку та засвідчується печаткою, його підписує голова правління

або заступник. Наголосимо, що в ліцензії НБУ та в дозволі комерційного банку — юридичної особи окремо виділяється право на здійснення операцій щодо залучення депозитів від юридичних та фізичних осіб.

Умова про проценти є однією із суттєвих депозитного договору. За своїм економічним призначенням депозитний процент повинен стимулювати концентрацію вільних грошових коштів у кредитних установах. Комерційні банки самостійно встановлюють процентні ставки за своїми операціями. Тому, укладаючи депозитні договори, ко-

Щоб захистити інтереси вкладників, НБУ визначає порядок видачі та видає комерційним банкам ліцензії на здійснення банківських операцій, зокрема, щодо залучення грошових коштів вкладників на депозитні рахунки

мерційний банк має право запропонувати вкладникові розмір депозитного процента, передбачивши узгоджений його розмір у тексті договору. Одразу значимо, що одностороння зміна умов депозитного договору не допускається навіть у випадках, коли в ньому це передбачено і записано, що у разі якщо одна зі сторін не виконає певної умови, то друга має право в односторонньому порядку внести зміни. Отже, якщо процентна ставка за депозитом встановлена договором, в односторонньому порядку банк не має права змінити цю умову договору навіть у разі зниження облікової ставки НБУ. Якщо за таких обставин банк хоче зменшити розмір процентної ставки (проти її підвищення вкладники ніколи не заперечують), то спочатку відповідно до чинного законодавства необхідно розірвати депозитний договір із даною процентною ставкою і укласти новий, із новою процентною ставкою. Зміну процентної ставки можна здійснити також шляхом внесення відповідних записів до депозитного договору. У такому разі раніше діючі правовідносини припиняються частково, замінюються не всі, а лише окремі права та обов'язки сторін. Зміна умов депозитного договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не передбачено законодавчими актами або договором. Угода про зміну умов договору укладається у тій самій формі, що й договір. Якщо ця пропозиція належить банку, то він зобов'язаний сповістити іншу сторону письмово. У затверджених НБУ Правилах зазначається (пункт 12), що комерційний банк “може залишити за собою право змінювати процентну ставку відповідно до зміни

облікової ставки НБУ з відповідним повідомленням про це вкладника. У разі незгоди вкладника договір може бути змінений або розірваний згідно з чинним законодавством України". Однак відповідно до статті 162 Цивільного кодексу України одностороння відмова від виконання зобов'язання і одностороння зміна умов договору не допускається. Тому доцільне, на нашу думку, внесення до депозитного договору умови, при настанні якої передбачено згоду вкладника на зміну умов або припинення дії договору. Така згода може бути дана наперед, "авансом", вона підтверджується підписами сторін. Зауважимо, що цей порядок застосовують деякі банки. Так, установи Правексбанку в договорі про депозитний вклад передбачають умову, згідно з якою банк має право переглядати відсоткову ставку. При цьому використовується така процедура. За 10 календарних днів до зміни процентної ставки банк попереджає письмово про це вкладника рекомендованим листом. Вкладник, одержавши таку пропозицію, має відповідати на неї у встановлений в угоді строк. Якщо у визначений строк він не з'явився у банку або письмово відмовився від пропозиції стосовно зміни процентної ставки, то депозитний договір вважається розірваним. Інакше кажучи, слід зустрітися із вкладником та спробувати домовитися із ним про зміну умов або укласти новий договір. У будь-якому випадку здається логічним, щоб конкретний механізм зміни процентної ставки обов'язково був обумовлений у тексті документа.

Укладаючи депозитний договір із ко-

мерційним банком, вкладник повинен завчасно потурбуватися, щоб до нього увійшли положення, що регулюють відповідальність комерційного банку за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань щодо повернення депозиту та виплати відсотків. Як правило, комерційні банки у пропонованих вкладникам депозитних договорах не беруть на себе відповідальності за затримку виконання грошових зобов'язань. Буває, строк договору минув, а банк не повертає вкладнику суму депозиту та процен-

Укладаючи депозитний договір із комерційним банком, вкладник повинен завчасно потурбуватися, щоб до нього увійшли положення, які регулюють відповідальність комерційного банку за неналежне виконання зобов'язань

ти або виплачує лише проценти. Навіть за умови повернення вкладу за час прострочення ні проценти, ні пеня не нараховуються банком та не виплачуються вкладнику. Це стосується не лише строкових вкладів, і ощадних сертифікатів у тому числі, а й вкладів до запитання. У затверджених НБУ Правилах здійснення депозитних операцій для банківських депозитів підкреслюється, що при достроковому пред'явленні ощадного сертифіката до сплати банк сплачує власнику дохід за зниженою процентною ставкою, що визначається при видачі сертифіката. Але в них не йдеться про необхідність внесення до депозитного договору положень про відповідальність банків за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, зокрема, у випадку прострочення терміну їх вико-

нання. Тому цілком логічно є пропозиція вводити у депозитні договори положення про розмір, порядок нарахування та сплати комерційними банками пені за невиконання або неналежне виконання грошових зобов'язань. Притомно, коли комерційні банки виступають як кредитори при видачі кредитів, то в договорах обов'язково визначається відповідальність позичальників у кредитних правовідносинах.

Пеня, як і штраф, є лише різновидами неустойки як засобу забезпечення виконання зобов'язань. По суті неустойка є грошовим зобов'язанням боржника перед кредитором за невиконання або неналежне виконання як договірних, так і позадоговірних зобов'язань. Тому необхідною умовою для стягнення неустойки є наявність цивільно-правового зобов'язання. Наявність договору є обов'язковою умовою в тих випадках, коли вимога про стягнення ґрунтується лише на цьому документі. Отже, за невиконання або неналежне виконання комерційним банком своїх зобов'язань щодо повернення депозиту і виплати процентів вкладник вправі стягнути з нього неустойку (штраф, пеню), передбачивши її розмір, порядок, спосіб та умови стягнення в депозитному договорі. Недодержання письмової форми спричиняється до недійсності угоди про неустойку (штраф, пеню).

Викладаючи власну думку щодо актуальних для банків та їхніх клієнтів питань, автор прагне до подальшого розвитку та вдосконалення договірних засад при здійсненні комерційними банками депозитних операцій. □

50-мільйонна Україна не має підручника з хірургії державною мовою.

Протягом останніх тридцяти років доктор медицини Ярослав К. Туркало (США) готує до видання

“КУРС ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ”

— підручник із хірургії українською та англійською мовами, призначений для студентів, лікарів та хірургів, у якому будуть висвітлені історія хірургії, повний курс теорії та атлас хірургічної техніки.

Праця складатиметься зі 100 розділів, її обсяг становитиме близько 5 000 сторінок, або 10 томів. Це буде перша така праця в українській медичній науці в галузі хірургії.

Автор шукає людей доброї волі, відданих своїй

Батьківщині, для фінансової підтримки. Прізвища всіх, хто братиме участь у виданні, будуть подані в цій праці із висловленням щирої подяки.

Працю автор подарує в 2000-му році незалежній Україні.

Yaroslav K. Turkalo, M.D.
University Towers
100 York Street
New Haven, CT 06511
U.S.A.

Офіційна інформація /

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1999 р. та липні 1999 р.

Відсотки

Показники	1999 р.	У тому числі за липень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, усього	100	—
У тому числі через:		
— кредитні аукціони	—	—
— ломбардне кредитування	14.8	—
— операції РЕПО	20.4	—
— інші механізми	64.8	—

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у липні 1999 р.*

Відсотки річних

Показники	Липень 1999 р.
<i>На міжбанківському ринку:</i>	
за кредитами, наданими іншим банкам	13.6
за кредитами, отриманими від інших банків	14.7
за депозитами, розміщеними в інших банках	12.2
за депозитами, залученими від інших банків	12.0
<i>На небанківському ринку:</i>	
за кредитами	46.2
за депозитами	15.9

* За щоденною звітністю банків.

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1999 р. та липні 1999 р.*

Відсотки

Показники	1999 р.	У тому числі за липень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	43.5	—
У тому числі за:		
— аукціонними кредитами	—	—
— ломбардними кредитами	66.7	—
— операціями РЕПО	60.2	—
— іншими інструментами	33.0	—

* Облікова ставка НБУ у липні 1999 р. не змінювалася і становила 45%.

Темпи зростання грошової маси у січні — липні 1999 р.

Агрегати грошової маси	01.01. 1999 р.	01.02. 1999 р.	01.03. 1999 р.	01.04. 1999 р.	01.05. 1999 р.	01.06. 1999 р.	01.07. 1999 р.	01.08. 1999 р.
Готівка. Гроші поза банками								
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0	93.7	94.3	93.8	102.7	107.6	110.6	115.8
Кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті								
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0	95.2	95.6	98.0	104.2	110.7	118.0	118.4
Строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валютах								
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0	96.4	97.8	101.3	106.0	111.2	118.3	119.9
Цінні папери								
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0	96.6	97.8	101.4	106.1	111.3	118.2	119.8

Матеріали підготовлено департаментом монетарної політики Національного банку України.

Про підсумки діяльності комерційних банків України за I півріччя 1999 року

**Віктор
Зінченко**

Директор департаменту
пруденційного нагляду
Національного банку України

За станом на 1 липня 1999 року в Книзі реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ було зареєстровано 208 банків. Із загальної їх кількості 2 банки — державні (Ошадбанк України і Укресімбанк), 176 — акціонерні товариства (із них 124 — відкриті, 52 — закриті), 30 банків — товариства з обмеженою відповідальністю.

В Україні зареєстровано 28 банків, створених за участю іноземного капіталу, в тому числі 9 банків зі 100-процентним іноземним капіталом. Частка участі іноземного капіталу в банківській системі України становить 13.4%.

Протягом I півріччя 1999 року Національним банком України не зареєстровано жодного комерційного банку.

Ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мають 164 комерційних банки, в тому числі 155 банків — на здійснення операцій із валютними цінностями.

За I півріччя 1999 року із Книги реєстрації банків, валютних бірж та фінансово-кредитних установ вилучено 6 банків. Три з них — КБ "Алекс", КБ "Сана", АБ "Резидент" — ліквідовано, інші три стали філіями: КБ "Укрніверсалбанк" — філією АКБ "Автокразбанк", АБ "Вікторія" — філією АБ "Євроцентр", АБ "Арманд" — філією АБ "Столичний".

Стан банківської системи України характеризується і тим, що **59 банків віднесено до категорії проблемних** (це 33.5% від загальної кількості банків). Із них: 16 перебувають у режимі фінансового оздоровлення (у I півріччі в режим фінансового оздоровлення переведено 8 банків, 2 банки — в стадії реорганізації), у 5 — відкликано ліцензію на здійснення всіх банківських операцій, 38 банків перебувають у стадії ліквідації. З режиму фінансового оздоровлення у загальний режим функціонування переведено 2 банки.

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ ПАСИВІВ

Загальна сума капіталу (балансова) по банківській системі на 01.07.1999 р. становила **4 895.1 млн. грн.** Капітал **нормативний** (балансовий капітал, відкоригований на обсяг нематеріальних активів та капітальних вкладень у них, на вкладення в дочірні та асоційовані компанії, на обсяг акцій та цінних паперів на продаж у портфелі банку та на інвестиції, випущені банками) дорівнює **4 344.8 млн. грн.**, що на 147.6 млн. грн. більше, ніж було на 01.01.1999 року.

Протягом I півріччя 1999 року змінилася структура капіталу. Спостерігається чітка тенденція до збільшення статутних фондів банків. Причому його темпи швидші, ніж темпи зростання капіталу.

Основний капітал зріс на 357.9 млн. грн. і становив на 01.07.1999 р. **3 996 млн. грн.** Водночас **додатковий капітал** скоротився на 120 млн. грн. і перебуває на рівні **862.3 млн. грн.**

Достатність капіталу по системі комерційних банків порівняно з початком року зменшилася з 21.8% до 19.6%.

Заборгованість перед бюджетними установами та за кредитами Національного банку України на 01.07.1999 р. становила 1 695.9 млн. грн. (7.4% від пасивів банків), що більше на 381.5 млн. грн., ніж було на початку року. Заборгованість за кредитами, наданими НБУ, становила 956.8 млн. грн. Слід зазначити, що 82.6% (1 400 млн. грн.) заборгованості перед бюджетними установами та за кредитами Національного банку України зосереджено у семи великих банках.

Заборгованість перед банками на 01.07.1999 р. становила 2 979.9 млн. грн. (13% від пасивів банків), тобто зменшилася з початку року на 34.9 млн. грн. Зауважимо, що 73% від заборгованості перед банками (2 176.6 млн. грн.) — заборгованість у вільно конвертованій валюті.

Найвагомішим джерелом збільшення пасивів для банків залишається залучення вільних коштів юридичних та фізичних осіб з метою їх розумного вкладення і проведення ліцензійних банківських операцій.

Заборгованість перед клієнтами комерційних банків на 01.07.1999 р. становила 10 725.2 млн. грн., або 47% від пасивів банків. Із них 6 395.6 млн. грн. (або 59.6%) — це залишки резидентів у національній валюті та 3 937 млн. грн. (або 36.7%) — у вільно конвертованій валюті. За перше півріччя обсяги заборгованості перед клієнтами збільшилися на 2 152.7 млн. грн., тобто на 25%. Спостерігається тенденція відновлення довіри суб'єктів господарювання та фізичних осіб до комерційних банків. Проте для комерційних банків, сумарні активи яких менші 10 млн. грн., і надалі актуальною є проблема залучення коштів юридичних та фізичних осіб. Залишки на рахунках клієнтів у цих банках зменшилися з початку року на 6.2 млн. грн. і становлять 0.21% від заборгованості перед клієнтами по всій системі банків.

Залишки на поточних та депозитних рахунках суб'єктів господарювання на 01.07.1999 р. становили **7 017.4 млн. грн.**, тобто зросли за звітний період на 1 627.6 млн. грн. У структурі заборгованості перед юридичними особами значно переважають короткострокові зобов'язання. Вони становлять 6 164.1 млн. грн., або 87.8%, тоді як довгострокові зобов'язання — лише 344.6 млн. грн., або 4.9%.

Залишки на поточних та депозитних рахунках фізичних осіб становлять **3 707.8 млн. грн.**, тобто зросли за півріччя на 498.8 млн. грн. Вклади населення у вільно конвертованій валюті дорівнюють 1 529.5 млн. грн., або 41.2% від загальної суми вкладів населення. У структурі заборгованості перед фізичними особами переважають короткострокові зобов'язання — 1 659.9 млн.

грн., або 44.8%, проте значною є і частка довгострокових зобов'язань — 1 053 млн. грн., або 28.4%, а також середньострокових — 994.9 млн. грн., або 26.8%.

Комерційні банки продовжують випускати цінні папери власного боргу. За станом на 01.07.1999 р. **загальна сума цінних паперів власного боргу становила 258.6 млн. грн.**, що на 36.3 млн. грн. більше, ніж було на початок звітного року. Найактивніше використовує цей спосіб залучення коштів Приватбанк. На нього припадає 25.3% (65.4 млн. грн.) від загальної суми цінних паперів власного боргу по всій системі комерційних банків України, на АКБ “Надра” — 18.9% (48,8 млн. грн.), АППБ “Аваль” — 17.9% (46.3 млн. грн.), УАКПБ “Промінвестбанк” — 15.2% (39.3 млн. грн.).

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ АКТИВІВ

За станом на 01.07.1999 р. **сумарні активи** по системі комерційних банків становили **22 836.3 млн. грн.** Вони зросли порівняно з початком року на 3 263 млн. грн. Активи найбільших семи банків дорівнювали 12 235.6 млн. грн., що становить 53.6% від сумарних активів. Слід зазначити, що сумарні активи проблемних банків порівняно з початком року зменшилися на 45% і дорівнювали 590.1 млн. грн. Це становить лише 2.6% від сумарних активів усієї банківської системи.

У структурі активних операцій, що здійснювалися банківською системою, найбільшою є питома вага кредитної діяльності.

Кредитний портфель по всій банківській системі (тобто обсяг кредитів із нарахованими відсотками, але без коригування його на сформований резерв під кредитні ризики) на 01.07.1999 р. становив **12 416 млн. грн.** З початку року його обсяг збільшився на 854.7 млн. грн., або на 7.4%.

У структурі кредитного портфеля найзначнішою є питома вага **кредитів, наданих суб'єктам господарювання**, — **9 515 млн. грн.** (76.6%). Серед них найбільша частка — 54% — припадає на довгострокові кредити (6 і більше місяців). Середньострокові кредити (від 1 до 6 місяців) становили майже 32%.

Міжбанківські кредити сягнули **2 150.8 млн. грн.** (17.3%).

Населенню було надано кредитів на суму **632.5 млн. грн.** (5.1%). За строками надання найбільша питома вага припадає на довгострокові кредити — 72%, середньострокові кредити становлять 20%, короткострокові — лише 8%.

Кредити державі дорівнюють **118.3 млн. грн.** (0.95%).

Слід зазначити, що обсяги кредитів, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання, достатньо великі, хоча й спостерігалася тенденція до їх зменшення. Однак кредити державі збільшилися більше ніж удвічі.

За минулий період **якість кредитного портфеля** практично не змінилася. **Пролонгована заборгованість** становила **1 118.2 млн. грн.** (9%). **Прострочена заборгованість** — **2 254.4 млн. грн.** (18.2%), **сумнівна щодо повернення заборгованість** — **292.9 млн. грн.** (2.4%). Тобто п'ята частина кредитів, наданих комерційними банками, має стійку тенденцію до неповернення.

Порівняно з початком року питома вага пролонгованих кредитів зменшилася, а прострочених та сумнівних щодо повернення — зосталася на попередньому рівні.

Залишається гострою проблема якості кредитного портфеля усіх семи найбільших банків. Так, прострочена і сумнівна щодо повернення кредитна заборгованість по цій групі банків становить понад 27%.

Для визначення оцінки активів та розміру резерву для відшкодування збитків комерційних банків Національний банк України значну увагу приділяє **формуванню комерційними банками резерву під кредитні операції.**

Розрахункова сума страхових резервів на покриття кредитних ризиків, яку комерційні банки повинні були сформувавши за станом на 01.07.1999 р., становить 1 571.2 млн. грн.; із них за категорією безнадійних — 1 177.9 млн. грн.

Фактично комерційні банки сформували резерв у сумі 1 074.1 млн. грн. (з урахуванням обсягу списаних безнадійних кредитів за рахунок резерву), що становить 68.4% від розрахункової суми резерву і на 91.2% покриває розрахункову суму резерву під безнадійну заборгованість.

Порівняно з 01.01.1999 р. загальна розрахункова сума резервів зросла на 523.7 млн. грн., або майже у 1.5 раза, а фактична сума сформованих резервів з урахуванням обсягу списаних безнадійних кредитів за рахунок резерву — на 348.6 млн. грн., або на 48%.

Протягом I півріччя продовжував зменшуватися інвестиційний портфель банків.

За станом на 01.07.1999 р. **загальна сума вкладень комерційних банків у інвестиційний портфель становила 1 475.3 млн. грн.**, що на 366.6 млн. грн., або на 21%, менше, ніж було на початок року.

Цінні папери на інвестиції дорівнюють 863.6 млн. грн. і становлять 58.5%

від загальної суми інвестиційного портфеля, тобто скоротилися з початку року на 24.3%. У структурі цінних паперів на інвестиції значно зменшилася питома вага державних цінних паперів (КОВДП). На зазначену дату вона становила 67.4% проти 82% на початок року.

Цінні папери на продаж дорівнюють 544.5 млн. грн., це на 28% менше, ніж на початок 1999 року. В цінних паперах на продаж державні цінні папери (КОВДП) становлять 53.8% (293 млн. грн.), тобто зменшилися з початку року на 43.2%.

У 1999 році спостерігається тенденція збільшення вкладень капіталу комерційних банків у супутні структури. За станом на 01.07.1999 р. **вкладення капіталу дорівнюють 67 млн. грн.**, що на 32.6% більше, ніж було на початок року. **Вкладення капіталу в нерезидентів** незначні і становлять лише **3.7 млн. грн.**

Загальна сума вкладень комерційних банків в основні засоби та нематеріальні активи на 01.07.1999 р. становить 2 273.3 млн. грн., що на 4.3% більше, ніж було на початок року.

З початку року **дебіторська заборгованість** збільшилася на 21.6% і становила на 01.07.1999 р. **1 827.3 млн. грн.** Близько половини цієї суми — дебіторська заборгованість у вільно конвертованій валюті — 48.1%, або 879.3 млн. грн. Водночас сумнівна дебіторська заборгованість зменшилася з 2.3% до 2%. Згідно з постановою Правління НБУ № 157 від 31.03.1999 р. комерційні банки почали формувати резерви для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості, розмір яких на 01.07.1999 р. становив 15.3 млн. грн.

Протягом звітного періоду **високоліквідні активи** зросли майже на 62%. На 01.07.1999 р. високоліквідні активи по системі комерційних банків становили **5 242.6 млн. грн.**, тобто збільшилися з початку року на 2 005.2 млн. грн.

Показник миттєвої ліквідності зріс на 9.8 процентного пункту і досяг 59.5%, загальний обсяг ліквідних активів в сумарних активах зріс на 2.4 процентного пункту і становив 78.2%.

Фінансовий результат діяльності комерційних банків — це обсяг отриманого ними прибутку. На 01.07.1999 р. прибуток банків становив 133.1 млн. грн., що порівняно з прибутком за аналогічний період минулого року менше в 2.3 раза. 23 комерційних банки закінчили I півріччя нинішнього року зі збитками.

Загальна сума отриманих доходів комерційних банків дорівнювала 3 525.5 млн. грн. **Темпи зростання доходів** порівняно з аналогічним періодом минулого року становили **120%**. Найбільшою в

структурі доходів є питома вага процентних доходів — 69.3%, але порівняно з початком року вона зменшилася на 1.2 процентного пункту. Дещо збільшилася питома вага комісійних доходів — з 16.5 до 17.1%. Прибуток від торговельних операцій у структурі доходів тримається на рівні 10%. Порівняно з аналогічним періодом минулого року щодо всіх видів доходів наявний абсолютний приріст, щоправда, він відбувався різними темпами. Так, **процентні доходи зросли на 8%**, комісійні — на 25%, результат від торговельних операцій — майже удвічі. Зростання комісійних доходів у I півріччі свідчить про те, що комерційні банки мали проблеми з отриманням основного процентного доходу і намагалися збільшити надходження за рахунок платних та нетрадиційних послуг. Зростання надходжень від торговельних операцій свідчить про підвищений інтерес комерційних банків до спекулятивних прибутків (переважно за рахунок торгівлі іноземною валютою). Не зайве зауважити, що цей інтерес, очевидно, спровокований необхідністю покрити дефіцит процентного доходу.

Загальні витрати на 01.07.1999 р. сягнули 3 392.4 млн. грн. Основні складові у структурі витрат порівняно з початком року збільшилися: процентні витрати — з 47.3 до 48.5%, адміністративні витрати — з 32.6 до 33.9%, інші операційні витрати — з 2.8 до 3.6%. Проте відрахування в резерви зменшилися з 11.5 до 10.9%. **Темпи зростання всіх складових витрат порівняно з аналогічним періодом минулого року становили 131%**. Майже удвічі зросли інші банківські операційні витрати (за операціями з філіями; на оперативний лізинг; штрафи та пені, сплачені за банківськими операціями). **На 34% зросли процентні витрати.** Це свідчить про невважену політику деяких банків щодо встановлення процентних ставок за депозитними рахунками клієнтів, зокрема про те, що ці ставки не ґрунтуються на реальній ціні на гроші.

Усі ці чинники і спричинили зменшення прибутку по банківській системі в цілому у I півріччі нинішнього року.

Як відомо, дохідність комерційних банків оцінюється за допомогою низки коефіцієнтів. Протягом I півріччя 1999 року знизилися коефіцієнти ефективності діяльності комерційних банків. Так, на 01.07.1999 р. чистий спред становив 12.3% проти 12.7% на 01.01.1999 р., чиста процентна маржа — 5% проти 6.7%, чиста маржа — 3.8% проти 6.6%, або зменшилася в 1.7 раза.

Дохідність активів комерційних банків скоротилася з початку року на 3.5

процентного пункту і становила 21.9% річних. Рентабельність активів зменшилася на 0.9 процентного пункту і становила лише 0.8% річних.

НОРМАТИВИ

Протягом I півріччя поточного року порушення економічних нормативів виявлялися в середньому у 100 банках. Загальна кількість порушень скоротилася із 367 у січні до 174 у червні, або більше ніж удвічі.

Із введенням у дію змін і доповнень до Інструкції про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків (постанова Правління НБУ №238 від 18.05.1999 р.) майже у 6 разів зменшилася кількість порушень нормативу капіталу. Лише 18 банків, у тому числі 9 проблемних, не мають капіталу в сумі 5 млн. грн. Порушень нормативу мінімального статутного капіталу за червень не зафіксовано. Нормативи плато-

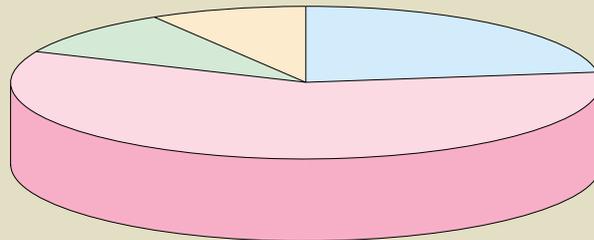
спроможності та достатності капіталу порушують лише проблемні банки.

У червні нинішнього року намітилася тенденція до зменшення кількості випадків порушення нормативів миттєвої та загальної ліквідності. Кількість банків — порушників нормативу співвідношення високоліквідних активів і робочих активів банку порівняно з початком року зменшилася (із 45 до 34), але протягом останніх місяців залишається практично на тому ж рівні.

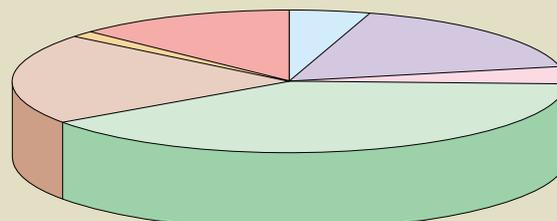
Що стосується нормативів ризику, то найчастіше порушувалися нормативи максимального розміру ризику на одного позичальника (Н8 — 22) та максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н10 — 10). Решту нормативів ризику порушували лише поодинокі банки.

Кількість банків — порушників нормативів валютної позиції майже незмінна (в середньому — 55).

Структура активів по системі комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.

Структура зобов'язань по системі комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.

Структура активів комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Сумарні активи	Грошові кошти	Кошти в НБУ	Кошти в банках		Портфель цінних паперів			Кредитний портфель	Основні фонди	Інші активи
						Залишки на коррахунках	Депозити та кредити	КОВДП	Інші ЦП	Вкладення капіталу			
1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Група I. Найбільші банки													
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	2 556 379	109 398	356 742	179 642	99 205	0	6 283	8 816	1 342 414	391657	62223
2	2	ПРИВАТБАНК	2 211 133	71 159	177 456	234 901	466 993	7 249	19 813	2 886	1 025 150	81245	124283
3	3	"УКРАЇНА"	1 911 976	51 739	48 624	20 416	39 474	108 755	30 760	6 699	1 051 794	497093	56622
4	4	УКРЕКСІМБАНК	1 549 855	35 514	46 447	275 668	83 411	24 337	1 755	1 469	550 127	114290	416837
5	5	"АВАЛЬ"	1 465 604	64 341	302 569	77 188	132 812	164 748	28 088	5 866	527 857	92061	70074
6	6	ОЩАДБАНК	1 279 195	59 998	107 138	27 433	46 369	301 978	6 422	244	419 016	181633	128964
7	7	УКРСОЦБАНК	1 261 464	55 011	173 689	43 208	40 238	53 945	3 801	530	672 934	189347	28760
Усього по групі			12 235 606	447 160	1 212 665	858 456	908 502	661 012	96 922	26 510	5 589 292	1 547 326	887 763
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)													
8	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	543 883	12 844	27 224	117 859	82 258	18 701	3 557	1 831	169 037	102894	7677
9	2	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	505 446	2 846	14 348	76 031	9 936	0	92 612	185	97 991	6124	205373
10	3	БРОКБІЗНЕСБАНК	446 354	3 332	4 778	50 994	61 101	22 278	2 457	121	199 365	48354	53576
11	4	"НАДРА"	409 107	7 757	19 910	60 426	107 236	3 632	6 960	35	152 703	6182	44266
12	5	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	357 662	5 213	16 333	56 314	44 745	1 162	4 935	2 128	93 660	3445	129727
13	6	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	285 961	1 804	17 627	49 807	27 140	2 366	18 116	162	135 117	3444	30378
14	7	"ІНКО"	278 605	0	244	8 905	6 861	0	199	268	104 256	4439	153434
15	8	УКРІНБАНК	270 348	9 202	27 530	19 457	26 466	20 809	1 677	1 316	58 427	49125	56339
16	9	МТ-БАНК	243 644	4 807	28 343	57 773	16 342	73	15 890	50	96 807	6517	17043
17	10	ПРАВЕКСБАНК	235 920	16 020	37 274	14 587	20 754	563	203	437	114 924	20738	10420
18	11	"КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА"	233 287	2 383	41 993	50 082	52 397	4 279	85	0	74 827	5047	2193
19	12	УКРСИББАНК	232 696	4 084	12 725	18 859	32 168	0	14 111	241	141 277	6344	2888
20	13	ВАБАНК	221 527	4 741	13 433	41 945	23 081	2 541	7 739	112	86 936	10465	30535
21	14	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	194 935	7 727	14 388	85 148	27 605	2 650	4 210	75	46 646	2720	3766
22	15	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	183 143	2 372	13 209	38 692	2 602	2 977	62	0	116 606	2966	3657
23	16	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	168 558	4 039	23 761	57 792	23 082	9 084	8 834	1 525	31 747	3326	5368
24	17	УКРГАЗПРОМБАНК	143 542	955	11 915	3 766	68 512	1 333	528	1 678	25 945	1905	27005
25	18	ДОНБІРЖБАНК	138 413	5 852	26 528	2 509	39 542	29 151	372	0	24 329	1357	8774
26	19	АВТОЗАЗБАНК	136 568	1 608	5 847	71 891	3 590	725	5 750	3 452	33 044	6569	4091
27	20	МЕГАБАНК	129 814	4 373	16 403	63 636	1 745	0	2 393	2 164	30 296	5828	2976
28	21	"ЗЕВС"	124 073	867	6 155	26 343	10 012	1 339	6 762	70	51 757	13602	7165
29	22	"КІІВ"	123 725	1 951	6 765	13 579	1 766	2 513	1 532	1 110	74 967	8486	11057
30	23	ПРЕМ'ЄРБАНК	122 966	1 598	10 566	9 418	21 248	3 820	659	71	60 172	7690	7724
31	24	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	122 501	6 332	10 412	5 533	12 703	3 883	163	0	45 817	7674	29984
32	25	"МРІЯ"	115 395	3 975	13 488	9 018	15 124	2 657	508	12	58 841	4057	7715
33	26	РЕАЛ-БАНК	111 007	1 889	3 992	72 443	13 215	732	1 536	0	11 657	2707	2836
34	27	"МЕТАЛУРГ"	108 363	5 559	10 112	11 659	3 633	203	9 163	1	53 859	6403	7770
35	28	ЕНЕРГОБАНК	105 904	3 346	6 536	2 881	2 414	1 560	2 357	2 144	65 962	11577	7126
36	29	СІТІБАНК	104 697	825	70 109	26 674	-417	0	0	0	652	5814	1040

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
37	30	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	100 493	0	30 372	16 264	585	25 968	0	0	17 635	2887	6782
Усього по групі			6 498 537	128 301	542 320	1 140 285	757 446	164 999	213 370	19 188	2 275 259	368 686	888 685
Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)													
38	1	"ФОРУМ"	95 053	3 910	4 699	4 684	2 901	462	288	6	72 211	5019	872
39	2	ІНГ БАНК УКРАЇНА	94 805	342	2 798	2 032	43 750	0	1	0	39 039	5566	1277
40	3	ІНДУСТРІАЛБАНК	90 133	1 005	6 134	56 604	6 372	0	6 862	0	8 786	1045	3325
41	4	"АЖІО"	89 892	9 520	14 232	6 055	11 731	1 456	322	112	25 229	14076	7160
42	5	ОЛБАНК	88 383	1 193	12 118	33 298	11 296	930	8 427	83	15 780	3852	1407
43	6	"ПІВДЕННИЙ"	80 198	4 726	7 121	7 904	4 533	301	3 791	0	27 723	6084	18014
44	7	"ЕТАЛОН"	79 958	999	10 764	7 738	3 001	501	18 177	0	26 996	3933	7849
45	8	"АЛЛОНЖ"	77 258	343	2 001	1 753	18 335	74	9 101	3	43 578	1446	624
46	9	ДОНМСЬКБАНК	73 260	5 142	20 712	9 504	0	38	3 949	0	32 614	1228	72
47	10	"НОВИЙ"	69 998	1 719	6 102	5 446	13 835	453	4 410	0	33 230	3531	1272
48	11	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	68 514	1 345	12 959	7 421	7 610	1 110	8 471	75	22 620	6493	409
49	12	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	67 229	1 532	4 866	13 967	-22	0	0	0	42 537	3871	479
50	13	"КІЇВ-ПРИВАТ"	67 186	1 326	3 645	19 109	15 160	407	582	286	16 554	981	9136
51	14	ЕКСПОБАНК	67 007	4 170	6 465	5 048	720	1 100	2 479	0	33 561	10632	2833
52	15	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	63 274	710	3 237	7 448	789	0	9 383	0	10 344	18511	12852
53	16	ЕКСПРЕС БАНК	63 083	2 253	26 145	13 156	5 038	72	36	0	14 774	1293	314
54	17	ІНТЕРБАНК	62 531	384	6 252	9 366	11 232	131	18 172	15	10 772	2007	4201
55	18	"ГРАНТ"	59 821	1 882	6 866	6 318	573	7	5 861	885	29 258	7262	907
56	19	АВІАТЕКБАНК	59 420	1 326	3 151	14 420	10 268	0	621	48	11 110	7116	11359
57	20	"ЕЛІТА"	57 779	1 565	7 558	16 924	2 979	0	2 553	41	14 331	9232	2596
58	21	УКРГАЗБАНК	55 749	3 313	3 276	1 518	2 372	154	6 651	308	33 044	2001	3110
59	22	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	54 074	871	637	11 414	20 246	4 127	0	0	4 654	10557	1568
60	23	ЕЛЕКТРОНБАНК	53 550	1 672	7 328	6 536	4 056	1 182	160	1 309	15 721	15052	535
61	24	"МЕРКУРІЙ"	52 595	646	16 708	14 155	0	207	300	379	15 983	3930	285
62	25	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	51 097	0	13 706	11 296	20 383	0	0	0	531	3378	1803
63	26	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	50 698	16	0	7 440	13 064	0	3 867	786	2 386	5750	17388
64	27	КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	49 423	0	586	10 580	2 247	0	1 187	1 702	14 824	12588	5707
65	28	РОСТОК БАНК	49 130	922	1 901	2 847	3 308	0	798	0	33 138	4064	2151
66	29	"КІЇВСЬКА РУСЬ"	48 081	1 665	3 514	2 717	10 139	580	568	0	25 743	1079	2076
67	30	"АРКАДА"	47 620	3 788	8 621	213	0	0	3 297	637	26 871	2623	1570
68	31	ІМЕКСБАНК	47 118	669	1 393	14 621	4 782	491	10	0	24 362	615	174
69	32	ЗАХІДІНКОМБАНК	46 838	2 068	3 889	9 308	9 490	888	134	0	17 197	555	3310
70	33	УКРНАФТОГАЗБАНК	46 462	2 089	37	7 721	850	5 988	216	0	22 392	4590	2578
71	34	"ІНТЕГРАЛ"	46 414	856	1 404	15 453	7 000	375	4 442	0	14 170	1927	787
72	35	ПІВДЕНКОМБАНК	45 726	3 523	2 967	5 620	200	456	1 773	38	24 713	3445	2992
73	36	ПОЛІКОМБАНК	45 722	820	8 480	3 320	11 831	676	2 699	0	12 879	928	4088
74	37	УМВБ	44 166	1	1	135	4 094	0	0	9 627	85	21596	8628
75	38	"СИНТЕЗ"	44 024	965	21 497	4 373	-184	0	104	0	16 007	935	328
76	39	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	42 941	1 453	9 805	10 860	0	191	1 384	250	11 319	6653	1026
77	40	"ПРИВАТІНВЕСТ"	42 605	179	20 098	6 840	7 821	963	137	0	2 124	4293	150
78	41	"ЮНЕКС"	41 865	48	14	11 003	18 502	0	0	0	6 227	4121	1950
79	42	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	41 305	3 764	2 766	11 217	1 958	43	2 728	0	17 985	651	194
80	43	"ХРЕЦАТИК"	40 753	1 614	58	982	0	5 822	0	9	26 789	4520	958
81	44	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	39 270	1 424	408	3 579	12 629	463	4 545	1	15 666	288	268

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
82	45	"КРЕДІ СВИСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	38 946	0	29 765	401	6 579	0	0	0	0	1898	303
83	46	ПОЛТАВА-БАНК	38 511	3 023	6 021	418	-16	197	1 609	2 327	13 682	2510	8741
84	47	ТРАНСБАНК	36 740	1 074	11 812	7 225	2 744	301	507	95	10 973	1699	309
85	48	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	36 483	773	840	657	9 214	775	42	130	11 114	12812	127
86	49	ЛЕГБАНК	35 515	1 596	6 620	2 695	1 600	748	547	75	17 234	3116	1284
87	50	"ГЕОСАНТРИС"	34 791	3 301	1 811	671	2 403	78	312	202	24 270	992	750
88	51	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	33 737	0	7 640	4 233	11 467	0	0	0	8 329	1681	386
89	52	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	33 655	1 908	1 360	8 016	3 290	592	2 399	0	13 422	914	1755
90	53	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	33 652	1 541	6 621	17 059	0	0	0	3	7 953	370	105
91	54	АРЧ-БАНК	33 199	122	347	10 624	4 452	0	187	0	11 769	248	5449
92	55	"ПРИКАРПАТТЯ"	31 080	951	5 566	1 372	668	1 003	100	1	16 615	4464	338
93	56	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	27 683	1 075	1 522	1 891	1 323	514	2 511	0	13 745	2690	2411
94	57	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	27 579	1 276	6 820	5 620	47	19	5 108	45	2 901	1049	4693
95	58	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	27 273	26	0	7	771	138	307	0	24 748	1051	224
96	59	РЕГІОН-БАНК	27 020	2 246	5 599	6 008	1 978	156	47	6	8 324	1902	754
97	60	ПРОМЕКОНОМБАНК	26 307	333	1 314	7 759	6 093	216	0	0	9 724	676	192
98	61	ІКАР-БАНК	25 457	650	2 952	1 323	337	753	1 901	7	12 896	2784	1855
99	62	"ДЕМАРК"	25 406	109	2 117	4 360	0	370	448	0	16 093	1389	519
100	63	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	24 729	0	19 412	829	2 222	0	0	0	-88	1433	920
101	64	АВТОКРАЗБАНК	24 584	589	2 020	1 905	190	394	3 004	0	11 674	3398	1411
102	65	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	24 116	179	1 432	1 077	217	317	1 768	0	18 178	399	549
103	66	"ТАВРІЯ"	24 011	723	2 031	449	1 000	123	5 695	2	5 446	2611	5932
104	67	"КАПІТАЛ"	23 696	1 600	2 790	2 747	2 077	521	2 315	258	10 174	612	603
105	68	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	22 567	1 456	3 418	4 551	1 163	1 182	215	0	8 885	589	1108
106	69	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	22 029	244	334	6 189	101	107	84	0	3 980	9684	1307
107	70	"ПОРТО-ФРАНКО"	21 546	1 102	1 722	3 260	1 094	159	1 080	0	9 671	993	2466
108	71	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	21 430	369	587	1 733	0	117	0	0	14 886	2543	1194
109	72	РАДАБАНК	20 331	157	918	3 555	958	124	4 679	0	9 090	739	111
110	73	"УКООПСЛКА"	20 239	979	2 589	700	87	248	14	0	14 436	519	667
111	74	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	19 767	203	1 874	992	284	549	5 873	0	9 041	228	723
112	75	УКРКОМУНБАНК	19 658	455	7 375	1 457	700	222	500	120	6 644	1809	376
113	76	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	19 560	3 140	9 183	49	0	0	1 235	0	4 062	1520	371
114	77	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	19 527	846	828	1 228	2 018	586	2 555	14	7 843	3084	525
115	78	"МОРСЬКИЙ"	19 394	665	879	1 090	0	72	573	0	9 369	6392	353
116	79	"БАЗИС"	19 281	861	3 923	0	0	0	1 780	0	6 250	3130	3337
117	80	"АНДРІВСЬКИЙ"	19 027	335	3 478	955	0	0	30	0	12 459	1736	33
118	81	"ГАРАНТ"	18 871	991	715	37	2 318	93	4 825	10	7 833	236	1813
119	82	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	18 687	862	1 722	2 270	368	298	4 329	40	6 133	733	1932
120	83	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	18 410	33	623	0	6 714	0	0	0	10 518	490	33
121	84	"СИНДИКАТ"	17 988	489	3 040	75	5 250	0	0	225	4 177	520	4211
122	85	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	17 379	119	1 990	4	517	1	0	1	6 103	477	8167
123	86	"АВТОРИТЕТ"	17 255	384	1 626	3 009	3 984	2 927	30	800	2 968	1407	120
124	87	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	15 767	901	1 522	2 030	259	1 104	2	0	7 933	1663	353
125	88	ІНВЕСТБАНК	15 614	1 021	1 851	2 184	0	195	3	0	9 608	648	105
126	89	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	14 898	0	2 083	7 187	2 479	0	0	95	0	2215	839
127	90	"ТК КРЕДИТ"	14 540	1 291	1 097	1 062	3 496	82	10	0	5 832	426	1246

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
128	91	"ФЕБ"	14 133	1 232	1 730	274	306	258	581	31	8 887	668	167
129	92	"ЛЬВІВ"	14 104	241	789	87	1 396	109	379	0	4 353	6492	258
130	93	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	13 750	161	690	62	2 000	70	516	0	9 720	274	258
131	94	КООПІНВЕСТБАНК	13 728	842	281	1 529	56	57	0	6	8 746	1294	917
132	95	"ТАВРІКА"	13 465	408	441	2 401	6 533	58	1 611	32	556	440	984
133	96	ТЕХНОБАНК	13 402	417	944	6 381	0	120	113	0	3 436	707	1284
134	97	"ДНІСТЕР"	13 027	312	1 016	537	1 877	0	84	0	6 726	1677	799
135	98	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	13 027	452	1 197	3	0	76	0	0	10 782	368	150
136	99	КОНТАКТ-БАНК	13 014	19	25	12 319	0	0	0	0	0	108	544
137	100	"ЄВРОЦЕНТР"	12 691	522	463	245	1 107	85	252	0	8 508	971	537
138	101	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	11 906	611	370	100	-6	209	3 497	0	5 548	922	655
139	102	ФІНБАНК	11 791	2 100	901	653	399	151	85	90	6 609	319	485
140	103	"ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	11 756	65	184	19	592	0	205	0	2 768	1485	6437
141	104	НЕВІКОН-БАНК	11 398	13	957	116	200	0	4 472	21	1 090	2235	2294
142	105	"СЛАВУТИЧ"	10 753	271	377	777	3 416	179	155	0	1 792	563	3222
143	106	"СЛОБОЖАНЩИНА"	10 620	977	1 426	360	0	40	0	0	5 973	1602	242
144	107	"БУКОВИНА"	10 123	144	1 498	1 508	1 500	47	0	0	4 884	378	164
Усього по групі			3 942 631	126 543	489 997	580 277	434 711	46 388	207 060	21 236	1 453 132	342 299	240 979
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)													
145	1	ТАВРИДА-БАНК	9 545	210	1 408	554	85	84	2 326	8	2 492	1859	520
146	2	"СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ"	9 506	1 162	959	2 206	3 000	0	0	0	1 761	369	50
147	3	ОДЕСА-БАНК	9 041	948	606	61	588	72	448	0	5 284	806	227
148	4	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	8 148	88	1 414	25	0	0	3 037	0	3 128	414	42
149	5	"СТОЛИЧНИЙ"	8 120	98	348	0	1 836	53	1 669	0	3 769	305	41
150	6	АКСІ-БАНК	8 048	469	79	197	0	0	956	10	5 183	926	227
151	7	"ДІАМАНТ"	7 921	11	160	0	1 500	0	0	0	5 976	273	0
152	8	"АЛЬЯНС"	7 812	183	420	545	1 000	4	0	2	5 254	254	149
153	9	"ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ"	7 772	584	1 733	955	0	0	300	0	1 705	2146	349
154	10	"ПОДІЛЛЯ"	7 681	59	12	23	0	39	0	66	6 991	422	69
155	11	"КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ"	7 522	225	217	494	0	21	75	30	3 183	1079	2199
156	12	"АНТАРЕС"	7 102	418	195	5	100	179	254	0	3 024	350	2579
157	13	ІНТЕРКОНТБАНК	7 066	89	19	9	158	35	688	0	4 574	990	505
158	14	"ВІТЧИЗНА"	6 849	340	907	37	99	590	2 740	0	1 328	239	569
159	15	"ЕРА"	6 046	127	12	78	3 060	1 167	248	0	880	97	377
160	16	КОНКОРДІЯ-БАНК	5 989	957	142	13	1 701	69	6	0	1 975	774	352
161	17	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	5 885	51	1 201	0	2 109	0	1 346	0	839	297	42
162	18	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	5 616	39	804	0	-5	0	0	0	4 330	428	21
163	19	КОРАЛ-БАНК	5 072	247	884	0	0	78	0	0	3 618	121	125
164	20	"ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ"	4 597	23	48	1	0	61	0	20	1 366	910	2168
165	21	"КЛАСИК"	3 919	4	0	8	0	0	1 028	0	2 675	111	94
166	22	"АРКАДІЯ"	3 349	73	126	0	1 245	10	0	0	1 783	58	53
167	23	"АМАСКО"	2 653	11	1	0	0	0	0	0	2 587	17	36
168	24	"АБСОЛЮТ"	2 189	108	74	38	0	0	802	2	696	358	111
169	25	Кримська МВБ	2 091	0	1	8	450	0	51	0	0	1395	186
Усього по групі			159 539	6 524	11 770	5 257	16 926	2 462	15 974	138	74 401	14 998	11 091
Усього по банківській системі			22 836 313	708 528	2 256 752	2 584 275	2 117 585	874 861	533 326	67 072	9 392 084	2 273 309	2 028 518

Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Сумарні зобов'язання	Заборгованість перед		Заборгованість перед банками		Заборгованість перед клієнтами		ЦП власного боргу	Інші зобов'язання
				бюджетними установами	НБУ	Залишки на коррахунках	Кредити та депозити	юридичними особами	фізичними особами		
1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	
Група I. Найбільші банки											
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	1 940 173	150 455	54 710	20 541	16 249	1 008 132	553 880	39 323	96 884
2	2	ПРИВАТБАНК	1 960 235	3 081	62 024	61 289	244 233	746 725	430 725	65 399	346 761
3	3	"УКРАЇНА"	1 607 132	147 008	415 455	18 054	200 591	347 149	367 476	325	111 075
4	4	УКРЕКСІМБАНК	1 314 272	15 725	13 829	500 410	82 351	515 829	113 049	205	72 874
5	5	"АВАЛЬ"	1 331 877	142 619	68 591	6 895	4 939	867 418	140 343	46 286	54 786
6	6	ОЩАДБАНК	1 136 377	10 258	83 247	21 580	712	71 604	877 464	0	71 511
7	7	УКРСОЦБАНК	930 340	203 087	30 000	10	987	506 708	165 659	0	23 890
Усього по групі			10 220 406	672 233	727 856	628 779	550 062	4 063 565	2 648 596	151 538	777 781
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)											
8	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	376 148	78	0	1 090	73 032	195 807	51 755	0	54 386
9	2	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	317 778	0	0	74 420	60 620	66 782	63 600	516	51 840
10	3	БРОКБІЗНЕСБАНК	390 007	8 895	15 000	18 559	72 242	98 805	23 393	0	153 113
11	4	"НАДРА"	361 698	2	37 696	53 343	68 778	67 120	18 610	48 786	67 363
12	5	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	328 134	10 294	0	59 050	55 570	88 393	11 888	30	102 909
13	6	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	255 305	0	33 535	37 842	55 411	70 937	23 848	2 324	31 408
14	7	"ІНКО"	334 495	0	10 000	0	19 341	2	1 051	0	304 100
15	8	УКРІНБАНК	208 005	129	0	2 190	24 018	106 435	52 190	0	23 043
16	9	МТ-БАНК	168 645	8	0	1 383	0	119 739	3 560	0	43 954
17	10	ПРАВЕКСБАНК	196 358	3 713	0	11	19 119	47 654	106 242	113	19 507
18	11	"КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА"	204 132	0	0	450	4 000	179 896	1 463	0	18 323
19	12	УКРСИБАНК	111 042	2 269	0	94	12 578	72 781	9 726	3 875	9 719
20	13	ВАБАНК	177 806	0	58 737	291	5 194	69 937	26 106	2 623	14 918
21	14	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	159 679	0	0	61 056	29 175	27 027	12 838	24 070	5 513
22	15	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	143 390	0	0	27 570	62 216	15 751	27 870	1 531	8 452
23	16	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	139 704	5 667	0	0	0	59 699	940	0	73 399
24	17	УКРГАЗПРОМБАНК	112 320	0	0	7 399	1 745	44 521	4 734	0	53 921
25	18	ДОНБІРЖБАНК	116 467	0	0	23 037	33 586	31 610	23 192	0	5 042
26	19	АВТОАЗБАНК	114 419	0	0	0	5 500	99 002	8 582	0	1 335
27	20	МЕГАБАНК	109 101	2 382	0	0	0	91 716	2 858	0	12 145
28	21	"ЗЕВС"	85 479	0	0	8 248	30 552	12 957	13 720	1 439	18 563
29	22	"КІЇВ"	91 712	3 397	0	11 018	3 998	46 247	14 379	0	12 672
30	23	ПРЕМ'ЄРБАНК	96 828	18	24 372	4 298	7 476	23 196	27 370	0	10 097
31	24	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	105 219	36	11 139	3 895	19 311	24 878	41 366	377	4 218
32	25	"МРІЯ"	97 932	0	0	1 320	5 100	50 129	25 197	442	15 745
33	26	РЕАЛ-БАНК	95 207	0	0	13 411	62 910	9 282	7 593	0	2 010
34	27	"МЕТАЛУРГ"	50 916	0	0	3 028	3 000	16 268	21 758	0	6 863
35	28	ЕНЕРГОБАНК	83 761	0	212	0	4 980	47 629	21 125	284	9 531
36	29	СІПІБАНК	25 127	0	0	0	16 195	8 774	0	0	157
37	30	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	67 326	0	0	391	10 619	48 765	0	0	7 551
Усього по групі			5 124 140	36 888	190 691	413 394	766 266	1 841 739	646 954	86 410	1 141 797

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)											
38	1	“ФОРУМ”	69 307	1 740	0	4 664	16 447	36 928	7 047	660	1 821
39	2	ІНГ БАНК УКРАЇНА	72 053	0	0	0	29 985	28 165	477	0	13 427
40	3	ІНДУСТРІАЛБАНК	75 218	0	0	42 838	2 428	20 245	3 979	2 030	3 697
41	4	“АЖІО”	56 189	40	4 922	2 007	1 857	28 490	12 267	0	6 607
42	5	ОЛБАНК	67 655	270	0	4	456	56 185	7 699	0	3 041
43	6	“ПІВДЕННИЙ”	69 830	99	0	3 128	13 067	31 248	3 092	5 577	13 619
44	7	“ЕТАЛОН”	55 069	0	0	16	6 597	41 589	6 556	0	310
45	8	“АЛЛОНЖ”	56 431	0	0	3	19 404	12 301	809	0	23 912
46	9	ДОНМІСЬКБАНК	24 832	1 153	0	1	0	20 216	4	0	3 458
47	10	“НОВИЙ”	62 062	99	0	2 640	5 281	20 995	7 583	0	25 464
48	11	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	44 471	0	0	1 974	1 279	31 904	4 718	0	4 596
49	12	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	44 785	0	0	24	22 841	9 014	320	0	12 586
50	13	“КІЇВ-ПРИВАТ”	54 113	72	3 259	15 874	25	17 707	8 482	0	8 694
51	14	ЕКСПОБАНК	49 789	0	0	1	1 001	24 233	10 887	1 683	11 984
52	15	“ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР”	42 038	0	0	1 894	6 575	8 790	18 750	0	6 029
53	16	ЕКСПРЕС БАНК	47 773	0	0	0	0	38 334	1 474	0	7 965
54	17	ІНТЕРБАНК	50 759	103	0	5 954	15 160	12 461	10 909	772	5 398
55	18	“ГРАНТ”	40 616	48	0	0	900	35 603	3 361	0	704
56	19	АВІАТЕКБАНК	45 774	0	0	6 857	11 057	25 579	2 007	0	274
57	20	“ЕЛІТА”	36 848	0	0	68	0	11 111	23 697	0	1 972
58	21	УКРГАЗБАНК	46 383	0	0	13 310	6 104	13 657	1 519	0	11 792
59	22	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	19 048	0	0	0	15 802	1 216	1 570	0	460
60	23	ЕЛЕКТРОНБАНК	27 959	0	0	467	2 410	12 237	12 126	0	719
61	24	“МЕРКУРІЙ”	38 570	0	0	0	0	32 919	946	0	4 705
62	25	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	23 582	0	0	0	7 109	15 727	456	0	290
63	26	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	39 357	0	0	546	5 992	17 416	3 595	0	11 808
64	27	КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	26 911	0	0	10 045	9 384	1 520	0	0	5 962
65	28	РОСТОК БАНК	38 817	2 656	0	0	7 119	19 141	8 635	0	1 266
66	29	“КІЇВСЬКА РУСЬ”	38 746	0	6 850	0	6 479	17 032	3 812	2 619	1 955
67	30	“АРКАДА”	34 873	0	0	0	0	3 106	30 599	0	1 168
68	31	ІМЕКСБАНК	33 838	0	0	0	23 395	3 378	6 015	0	1 050
69	32	ЗАХІДІНКОМБАНК	34 461	1 057	0	7 898	4 535	10 636	9 530	0	806
70	33	УКРНАФТОГАЗБАНК	19 401	0	0	4 322	1 774	8 815	1 004	402	3 085
71	34	“ІНТЕГРАЛ”	35 623	0	0	19 787	2	6 597	3 246	0	5 992
72	35	ПІВДЕНКОМБАНК	28 494	3	0	5 105	1 594	9 770	10 380	5	1 638
73	36	ПОЛІКОМБАНК	34 101	90	0	0	4 251	15 730	7 987	0	6 043
74	37	УМВБ	4 329	0	0	0	800	0	0	0	3 529
75	38	“СИНТЕЗ”	37 316	0	0	27 932	0	6 547	1 549	224	1 064
76	39	“УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	31 894	0	0	9 975	2 850	15 622	1 179	0	2 268
77	40	“ПРИВАТІНВЕСТ”	29 858	0	0	10 000	12 753	2 130	4 403	194	378
78	41	“ЮНЕКС”	32 340	0	0	7	0	13 418	26	0	18 890
79	42	“ПРИЧОРНОМОР'Я”	28 577	0	0	5 626	1 835	5 885	6 793	2 319	6 119
80	43	“ХРЕЩАТИК”	23 809	9 717	0	0	0	12 379	1 183	0	530
81	44	“НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ”	29 686	0	0	1 508	11 112	4 012	5 036	332	7 687
82	45	“КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)”	503	0	0	0	0	503	0	0	0
83	46	ПОЛТАВА-БАНК	28 570	1 339	0	0	500	10 666	13 982	105	1 978

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
84	47	ТРАНСБАНК	17 040	354	0	2	0	14 719	1 161	105	698
85	48	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	19 156	0	0	0	7 819	2 908	8 313	0	116
86	49	ЛЕГБАНК	29 867	0	0	6	991	16 477	6 380	1 103	4 909
87	50	"ГЕОСАНТРИС"	27 318	0	3 111	1	9 071	8 789	4 416	0	1 930
88	51	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	25 584	0	0	79	2 050	23 342	0	0	114
89	52	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	26 547	0	0	5 094	1 700	8 643	3 215	853	7 041
90	53	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	20 417	0	0	0	0	17 993	2 035	0	389
91	54	АРЧ-БАНК	23 778	0	0	1 846	2 016	14 495	24	0	5 398
92	55	"ПРИКАРПАТТЯ"	20 365	2	0	1 000	4 000	3 303	10 566	0	1 493
93	56	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	20 331	2 381	0	23	2 750	9 767	4 878	0	533
94	57	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	15 558	2 302	0	0	0	5 814	61	598	6 783
95	58	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	32 716	0	19 676	0	5 393	1 482	4 661	0	1 504
96	59	РЕГІОН-БАНК	15 293	96	0	0	0	6 368	7 190	0	1 640
97	60	ПРОМЕКОНОМБАНК	19 611	0	0	7 924	1 519	1 558	1 610	0	7 001
98	61	ІКАР-БАНК	16 358	0	0	1	0	7 862	7 791	0	704
99	62	"ДЕМАРК"	14 366	11	0	4 056	0	3 929	4 587	0	1 784
100	63	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	13 444	0	0	0	0	1	0	0	13 443
101	64	АВТОКРАЗБАНК	13 907	0	0	0	1 991	7 318	4 275	0	323
102	65	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	11 727	417	0	0	1 413	3 754	4 027	0	2 117
103	66	"ТАВРІЯ"	11 541	49	0	0	1 000	6 312	1 257	666	2 258
104	67	"КАПІТАЛ"	16 722	0	0	0	0	13 197	3 290	0	235
105	68	"СТАРОКІЇВСЬКИЙ"	17 242	0	0	1	0	9 045	8 057	0	139
106	69	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	10 603	0	0	3	5 532	3 723	631	0	714
107	70	"ПОРТО-ФРАНКО"	13 891	127	0	400	1 108	4 090	6 317	0	1 849
108	71	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	8 203	0	0	12	0	4 678	1 425	0	2 088
109	72	РАДАБАНК	13 816	409	0	2 980	1 749	7 031	1 499	66	82
110	73	"УКООПСПІЛКА"	12 549	0	0	0	1	9 909	2 496	0	143
111	74	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	7 379	0	0	0	1 500	3 999	1 796	0	84
112	75	УКРКОМУНБАНК	11 256	2 488	0	0	0	8 002	662	0	105
113	76	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	8 922	0	0	7 874	0	870	0	0	178
114	77	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	11 654	0	0	0	567	5 516	129	0	5 443
115	78	"МОРСЬКИЙ"	4 653	0	0	27	650	2 599	1 059	0	318
116	79	"БАЗИС"	10 285	0	0	0	0	9 386	0	0	898
117	80	"АНДРІЇВСЬКИЙ"	8 137	0	0	0	1 000	5 652	1 017	0	468
118	81	"ГАРАНТ"	4 881	0	0	0	0	3 745	311	0	825
119	82	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	8 582	147	0	1 004	395	4 611	2 351	0	75
120	83	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	4 070	0	0	0	2 000	1 462	290	0	318
121	84	"СИНДИКАТ"	12 830	0	0	8 829	53	2 647	0	0	1 301
122	85	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	3 223	0	0	0	137	2 803	101	0	182
123	86	"АВТОРИТЕТ"	6 858	0	0	250	0	3 100	3 156	0	352
124	87	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	7 351	0	0	0	0	1 981	5 102	0	269
125	88	ІНВЕСТБАНК	6 884	0	0	0	0	4 700	1 326	0	858
126	89	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	8 263	0	405	4 686	353	0	0	0	2 819
127	90	"ТК КРЕДИТ"	11 655	0	0	0	0	8 485	777	0	2 393
128	91	"ФЕБ"	4 965	0	0	0	0	3 345	1 474	0	147

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
129	92	"ЛЬВІВ"	4 648	0	0	0	1 400	2 128	1 067	0	53
130	93	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	5 211	0	0	0	2 000	2 201	741	0	269
131	94	КООПІНВЕСТБАНК	7 784	782	0	0	1 505	2 483	2 039	0	975
132	95	"ТАВРІКА"	4 542	0	0	0	2 239	1 011	1 157	0	135
133	96	ТЕХНОБАНК	7 241	0	0	2 207	200	1 541	1 489	0	1 804
134	97	"ДНІСТЕР"	5 858	0	0	0	2 907	2 835	0	0	116
135	98	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	7 270	0	0	0	6 000	1 075	0	0	195
136	99	КОНТАКТ-БАНК	275	0	0	0	0	115	0	0	160
137	100	"ЄВРОЦЕНТР"	6 985	0	0	0	1 100	2 998	1 249	0	1 637
138	101	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	4 560	0	0	0	0	1 899	2 065	0	595
139	102	ФІНБАНК	5 450	0	0	0	408	3 630	878	0	535
140	103	"ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	3 369	0	0	0	115	952	1 603	0	698
141	104	НЕВІКОН-БАНК	1 395	18	0	0	0	1 091	159	0	128
142	105	"СЛАВУТИЧ"	2 770	0	0	0	0	1 207	1 254	0	309
143	106	"СЛОБОЖАНЩИНА"	5 466	1 316	0	0	0	2 755	67	0	1 328
144	107	"БУКОВИНА"	1 411	0	0	0	0	503	0	0	908
Усього по групі			2 536 691	29 385	38 223	252 780	354 792	1 088 991	403 170	20 313	349 046
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)											
145	1	ТАВРИДА-БАНК	3 290	152	0	0	0	1 377	873	102	787
146	2	"СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ"	2 981	0	0	0	0	2 914	0	0	67
147	3	ОДЕСА-БАНК	3 419	0	0	0	547	2 247	560	0	64
148	4	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	1 287	0	0	0	0	1 123	66	0	97
149	5	"СТОЛИЧНИЙ"	4 257	0	0	0	12	1 962	0	0	2 283
150	6	АКСІ-БАНК	3 741	0	0	0	1 750	930	3	0	1 058
151	7	"ДІАМАНТ"	2 022	0	0	0	1 703	214	33	0	72
152	8	"АЛЪЯНС"	2 943	0	0	0	185	1 705	856	0	198
153	9	"ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ"	474	0	0	0	0	338	81	0	55
154	10	"ПОДІЛЛЯ"	4 232	4	0	0	242	771	3 011	0	204
155	11	"КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ"	2 336	0	0	0	0	1 523	67	23	723
156	12	"АНТАРЕС"	3 382	0	0	65	350	893	359	0	1 715
157	13	ІНТЕРКОНТБАНК	3 831	1	0	0	354	1 471	442	180	1 383
158	14	"ВІТЧИЗНА"	936	0	0	0	0	812	0	0	125
159	15	"ЕРА"	11 654	0	0	3	7 734	1 881	93	0	1 942
160	16	КОНКОРДІЯ-БАНК	912	0	0	0	0	393	20	0	498
161	17	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	818	0	0	0	0	599	0	0	219
162	18	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	245	0	0	0	0	126	0	0	119
163	19	КОРАЛ-БАНК	707	0	0	0	0	356	0	0	351
164	20	"ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ"	3 375	0	0	0	22	485	2 544	0	324
165	21	"КЛАСИК"	1 642	499	0	0	293	394	0	0	456
166	22	"АРКАДІЯ"	925	0	0	0	545	322	57	0	1
167	23	"АМАСКО"	34	0	0	0	0	3	0	0	31
168	24	"АБСОЛЮТ"	477	18	0	0	0	306	21	0	132
169	25	Кримська МВБ	19	0	0	0	0	0	0	0	19
Усього по групі			59 939	674	0	68	13 737	23 145	9 086	305	12 923
Усього по банківській системі			17 941 176	739 180	956 770	1 295 021	1 684 857	7 017 440	3 707 806	258 566	2 281 547

Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Балансовий капітал (усього)	Статутний капітал (загальний)	Резервний фонд	Результат минулих років	Результат поточного року	Інший капітал	Нормативний капітал
1			2	3	4	5	6	7	8
Група I. Найбільші банки									
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	616 206	172 360	27 677	322 149	1 600	92 419	600 636
2	2	ПРИВАТБАНК	250 898	140 000	27 408	35 802	14 237	33 450	248 864
3	3	"УКРАЇНА"	304 844	69 473	19 297	83 557	-97 484	230 002	96 458
4	4	УКРЕКСІМБАНК	235 583	107 355	26 839	78 720	13 615	9 054	233 116
5	5	"АВАЛЬ"	133 727	61 735	2 729	48 318	4 320	16 624	124 622
6	6	ОЩАДБАНК	142 819	10 687	6 751	102 783	-15 972	38 569	97 055
7	7	УКРСОЦБАНК	331 124	48 384	16 491	162 389	20 988	82 871	330 026
Усього по групі			2 015 201	609 994	127 192	833 718	-58 696	502 989	1 730 777
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)									
8	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	167 735	23 000	5 411	82 575	16 331	40 418	162 846
9	2	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	187 668	16 640	6 682	115 826	44 524	3 996	186 489
10	3	БРОКБІЗНЕСБАНК	56 347	16 893	242	21 872	664	16 676	56 392
11	4	"НАДРА"	47 409	27 828	2 048	11 747	4 160	1 626	46 550
12	5	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	29 528	20 000	511	6 773	2 244	0	27 440
13	6	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	30 657	8 483	14 893	5 322	280	1 678	30 440
14	7	"ІНКО"	-55 890	977	4 596	-64 766	6	3 296	-242 059
15	8	УКРІНБАНК	62 343	14 990	636	18 244	61	28 412	60 760
16	9	МТ-БАНК	74 999	44 150	6 973	6 702	15 887	1 288	75 129
17	10	ПРАВЕКСБАНК	39 561	30 011	563	7 010	371	1 606	38 657
18	11	"КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА"	29 154	22 261	1 712	1 728	2 698	756	28 369
19	12	УКРСИББАНК	121 655	90 000	1 794	20 353	6 594	2 914	121 329
20	13	ВАБАНК	43 721	29 963	4 931	8 053	231	542	43 574
21	14	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	35 256	21 888	345	11 008	1 135	880	35 158
22	15	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	39 754	21 240	1 758	0	7 272	9 484	39 606
23	16	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	28 853	19 015	2 974	6 545	75	244	27 615
24	17	УКРГАЗПРОМБАНК	31 223	18 200	1 082	7 634	4 307	0	29 988
25	18	ДОНБІРЖБАНК	21 947	8 100	757	11 670	547	872	21 787
26	19	АВТОАЗБАНК	22 149	13 903	782	4 116	2 458	889	18 580
27	20	МЕГАБАНК	20 714	10 676	525	7 341	2 112	60	18 625
28	21	"ЗЕВС"	38 594	28 191	2 235	6 290	389	1 488	38 307
29	22	"КІЇВ"	32 014	25 504	1 739	3 287	415	1 068	30 816
30	23	ПРЕМ'ЄРБАНК	26 138	21 188	609	1 346	0	2 995	25 966
31	24	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	17 282	14 092	1 166	1 395	44	585	17 189
32	25	"МРІЯ"	17 462	7 605	1 614	4 660	1 778	1 806	17 482
33	26	РЕАЛ-БАНК	15 800	9 303	959	4 771	320	446	15 709
34	27	"МЕТАЛУРГ"	57 447	11 617	2 293	30 456	12 594	486	57 623
35	28	ЕНЕРГОБАНК	22 142	9 740	3 561	7 345	987	510	19 987
36	29	СІПБАНК	79 570	67 090	0	8 800	3 519	160	79 674
37	30	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	33 167	23 311	1 784	0	7 370	702	33 119
Усього по групі			1 374 399	675 859	75 175	358 103	139 373	125 883	1 163 147

1			2	3	4	5	6	7	8
Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)									
38	1	“ФОРУМ”	25 746	23 204	300	658	1 323	261	25 894
39	2	ІНГ БАНК УКРАЇНА	22 752	20 971	0	8 521	-6 740	0	22 661
40	3	ІНДУСТРІАЛБАНК	14 915	10 411	66	907	3 515	15	14 799
41	4	“АЖІО”	33 703	8 687	2 262	17 646	2 958	2 150	33 338
42	5	ОЛБАНК	20 728	9 174	642	8 687	2 210	16	20 624
43	6	“ПІВДЕННИЙ”	10 368	7 755	265	2 136	32	179	10 379
44	7	“ЕТАЛОН”	24 890	8 100	574	2 847	896	12 474	22 918
45	8	“АЛЛОНЖ”	20 827	15 000	209	3 764	1 822	31	20 974
46	9	ДОНМІСЬКБАНК	48 428	35 732	1 769	748	10 179	0	48 402
47	10	“НОВИЙ”	7 936	6 680	71	-1 506	31	2 660	7 898
48	11	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	24 043	19 324	364	2 954	1 083	319	23 807
49	12	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	22 445	22 009	82	0	-1 211	1 564	22 078
50	13	“КІЇВ-ПРИВАТ”	13 072	7 500	783	4 314	173	302	12 847
51	14	ЕКСПОБАНК	17 218	10 500	517	3 311	119	2 772	17 222
52	15	“ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР”	21 236	15 000	1 875	3 249	150	961	21 145
53	16	ЕКСПРЕС БАНК	15 310	12 223	174	833	1 944	135	15 220
54	17	ІНТЕРБАНК	11 772	8 600	304	2 384	98	386	12 099
55	18	“ГРАНТ”	19 205	9 007	2 427	2 903	-138	5 005	18 367
56	19	АВІАТЕКБАНК	13 645	10 985	120	2 205	308	27	13 673
57	20	“ЕЛІТА”	20 932	12 674	647	2 193	2 432	2 986	20 763
58	21	УКРГАЗБАНК	9 367	6 974	1 068	459	569	296	9 032
59	22	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	35 026	23 279	4 099	3 660	3 716	273	34 918
60	23	ЕЛЕКТРОНБАНК	25 591	9 491	583	2 201	368	12 949	23 210
61	24	“МЕРКУРІЙ”	14 025	8 100	1 891	269	1 124	2 640	13 342
62	25	“КРЕДИТАНШТАЛЬТ УКРАЇНА”	27 515	22 097	319	5 130	-31	0	27 636
63	26	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	11 341	8 260	387	1 273	-670	2 090	8 653
64	27	КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	22 513	21 352	749	96	247	68	20 722
65	28	РОСТОК БАНК	10 313	6 758	499	2 676	245	134	10 293
66	29	“КІЇВСЬКА РУСЬ”	9 335	6 622	895	833	855	130	9 491
67	30	“АРКАДА”	12 747	9 092	534	1 209	1 701	211	12 083
68	31	ІМЕКСБАНК	13 280	10 116	1 698	739	539	188	13 180
69	32	ЗАХІДІНКОМБАНК	12 377	8 100	110	1 037	3 065	65	12 470
70	33	УКРНАФТОГАЗБАНК	27 061	20 463	2 253	985	60	3 300	26 973
71	34	“ІНТЕГРАЛ”	10 791	8 425	247	1 273	804	42	10 858
72	35	ПІВДЕНКОМБАНК	17 232	10 043	5 011	1 114	373	691	17 104
73	36	ПОЛІКОМБАНК	11 621	9 162	1 202	330	619	307	13 110
74	37	УМВБ	39 837	3 000	5 481	31 688	-331	0	30 144
75	38	“СИНТЕЗ”	6 708	5 408	84	279	931	7	6 845
76	39	“УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	11 047	7 500	111	229	378	2 829	10 699
77	40	“ПРИВАТІНВЕСТ”	12 747	8 100	53	1 374	50	3 170	12 769
78	41	“ЮНЕКС”	9 525	8 009	1 034	461	0	20	9 507
79	42	“ПРИЧОРНОМОР'Я”	12 728	11 000	702	519	417	90	12 760
80	43	“ХРЕЩАТИК”	16 944	14 662	261	1 472	279	269	16 876
81	44	“НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ”	9 584	9 000	0	372	193	18	9 621
82	45	“КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)”	38 443	28 275	15	11 966	-1 934	122	38 537
83	46	ПОЛТАВА-БАНК	9 942	7 300	178	1 988	453	23	7 214

1			2	3	4	5	6	7	8
84	47	ТРАНСБАНК	19 700	13 240	1 837	1 587	2 356	679	19 599
85	48	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	17 327	10 576	24	290	201	6 237	13 296
86	49	ЛЕГБАНК	5 648	3 026	240	1 652	-389	1 119	5 341
87	50	"ГЕОСАНТРИС"	7 473	6 390	25	738	2	318	7 269
88	51	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	8 153	8 100	52	0	0	0	7 809
89	52	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	7 108	6 843	75	29	61	99	7 073
90	53	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	13 235	10 085	282	657	2 201	10	13 171
91	54	АРЧ-БАНК	9 421	9 000	129	0	264	28	9 420
92	55	"ПРИКАРПАТТЯ"	10 714	8 545	212	581	99	1 277	10 709
93	56	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	7 351	5 781	64	707	736	63	7 210
94	57	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	12 021	10 000	140	1 477	404	1	11 830
95	58	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	-5 443	1 846	0	-5 280	-2 334	325	-15 373
96	59	РЕГІОН-БАНК	11 727	8 389	700	183	1 074	1 380	11 710
97	60	ПРОМЕКОНОМБАНК	6 696	6 308	142	98	127	20	6 649
98	61	ІКАР-БАНК	9 099	7 701	237	568	569	23	8 996
99	62	"ДЕМАРК"	11 040	7 625	218	2 611	137	449	11 045
100	63	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	11 285	12 108	9	309	-1 187	46	11 081
101	64	АВТОКРАЗБАНК	10 677	8 175	202	887	60	1 352	10 312
102	65	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	12 389	11 483	166	535	162	42	12 349
103	66	"ТАВРІЯ"	12 470	10 500	5	1 588	361	15	12 423
104	67	"КАПІТАЛ"	6 975	5 803	6	837	65	263	6 667
105	68	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	5 324	4 476	459	9	290	91	5 364
106	69	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	11 427	5 300	1 325	689	3	4 109	11 366
107	70	"ПОРТО-ФРАНКО"	7 655	6 518	108	833	145	50	7 619
108	71	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	13 227	12 000	51	875	280	20	13 243
109	72	РАДАБАНК	6 515	5 470	89	880	1	76	6 497
110	73	"УКООПСПІЛКА"	7 690	5 583	188	2 020	-156	55	7 653
111	74	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	12 388	10 720	122	105	1 270	171	12 383
112	75	УКРКОМУНБАНК	8 402	8 127	12	195	54	14	8 269
113	76	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	10 638	9 778	93	274	458	35	10 627
114	77	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	7 873	7 717	69	72	3	12	7 956
115	78	"МОРСЬКИЙ"	14 740	8 080	219	657	186	5 599	14 728
116	79	"БАЗИС"	8 996	4 873	581	562	2 899	81	8 981
117	80	"АНДРІЇВСЬКИЙ"	10 890	10 465	48	116	195	65	10 857
118	81	"ГАРАНТ"	13 989	12 000	129	1 149	678	34	14 045
119	82	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	10 104	8 150	406	1 420	123	6	10 055
120	83	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	14 340	13 667	8	102	558	6	14 459
121	84	"СИНДИКАТ"	5 158	4 499	97	472	3	87	4 918
122	85	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	14 156	15 768	1	-1 731	12	106	14 140
123	86	"АВТОРИТЕТ"	10 397	7 000	137	2 587	665	7	9 596
124	87	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	8 415	5 902	156	397	1 052	909	8 457
125	88	ІНВЕСТБАНК	8 730	6 405	347	832	1 004	143	8 710
126	89	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	6 634	6 377	167	31	51	8	6 504
127	90	"ТК КРЕДИТ"	2 885	2 194	65	379	99	148	2 891
128	91	"ФЕБ"	9 168	6 001	225	2 135	598	210	9 137

1			2	3	4	5	6	7	8
129	92	"ЛЬВІВ"	9 457	4 401	40	1 339	45	3 632	9 475
130	93	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	8 539	8 103	19	401	-43	61	8 546
131	94	КООПІНВЕСТБАНК	5 945	5 600	97	74	92	81	5 913
132	95	"ТАВРІКА"	8 923	8 100	409	262	151	1	8 862
133	96	ТЕХНОБАНК	6 161	5 726	37	258	1	139	6 147
134	97	"ДНІСТЕР"	7 169	6 284	34	660	192	0	7 084
135	98	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	5 757	5 630	6	0	104	17	5 722
136	99	КОНТАКТ-БАНК	12 739	12 617	100	189	-167	0	12 690
137	100	"ЄВРОЦЕНТР"	5 707	4 874	94	415	43	280	5 673
138	101	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	7 346	5 421	200	1 186	462	76	7 336
139	102	ФІНБАНК	6 341	5 350	281	352	358	0	6 245
140	103	"ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	8 387	8 653	5	698	-969	0	8 379
141	104	НЕВІКОН-БАНК	10 002	8 099	6	1 017	-1	881	9 974
142	105	"СЛАВУТИЧ"	7 983	5 305	991	1 172	506	8	7 976
143	106	"СЛОБОЖАНЩИНА"	5 155	4 747	25	134	110	140	5 120
144	107	"БУКОВИНА"	8 711	7 500	89	155	913	54	8 706
Усього по групі			1 405 940	1 029 128	55 215	175 812	52 441	93 333	1 364 044
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)									
145	1	ТАВРИДА-БАНК	6 255	4 003	88	1 036	460	669	6 246
146	2	"СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ"	6 525	5 095	131	239	1 020	40	6 518
147	3	ОДЕСА-БАНК	5 623	4 600	340	303	369	11	5 681
148	4	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	6 861	6 613	137	0	10	100	6 819
149	5	"СТОЛИЧНИЙ"	3 862	3 280	193	161	195	34	3 860
150	6	АКСІ-БАНК	4 306	3 948	1	262	7	88	4 253
151	7	"ДІАМАНТ"	5 899	5 554	23	125	145	53	5 853
152	8	"АЛЪЯНС"	4 869	4 600	11	192	10	55	4 867
153	9	"ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ"	7 298	4 410	322	428	232	1 907	6 998
154	10	"ПОДІЛЛЯ"	3 449	3 041	39	442	-231	157	3 379
155	11	"КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ"	5 186	4 747	78	321	1	38	5 130
156	12	"АНТАРЕС"	3 720	3 500	95	63	0	61	3 695
157	13	ІНТЕРКОНТБАНК	3 236	2 439	0	115	4	677	3 218
158	14	"ВІТЧИЗНА"	5 913	5 581	23	278	1	30	5 889
159	15	"ЕРА"	-5 608	6 472	58	-10 898	-1 283	43	-17 609
160	16	КОНКОРДІЯ-БАНК	5 078	4 823	25	155	1	74	5 098
161	17	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	5 067	4 548	31	132	349	8	5 002
162	18	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	5 371	5 001	11	315	31	13	5 290
163	19	КОРАЛ-БАНК	4 365	4 056	110	62	111	25	4 368
164	20	"ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ"	1 222	1 950	39	-326	-553	112	1 196
165	21	"КЛАСИК"	2 277	2 208	37	162	-177	47	2 271
166	22	"АРКАДІЯ"	2 423	2 260	7	120	2	34	2 421
167	23	"АМАСКО"	2 619	3 000	6	20	-407	0	2 619
168	24	"АБСОЛЮТ"	1 712	2 052	14	173	-532	6	1 706
169	25	Кримська МВБ	2 073	440	110	1 331	192	0	2 038
Усього по групі			99 601	98 221	1 929	-4 789	-43	4 282	86 806
Усього по банківській системі			4 895 141	2 413 202	259 511	1 362 844	133 075	726 487	4 344 774

Як аналізувати таблиці даних щодо стану комерційних банків

Очевидно, постійні читачі “Вісника НБУ” помітили зміни у довідково-аналітичних матеріалах про фінансовий стан банків України, зокрема, новий розділ, що відображає структуру їх капіталу. За рекомендацією керівництва Національного банку України, яке послідовно проводить курс на прозорість вітчизняної банківської системи, “Вісник НБУ” публікуватиме офіційну аналітичну інформацію і про інші показники, які характеризують динаміку фінансового стану банків. Сподіваємося, це буде суттєвим заохоченням для читачів, які зробили правильний вибір, передплативши саме наш журнал.

Не забуваємо ми і про передплатників, які ще не мають практичних навичок читати цифрові матеріали, але прагнуть навчитися самостійно оцінювати стан тієї чи іншої фінансово-кредитної установи. Для них публікуємо (і при потребі публікуватимемо й надалі) пояснення основних методичних прийомів аналізу наведених даних, підготовлені фахівцями управління безвізного нагляду департаменту пруденційного нагляду НБУ за участі іноземного радника з питань безвізного нагляду Г.Таскі та фінансового спеціаліста проекту USAID/Barents Group вдосконалення банківського нагляду НБУ Олексія Куценка.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Аналіз фінансового стану банку, який вас цікавить, варто починати з капіталу.

Капітал комерційного банку — один із найголовніших показників його “здоров’я”. Чим більший розмір капіталу (див. колонку “Балансовий капітал (усього)” таблиці “Структура капіталу”), тим надійніший банк. Сума капіталу банку визначається як різниця між його активами та зобов’язаннями. Тобто слід від суми, вказаної у колонці “Сумарні активи” таблиці “Структура активів”, відняти суму, вказану в колонці “Сумарні зобов’язання” таблиці “Структура зобов’язань”. Саме цей показник капіталу відображається у фінансовій звітності банку.

Балансовий капітал можна розрахувати й іншим способом — за його складовими. Він (колонка 2 таблиці “Структура капіталу”) дорівнює сумі даних, розмішених у колонках 3, 4, 5, 6 і 7. Зупинимося на них детальніше.

“Статутний капітал (загальний)” — це сума капіталу, надана, тобто сплачена, акціонерами та учасниками банку. Вона обчислюється так: зареєстрований статутний капітал банку мінус його несплачена частина та акції, викуплені банком у своїх акціонерів, плюс дивіденди, що спрямовуються на збільшення статутного фонду, і так звані емісійні різниці, тобто позитивні різниці між сумою придбання акцій та їх номінальною вартістю (у разі купівлі такої акції безпосередньо в банку). Статутний капітал може мати лише позитивне значення.

“Резервний фонд” — це показник того, яка сума коштів була зарезервована банком для покриття можливих непередбачених ризиків своєї діяльності. Кошти цього фонду не можуть розподілятися у вигляді дивідендів, а його величина не може бути від’ємною. Згідно зі статтею 15 Закону України “Про господарські товариства” мінімальний розмір резервного фонду має становити 25% від статутного фонду. Невиконання банком цієї вимоги може мати різне пояснення. Таке трапляється, якщо це банк “молодий” і просто за кілька років роботи на ринку ще не встиг накопичити необхідний резервний фонд. Другий варіант — банк різко збільшив розмір свого статутного фонду, і це на даний момент порушило оптимальне співвідношення. Третій — банк не досяг достатньої прибутковості і тому просто знехтував потребою формування резервного фонду. Зрозуміло, загрозливим для фінансового стану (і передусім для клієнтів банку) є останній варіант.

“Результат минулих років” та **“Результат поточного року”** — це показники діяльності банку за минулі роки та за рік, що минає. Природно, чим більші їх значення, тим краще. Проте слід мати на увазі, що результат поточного року може бути відкоригований у бік зменшення за результатами аудиторських перевірок і до цього моменту не може бути сплачений у вигляді дивідендів. Натомість від’ємне значення обох показників означає, що банк у той чи інший період мав збитки, тобто, як кажуть, “проїдав” свій капітал.

Цікаво порівняти показники, про які йшлося вище, із показником сукупно-

го капіталу за їх питомою вагою. У світовій практиці прийнято вважати, що у процесі розвитку банку його статутний капітал перестає відігравати вирішальне значення як перманентна складова банківського капіталу, а відтак його питома вага в сукупному капіталі поступово зменшується. Натомість збільшується вага показника результату минулих років, за рахунок чого банк і “нарощує свої м’язи”. Порівнюючи значення питомої ваги результату минулих років у сукупному капіталі іноземних та українських банків, побачимо, що вітчизняні банки значно відстають. Спричинено це, по-перше, відносною молодістю української банківської системи (8 — 9 років порівняно зі сторіччями існування банківської системи в інших країнах) і, по-друге, чинною ще донедавна вимогою щодо мінімального розміру статутного фонду українських банків, яка змушувала їх спрямовувати весь зароблений прибуток із результату минулих років на збільшення статутного капіталу. Відтак питома вага статутного капіталу зростала за рахунок скорочення ваги результату минулих років.

“Інший капітал” — це загальні резерви банку та позитивний результат переоцінки основних засобів у випадку зростання їх ринкової вартості. Цей капітал не може бути розподілений у вигляді дивідендів, його обсяг може набувати лише позитивних значень. На сьогодні абсолютне значення та питома вага цього показника в сукупному капіталі українських банків є значними, проте, на нашу думку, невдовзі вони почнуть зменшуватися. Пояснюється це тим, що донедавна на рахунку за-

гальних резервів банку обліковувалися так звані резерви під стандартну кредитну заборгованість. Після введення окремих рахунків для обліку цих резервів сума, яка була накопичена на рахунку загальних резервів, залишилася на цьому рахунку. Передбачається, що в міру використання цієї суми загальний залишок зменшуватиметься. “Інший капітал”, на відміну від решти наведених у таблиці складових капіталу, не може бути спрямованим на збільшення статутного фонду.

У восьмій колонці таблиці “Структура капіталу” відображено нормативний капітал. Впадає в око, що практично в усіх випадках його сума є меншою від суми балансового капіталу. **Нормативний капітал** — це показник, який використовується службою банківського нагляду Національного банку України для обчислення так званих економічних нормативів діяльності комерційних банків. Вони покликані забезпечити стабільність банківської системи в цілому та кожного комерційного банку зокрема. Саме задля забезпечення такої стабільності при розрахунку нормативів використовується спеціальний показник нормативного капіталу, обчислення якого проводиться за досить складною формулою. За основу беруть показник балансового капіталу, який потім коригується (як правило, зменшується) на різноманітні ризики банківської діяльності. Зазначимо, що не слід вважати різницю між балансовим та нормативним капіталом своєрідним “невикористаним потенціалом” банку, адже розмір нормативного капіталу залежить також і від якості активів, а не лише від рівня балансового капіталу. В цій таблиці нормативний капітал наведено для надання можливості читачам самостійно обчислити деякі показники банківської діяльності. Детальніше про це йдеться у розділі “Перехресний аналіз”.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ АКТИВІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

 сновним завданням аналізу структури активів є визначення раціональності такої структури з точки зору забезпечення прибутковості та стабільності роботи банку.

Таблиця “Структура активів” містить 12 колонок. Друга — “Сумарні активи” — відображає загальний розмір банку. Саме за цим показником банки розподіляються по групах та ранжуються в межах своєї групи. Слід зазначити, що в цій колонці, як і в інших, активи наводяться в так званій

“чистій сумі”, тобто за мінусом усіх контрактивних резервів, але плюс нараховані неотримані проценти. Це стандартний підхід, який застосовується у більшості країн світу.

“**Грошові кошти**” та “**Кошти в НБУ**” показують наявність у банку ліквідних активів для здійснення власних та клієнтських розрахункових операцій. Щодо цього показника не можна застосувати формулу “чим більше — тим краще”, адже ці кошти здебільшого не приносять банкові доходу. Відтак їх надмірний рівень (ідеться про питому вагу в сумарних активах) фактично призводить до невикористання банком можливості розширення своїх операцій. Однак у період фінансової нестабільності значні обсяги зазначених активів вважаються позитивною ознакою стабільності банку.

Ще дві колонки — “**Залишки на коррахунках**” і “**Депозити та кредити**” об’єднані назвою “**Кошти в банках**”. Але з точки зору аналізу банківської діяльності ці два показники слід чітко розрізняти. Кошти на коррахунках в інших банках так само, як і кошти в НБУ, виконують роль миттєво ліквідних активів для проведення розрахунків. За ними банк не отримує доходів, тому їх питома вага в сумарних активах, як правило, є незначною. Ще однією причиною цього є відносна ризиковість операцій за коррахунками. Натомість за депозитами та кредитами в інших банках фінансово-кредитна установа отримує доходи. Але слід пам’ятати, що основним завданням банківської діяльності в усі часи було залучення тимчасово вільних коштів та їх вкладення в реальні операції, тобто надання іншим, небанківським установам. Відтак занадто велика (порівняно із іншими) питома вага виданих міжбанківських депозитів та кредитів може свідчити про відсутність у банку надійних клієнтів-позичальників із числа небанківських установ.

Наступні дві колонки — “**КОВДП**” та “**Інші цінні папери**” також об’єднані спільною назвою — “**Портфель цінних паперів**”. Перший показник характеризує загальний обсяг вкладень банку в державні цінні папери, в тому числі реструктуризовані. Другий вказує на загальний обсяг вкладень у боргові та капітальні цінні папери, випущені корпоративними, тобто недержавними емітентами. Цей показник охоплює також вкладення банку в асоційовані та дочірні компанії.

У колонці “**Кредитний портфель**” наведено загальну суму операцій кредитного характеру, за винятком операцій міжбанківського кредитування,

які вже дістали відображення в колонці б цієї ж таблиці.

“**Основні фонди**” — це показник наявності в банку операційних та неопераційних основних засобів, тобто приміщень, будівель тощо, та капітальних вкладень у них. Зауважимо, що вкладення значних коштів у недохідні активи погіршує структуру активів та їх дохідність.

До категорії “**Інші активи**” віднесено дебіторську заборгованість, нематеріальні активи, господарські матеріали тощо, тобто ті активи, які здебільшого не приносять банкові доходу і не можуть бути віднесені до будь-якої іншої категорії активів.

Основним прийомом аналізу статичної структури активів є визначення та порівняння питомих ваг кожної категорії активів. Саме це дає змогу виявити, чим саме відрізняється характер діяльності різних банків. Традиційно вважається, що найбільшою має бути питома вага кредитного портфеля, а процентні доходи від наданих кредитів мають становити левову частку всіх доходів. Зрозуміло, в нинішніх умовах України досягти цього складно. Крім того, радимо не перебільшувати значення великої питомих ваг основних фондів того чи іншого банку, адже на сьогодні це, мабуть, найменш ліквідні інвестиції, оскільки високооснащені банківські приміщення досить важко реалізувати. Найнегативнішою ознакою є значна питома вага *інших активів* (особливо, якщо вони переважають всі інші категорії активів). Чому? Пояснень кілька. По-перше, інші активи не приносять банкові доходу, а відтак навіть при великому обсязі сумарних активів прибутковість, а отже, і стабільність капіталу банку хистка. По-друге, свого часу деякі банки намагалися “приховати” в інших активах, зокрема в дебіторській заборгованості, активи низької якості, тобто ті активи, які фактично є збитками банку.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЗОБОВ’ЯЗАНЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

 сновним завданням аналізу структури зобов’язань комерційного банку є визначення раціональності такої структури з точки зору забезпечення стабільності джерел коштів для банку.

Передусім слід визначити обсяг **сумарних зобов’язань** комерційного банку (див. колонку 2 таблиці “Структура зобов’язань”). Звичайно, про зобов’язання не скажеш, як про активи — чим більший їх розмір, тим приваба-

лівішим є банк. Проте необхідно зіставляти (в абсолютному виразі) обсяги зобов'язань і активів. У результаті одержимо показник балансового капіталу, про що уже йшлося.

У колонці “**Заборгованість перед бюджетними установами**” вказано суму коштів, які комерційний банк винен різним державним установам та установам, що утримуються за рахунок державного бюджету. Як правило, залишки такої заборгованості є у банках, які мають право на здійснення касового обслуговування державного бюджету. З огляду на реальний стан економіки України навряд чи можна вважати заборгованість перед держбюджетом стабільним джерелом фінансування.

У колонці “**Заборгованість перед НБУ**” вказано кошти, що були надані банку (переважно у вигляді стабілізаційних кредитів) Національним банком України.

Зупинимося тепер на колонках “**Залишки на коррахунках**” і “**Кредити та депозити**”, об'єднаних спільною назвою “**Заборгованість перед банками**”. Зауважимо: чим надійнішим є банк з точки зору інших банків-контрагентів, тим з більшою готовністю вони вкладають свої кошти на коррахунок у цьому банку. Отже, наявність залишку на коррахунку в пасиві (звичайно, у розумних межах), як правило, свідчить про довіру до банку з боку інших фінансово-кредитних установ. Зовсім інакше слід ставитися до заборгованості за кредитами, отриманими від інших банків. Значна питома вага цієї заборгованості може свідчити про надмірну залежність банку від міжбанківського ринку кредитів, які здебільшого дорогі. Звичайно, сам факт наявності такої заборгованості ще не є негативною ознакою, але стала тенденція до її збільшення справді може сигналізувати про потенційні негаразди в банку.

Під спільною назвою “**Заборгованість перед клієнтами**” об'єднано також колонки “**Юридичні особи**” та “**Фізичні особи**”. У них вказано суми залишків за депозитними, розрахунковими, картковими рахунками відповідної категорії клієнтів. Вважається, що саме ця заборгованість, як відносно найстабільніша, повинна мати найбільшу питому вагу в зобов'язаннях банку.

Колонка “**Цінні папери власного боргу**” відображає обсяг цінних паперів, випущених банком. З неї видно, якою мірою банк застосовує один із поширених методів залучення коштів у клієнтів.

Остання колонка — “**Інші зобов'язання**” — включає всі ті статті, які не дістали відображення в попередніх колонках. Зокрема, сюди входять: кредиторська

заборгованість, субординований борг банку, внески за незареєстрованим статутним фондом тощо. Деякі із цих зобов'язань стабільні, практично перманентні (наприклад, субординований борг, внески за нову емісію акцій тощо), деякі — сумнівні. Питома вага останніх не повинна бути значною.

ПЕРЕХРЕСНИЙ АНАЛІЗ

Зрештою ми підійшли до найцікавішої частини аналізу фінансового стану банків, завданням якого є отримання на основі даних різних таблиць комплексного уявлення про ту чи іншу фінансово-кредитну установу. Зупинимося на головних показниках банківської діяльності, які ви можете самостійно обчислити на основі опублікованих вище цифрових даних¹.

1. Прибутковість активів. Це один із найпоширеніших у світовій практиці показників, адже він використовується для аналізу не лише банківської діяльності. Для обчислення прибутковості активів у чисельник слід віднести фінансовий результат за період, що аналізується, у знаменник — середню суму активів за цей же час. Для цього слід величину “Результату поточного року” (дані колонки 6 таблиці “Структура капіталу”) поділити на середню арифметичну сумарних активів за перші два квартали. Для її розрахунку доведеться використовувати дані колонки 2 таблиці “Структура активів”, опублікованої у цьому номері “Вісника НБУ”, та колонки “Сумарні активи” таблиці “Структура активів”, опублікованої у №3 “Вісника НБУ” за 1999 рік²). Оскільки результат поточного року обліковується з початку року, то отриманий коефіцієнт відобразатиме піврічну прибутковість активів. Проте всі показники аналізу прийнято подавати у річному еквіваленті. Для приведення отриманого значення до річного еквівалента його слід помножити на два³. Одержавши результат, матимемо на увазі, що чим більшою є прибутковість активів, тим кращий стан банку. Мале значення цього показника може свідчити про проблеми з якістю активів банку, передусім у площині формування резервів на покриття збитків від активних операцій. Аналітика має насторожити і надмірна прибутковість, адже вона може вказува-

ти на те, що банк займається не первинними банківськими операціями (зокрема кредитуванням), а арбітражними, спекулятивними (торгівлею валютою тощо). Надприбутковість активів може виникати і тоді, коли банк використовує як основне джерело коштів для них не зобов'язання, а капітал. Останній є фактично безплатним джерелом коштів, тож завдяки саме цьому фактору і поліпшується показник прибутковості активів. Виявити таку ситуацію можна за допомогою обчислення достатності капіталу. Більш докладно прибутковість активів можна буде проаналізувати за наявності даних щодо структури доходності банку, які департамент пруденційного нагляду НБУ має намір опублікувати в наступних номерах “Вісника НБУ”.

2. Прибутковість капіталу. Це також один із найуживаніших показників. Від прибутковості активів він відрізняється тим, що в знаменнику замість активів використовується капітал. Методика розрахунку теж схожа: обсяг фінансового результату за період, що аналізується, слід розділити на середню суму балансового капіталу (дані для обчислення середнього капіталу можна також знайти у “Віснику НБУ”, №3 за 1999 р.). Значення отриманого коефіцієнта слід привести до річного еквівалента. Цей показник особливо важливий для потенційних банківських інвесторів. Безумовно, вони зацікавлені в якомога більшому значенні цього показника. Проте, якщо він надмірний, тобто суттєво перевищує середні значення по групі банків, це може свідчити про недостатність капіталу банку.

3. Достатність капіталу. Є два основних способи обчислення достатності капіталу. Перший відомий як коефіцієнт Кука, або показник платоспроможності. Це відношення нормативного капіталу банку до активів, зважених на ризик. На основі наведених вище цифрових даних його обчислити неможливо. За другим способом показник достатності капіталу обчислюється як співвідношення нормативного капіталу і сумарних активів. Це — один із економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків, який забезпечує наявність у банку капіталу для покриття всіх ризиків банківської діяльності. Значення цього нормативу має бути не менше ніж 4%. Чим більше значення показника достатності капіталу, тим стабільнішим можна вважати банк. Однак високому значенню не завжди раді акціонери, оскільки це може означати, що рівень прибутковості капіталу низький.

¹ Показники, про обчислення яких ідеться нижче, подано у довільній послідовності; не слід вважати, що перші є важливішими, ніж наступні.

² Аналіз буде достовірнішим, якщо додатково використати дані щодо сукупних активів за станом на кінець першого кварталу (“Вісник НБУ”, №6 за 1999 рік).

³ Щоб одержати річний еквівалент, показник за один квартал слід множити на 4, а показник за три квартали — на чотири треті.

Зміни і доповнення до “Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України”*, внесені за період із 1 липня по 1 серпня 1999 р.

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерний банк “УКООСПІЛКА”	ВАТ	5 583 100	25.10.1993 р.	204	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11
Акціонерний комерційний банк “ФОРУМ”	ВАТ	23 203 500	31.01.1994 р.	231	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7
ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ акціонерний банк	ВАТ	7 355 590	21.09.1993 р.	198	м. Київ, вул. Предславинська, 28
Акціонерний комерційний “ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК”	ВАТ	20 000 000	29.12.1997 р.	272	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24
Акціонерний банк “УКРГАЗБАНК”	ВАТ	13 950 160	21.07.1993 р.	183	м. Київ, вул. Єреванська, 1
Акціонерний банк “КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”	ВАТ	7 570 000	30.12.1996 р.	264	м. Київ, просп. Червонозоряний, 132
Комерційний банк “ФІНАНСИ І КРЕДИТ”	ТОВ	20 000 000	30.10.1991 р.	63	м. Київ, вул. Артема, 60
Акціонерний комерційний банк “ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК” (колишній акціонерний комерційний банк “СИНДИКАТ”)	ВАТ	6 500 000	16.07.1992 р.	124	м. Київ, вул. Воровського, 22
Акціонерний комерційний банк “ТК КРЕДИТ”	ВАТ	7 449 900	28.04.1994 р.	245	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24
Акціонерний банк “НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ”	ЗАТ	15 000 000	09.11.1993 р.	210	м. Київ, вул. Володимирська, 54
Акціонерний комерційний банк “КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК”	ЗАТ	14 134 190	24.03.1993 р.	158	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6
Комерційний банк “АРЧ-БАНК”	ТОВ	13 000 000	21.04.1993 р.	164	м. Київ, вул. Волоська, 18/17
Акціонерне товариство “БАНК ВЕЛЕС” (колишній акціонерний банк “ВІТЧИЗНА”)	ВАТ	5 750 000	18.03.1994 р.	239	м. Київ, вул. Волинська, 65
Запорізька область					
Акціонерний банк “МЕТАЛУРГ”	ЗАТ	11 623 590	12.07.1993 р.	182	м. Запоріжжя, просп. Металургів, 30
АР Крим і м. Севастополь					
Акціонерний комерційний банк “ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ”	ВАТ	11 500 000	22.06.1992 р.	118	м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24
Тернопільська область					
Акціонерний банк “ЄВРОЦЕНТР”	ВАТ	6 444 500	20.01.1994 р.	226	м. Тернопіль, вул. Білецька, 1-а
Харківська область					
Східно-Український енергетичний банк “МЕГАБАНК”	ВАТ	21 572 769	28.10.1991 р.	58	м. Харків, вул. Артема, 30
Акціонерний комерційний банк “ЄВРОПЕЙСЬКИЙ”	ВАТ	5 420 940	03.03.1993 р.	152	м. Харків, Набережна Красношкільна, 24
Херсонська область					
Акціонерний комерційний банк “ГАРАНТ”	ВАТ	12 000 000	24.03.1993 р.	157	м. Херсон, вул. Комкова, 76-а
Чернігівська область					
Комерційний акціонерний банк “ДЕМАРК”	ВАТ	9 345 000	10.07.1992 р.	122	м. Чернігів, вул. Комсомольська, 28
Акціонерний комерційний банк “ПОЛКОМБАНК”	ЗАТ	9 624 000	18.08.1994 р.	249	м. Чернігів, вул. Київська, 3

* “Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України”, опубліковано у “Віснику НБУ”, № 4, 1999 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією реєстраційних записів.

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на право здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію НБУ
м. Київ і Київська область				
Акціонерний комерційний банк "ЮНЕКС"	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44			Ліцензію відкликано згідно з постановою Правління НБУ від 29.06.1999 р. № 307
Акціонерний банк "УКРГАЗБАНК"	м. Київ, вул. Єреванська, 1	123	15.07.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30,22
Акціонерне товариство "УКРАЇНСЬКИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ БАНК" ("УКРІНБАНК")	м. Київ, вул. Інститутська, 12-а	23	19.07.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,28,29,30,27
Акціонерний банк "ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	м. Київ, вул. Володимирська, 60	58	20.07.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,12,15,16,19,20,21,28,30. Операція 29 — тільки в частині здійснення професійної депозитарної діяльності зберігача та функцій реєстратора банку
Банк "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	м. Київ, просп. Перемоги, 67	26	23.06.1998 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
Акціонерний банк "УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК"	м. Київ, вул. Марини Раскової, 15	132	26.07.1999 р.	1,4,8,9,10,12,15,16,19,29,30. Зупинено дію ліцензії на операції 10,29 до 26.07.2000 р.
Акціонерний банк "СТОЛИЧНИЙ"	м. Київ, просп. Возз'єднання, 15	114	26.07.1999 р.	1,4,8,9,10,12,26,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операції 10,26,28,29 до 26.07.2000 р.
ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ акціонерний банк	м. Київ, вул. Предславинська, 28	109	23.07.1999 р.	1,3,4,8,9,10,12,26,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операції 28,29 до 23.07.2000 р.
Акціонерний комерційний агропромисловий банк "УКРАЇНА"	м. Київ, пров. Рильський, 10	3	26.07.1999 р.	1,2,3,4,5,6,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,7. Зупинено дію ліцензії на операції 10,13,14,11,27 до 01.01.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТ-АНШТАЛТ УКРАЇНА"	м. Київ, вул. Ярославів Вал, 14-а	185	27.07.1999 р.	4,5,8,9,10,12,15,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30,11,23,25. Зупинено дію ліцензії на операцію 25 до 27.07.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "ГЕОСАНТРИС"	м. Київ, вул. Щербаківська, 35	25	27.07.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Комерційний банк "Кредитно-фінансова спілка "ЕКСПОБАНК"	м. Київ, вул. Володарського, 2/4	15	27.07.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "ЛЕГБАНК"	м. Київ, вул. Жиянська, 27	45	27.07.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Акціонерно-комерційний банк "КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ БАНК"	м. Київ, вул. І.Кудрі, 32	116	12.07.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,26,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 13 до 12.10.1999 р.; на операцію 14 (тільки в частині випуску ощадних сертифікатів) — до 12.10.1999 р.
Державно-акціонерний спеціалізований імпортно-експортний банк України "УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК"	м. Київ, вул. Ярославів Вал, 36-а	136	12.07.1999 р.	1,3,4,9,11,12,15,16,19,21,26,28,30. Зупинено дію ліцензії на операції 11,26,28 до 12.10.1999 р.
Волинська область				
Комерційний банк "ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТБАНК"	м. Луцьк, вул. Коперника, 8	59	27.07.1999 р.	1,3,4,5,8,15,16,19,21,26,30. Зупинено дію ліцензії на операції 3,5,8,16,21,26,30 до 01.01.2000 р.
Дніпропетровська область				
Акціонерний комерційний банк "НОВИЙ"	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 93	112	23.06.1998 р.	Постановою Правління НБУ від 26.07.1999 р. № 371 відновлено ліцензію на операції 1,4,8,9,10,12,15,16,19,21,22,23,26,30,11,13,14,17,18,20,27,29
Комерційний банк "КЛАСИК"	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 39-а	110	27.07.1999 р.	1,4,16. Зупинено дію ліцензії на операцію 16 до 01.01.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "ПІВДЕНКОМБАНК"	м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 12	44	27.07.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,28,29,30,7,27. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Комерційний банк "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	м. Дніпропетровськ, просп. Пушкіна, 15	113	27.07.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Донецька область				
Донецький акціонерно-комерційний МІСЬКИЙ БАНК	м. Донецьк, вул. Пушкіна, 20	85	15.07.1999 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
Акціонерний банк "ДОНВУГЛЕКОМБАНК"	м. Донецьк, вул. Артема, 6 3	18	30.07.1999 р.	1,4,9,12,15,16,19,30. Зупинено дію ліцензії на операції 9,12,16,15,19,30 до 01.07.2000 р.
Донецький акціонерний банк "КАР-БАНК"	м. Донецьк, просп. Ілліча, 100-а	55	27.07.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Житомирська область				
Комерційний банк "АМАСКО"	м. Бердичів, вул. Нізгурецька, 16	74	27.07.1999 р.	1,4,8,9,10,12. Зупинено дію ліцензії на операції 8,9,10,12 до 01.01.2000 р.
Івано-Франківська область				
Акціонерний комерційний банк "ПРИКАРПАТТЯ"	м. Івано-Франківськ, вул. Василянок, 48	96	13.07.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30,7
АР Крим і м. Севастополь				
Акціонерний комерційний банк "ІНТЕРКОНТБАНК"	м. Сімферополь, вул. Гоголя, 9/16	95	27.07.1999 р.	4,8,15,16,19,30. Зупинено дію ліцензії на операції 8,16,30 до 01.01.2000 р.
Акціонерний банк "АБСОЛЮТ"	м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 14-а	150	27.07.1999 р.	1,3,4,9,10,15,16,19,26,30. Зупинено дію ліцензії на операції 3,9,10,16,26,30 до 01.01.2000 р.
Львівська область				
Селянський комерційний банк "ДНІСТЕР"	м. Львів, вул. Переяславська, 6-а	94	15.07.1999 р.	1,4,8,9,10,11,12,15,16,17,18,19,20,21,26,29,30,3
Одеська область				
Акціонерний банк "ПІВДЕННИЙ"	м. Одеса, Французький бульвар, 10	65	27.07.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "ІМЕКСБАНК"	м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 8-а	157	27.07.1999 р.	1,3,4,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Харківська область				
Акціонерно-комерційний банк "РЕАЛ БАНК"	м. Харків, просп. Леніна, 60-а	20	27.07.1999 р.	1,2,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,3. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Акціонерний східно-український біржовий банк "ГРАНТ"	м. Харків, вул. Данилевського, 19	6	27.07.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Акціонерний комерційний регіональний банк "РЕГІОН-БАНК"	м. Харків, вул. Дарвіна, 4	32	27.07.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Хмельницька область				
Акціонерний банк споживчої кооперації Хмельницької області "ПОДІЛЛЯ"	м. Хмельницький, вул. Герцена, 10	64	23.06.1998 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,30. Подовжено зупинення дії ліцензії на операції 8,10,13,17,18,20,21 до 01.10.1999 р.
Чернігівська область				
Акціонерний банк "ПРИВАТІНВЕСТ"	м. Чернігів, вул. Серьожникова, 6	133	27.07.1999 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,2. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "ПОЛІКОМБАНК"	м. Чернігів, вул. Київська, 3	152	27.07.1999 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,2. Зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 27.07.2000 р.

Банки, вилучені з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ у липні 1999 р.

Назва банку	Номер реєстрації банку	Дата реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
Акціонерний комерційний банк "ГАЛИЦЬКИЙ"	31	15.10.1991 р.	30.07.1999 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ від 30.07.1999 р. № 528

Матеріал підготувала головний економіст управління реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

Альтернативний підхід /

Ігор
Волошин

Начальник аналітичного відділу
АБ "Укргазпромбанк".
Кандидат технічних наук

Розрахунок резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями за допомогою коефіцієнтного аналізу і повної моделі банку

Формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитною діяльністю є одним із визнаних та ефективних методів банківського управління кредитними ризиками.

Визначення оптимального розміру резервів значною мірою залежить від оцінки загального фінансового стану банку-позичальника. Помилка у цій оцінці може дорого коштувати банку-кредитору, навіть призвести до втрати ним власного капіталу.

На практиці оцінка фінансового стану банку-позичальника узагальнюється в єдиному синтетичному показнику — кредитному рейтингу. Методів його оцінки багато — система СAMEL, дослідження ринку облігацій, коефіцієнтний аналіз, повні моделі банківської фірми тощо.

За рубежом кредитні рейтинги, як правило, встановлюють незалежні рейтингові агентства. Оскільки національних рейтингових агентств в Україні поки що немає, то цю роботу зазвичай виконують аналітичні підрозділи банків.

У статті розглядаються найпоширеніші в країнах СНД підходи до оцінки кредитного рейтингу, які базуються на коефіцієнтному аналізі. Пропонуються альтернативні методи оцінки кредитного рейтингу на основі повної моделі банку та визначення розміру резервів для відшкодування можливих втрат за допомогою як коефіцієнтного аналізу, так і повної моделі банку.

РОЗРАХУНОК РЕЗЕРВІВ ДЛЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОЖЛИВИХ ВТРАТ ЗА КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ЗА ДОПОМОГОЮ КОЕФІЦІЄНТНОГО АНАЛІЗУ

Розглянемо послідовність розв'язання проблеми оцінки фінансового стану банку за допомогою коефіцієнтного аналізу, зосередившись на тих аспектах аналізу, які не мають чіткого (тобто кількісного) економічного підґрунтя, що, в свою чергу, може призвести до формування банком резервів у обсягах, недостатніх для відшкодування втрат за кредитною діяльністю.

Кількість і набір фінансових коефіцієнтів

Головна проблема коефіцієнтного аналізу полягає у виборі найбільш важливих, найбільш інформативних фінансових коефіцієнтів. Зі зміною економічних умов змінюється і значущість фінансових коефіцієнтів, а отже, й "оптимальність" їх набору.

На практиці найчастіше застосовують **парні** коефіцієнти, які є співвідношенням двох різних статей балансу.

Певний фінансовий коефіцієнт відображає лише один напрямок діяльності банку. Так, співвідношення капіталу банку і загальних активів характеризує достатність капіталу; відношення загальних активів до загальних зобов'язань — загальну ліквідність, співвідношення простроченої заборгованості та кредитного портфеля — якість кредитного портфеля і т. д. Отож для **повного** аналізу фінансового стану банку необхідно мати велику кількість різноманітних коефіцієнтів.

Узагалі кількість коефіцієнтів, які можна використовувати для аналізу, залежить від рівня деталізації або, навпаки, від агрегування балансу. Для балансу, що містить у собі 6 статей, **теоретично** можна скласти 10 парних коефіцієнтів; для балансу із 7 статей — уже 15. Із посиленням деталізації балансу (збільшенням кількості статей у

ньому) кількість можливих парних коефіцієнтів починає катастрофічно зростати. Зрозуміло, повний набір можливих парних коефіцієнтів є надмірним і опрацювати його аналітик практично не в змозі.

При агрегуванні балансу, а отже, при зменшенні кількості використаних фінансових коефіцієнтів виникає інша проблема — втрачається частина інформації, яка характеризує концентраційні ризики і диверсифікацію діяльності банку. Щоб уникнути цього, слід аналізувати максимально деталізований баланс. Для банків-аутсайдерів це баланс за рахунками IV порядку, для інсайдерів — баланс за аналітичними рахунками. Якою ж буде кількість коефіцієнтів, що характеризують баланс, скажімо, за рахунками IV порядку? Величезною! Осягнути таку кількість показників, а тим більше — стежити за їх динамікою — складно. Не випадково учасники семінару Світового банку "Банківське управління ризиком", що відбувся цього року в Києві, дійшли висновку: незважаючи на те, що фінансові коефіцієнти є вкрай важливими, вони, власне, не слугують **адекватним індикатором** сукупності ризиків або профілю ризиків конкретного банку, стабільності його фінансового стану чи перспектив майбутнього розвитку.

Пошук синтетичного коефіцієнта, що характеризує фінансовий стан банку в цілому

Коефіцієнтний аналіз пов'язаний ще з однією проблемою. У процесі аналізу фінансового стану банку часто трапляється так, що одні коефіцієнти свідчать про його задовільний стан, а інші — про негаразди. Як же оцінити фінансовий стан банку на основі сукупності інформації, одержаної в результаті коефіцієнтного аналізу? Більшість банків країн СНД у такому разі застосовують метод синтетичного коефіцієнта SC. Він є сумою фінансових коефіцієнтів K_i (надійності, ліквід-

ності, якості активів тощо), помножених на вагові коефіцієнти a_i [1]:

$$SC = \sum_{i=1}^N (a_i \times K_i). \quad (1)$$

Проте така модель прийнятна лише у разі незначних змін фінансових коефіцієнтів [2]. А у більшості банків країн СНД межі значень фінансових коефіцієнтів у часі дуже широкі.

Зазвичай вибір вагових коефіцієнтів проводиться шляхом опитування групи експертів. Їх думки ґрунтуються на суб'єктивних оцінках, інтуїції, професійних знаннях і досвіді роботи.

Правда, існують і альтернативні підходи, коли вагові коефіцієнти добирають статистичними методами, наприклад, за допомогою лінійного дискримінантного аналізу. Цей метод дає змогу сформувати набір коефіцієнтів, за допомогою якого можна точніше класифікувати банки, але лише на дві групи — потенційних банкрутів та успішно діючих фінансово-кредитних установ. Показовим прикладом такого підходу є Z-модель Е.Альмана. Нині метод дискримінантного аналізу успішно використовується у Bayerische Vereinsbank, Deutsche Bundesbank, Sparkasse-und Giroverbank та в інших банках. Проте його застосування можливе лише за наявності достатньої бази емпіричних даних про діяльність банків.

Синтетичний коефіцієнт є інструментом для *відносного* ранжирування фінансового стану банків за принципом "кращий — гірший". Він не може дати *абсолютної* оцінки фінансового стану банківської установи, оскільки фінансові коефіцієнти для аналізу добираються довільно, оцінка вагових коефіцієнтів є здебільшого суб'єктивною тощо.

Використання синтетичного коефіцієнта для визначення розміру відрахувань у резерв для відшкодування можливих втрат

Синтетичний коефіцієнт здебільшого розглядається як кредитний рейтинг. Одержаний таким способом кредитний рейтинг не дає змоги безпосередньо визначити обсяг відрахувань до резерву для відшкодування можливих збитків за кредитними операціями. З цієї метою доводиться знову звернутися до застосування експертного підходу.

Згідно з рекомендаціями Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків (зі змінами і доповненнями до нього), затвердженого постановою Правління НБУ

Таблиця 1. Класифікація позик за ступенями ризику та відсоток відрахування у резерв згідно з Положенням про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків	
Групи кредитів (ступінь ризику)	Рівень резерву Н, %
Стандартні кредити	2
Кредити під контролем	5
Субстандартні кредити	20
Сумнівні кредити	50
Безнадійні кредити	100

№122 від 27.03.1998 р., до результатів аналізу фінансового стану банку-позичальника (у нашому випадку — коефіцієнтного) слід додавати дані суб'єктивного характеру (щодо ефективності управління, ринкової позиції, професіоналізму керівництва) та оцінку якості погашення кредитної заборгованості банком за основним боргом і відсотків за нею.

Відповідно до фінансового стану банку-позичальника та якості погашення ним кредитної заборгованості кредити класифікують за ступенями ризику. Кожній групі присвоюється певний рівень резерву (див. таблицю 1).

Після класифікації кредитів визначають розмір відрахувань у резерв за формулою:

$$CP = Exposure \times N, \quad (2)$$

де CP — резерв для відшкодування можливих втрат за кредитами або рівень припустимих втрат;

Exposure — обсяг наданих кредитів;
N — рівень резерву.

Отже, цей підхід до визначення відрахувань у резерв в основному спирається на експертні оцінки, які великою мірою залежать від суб'єктивного фактора, а отже, не можуть дати об'єктивної оцінки кредитним ризикам. Кредитний ризик, визначений таким способом, може бути як надмірно завищеним, так і надмірно заниженим.

РОЗРАХУНОК РЕЗЕРВІВ ДЛЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОЖЛИВИХ ВТРАТ ЗА КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОВНОЇ МОДЕЛІ БАНКУ

Альтернативним підходом до оцінки загального фінансового стану банку є застосування повної моделі його функціонування. Ця модель враховує всі операції, які банк проводить з активами, зобов'язаннями і капіталом [3, 4].

Повна модель банку

Основна ідея моделі базується на визнанні існування необхідної для успішної

діяльності банку (за певної ринкової кон'юнктури) *середньої структури активів і пасивів*. Ця структура балансу відповідає сталій практиці здійснення операцій певним банком, його місцю на фінансових ринках. При цьому діяльність банку розглядається як чітко спрямована на підтримку необхідної структури активів і пасивів.

Необхідна структура балансу реалізується за рахунок планових грошових потоків, що породжуються укладеними угодами, та випадкових грошових потоків, які виникають під дією змін ринкових та правових умов. Отже, частина операцій такого банку є плановою, частина — випадковою. До планових операцій належать погашення депозитів та цінних паперів, повернення наданих кредитів, сплата податків, надходження процентів тощо. До випадкових — надходження і списання коштів із поточних рахунків клієнтів, надання кредитів, залучення депозитів тощо. Метод врахування планових платежів детально розроблено у праці Ф.Шпиґа, О.Деркача, Я.Смоля, В.Малюкова, М.Ліндера [5].

Ми ж зосередимося саме на врахуванні випадкових платежів, припускаючи, що планових узагалі немає.

При випадкових операціях дата валютування, обсяг угоди, термін угоди є випадковими величинами. У такому разі й залишки на балансових рахунках, на яких відбуваються ці операції, будуть випадковими. Вважатимемо, що поведінку залишків визначає закон нормального розподілу. Тоді випадкову поведінку залишків на окремих статтях балансу можна описати такими двома характеристиками: середнім значенням (математичним очікуванням) і стандартним відхиленням.

Ще одна важлива ідея запропонованого підходу базується на припущенні, що поведінка банку в майбутньому буде подібною до його поведінки у недалекому минулому. Інакше кажучи — характер проведення операцій банком у майбутньому буде подібним до характеру проведення операцій у минулому. Як відомо, історія проведення операції фіксується у балансі. Досліджуючи її протягом обраного періоду, можна

спрогнозувати фінансовий стан банку на найближчий період. На наш погляд, історії угод, що зберігаються у балансах, краще, ніж будь-які експертні оцінки, характеризують якість менеджменту в банку.

Відзначимо, що запропонована модель банку не має обмежень щодо рівня деталізації балансу. Зокрема, модель банку можна побудувати і на основі балансу за рахунками IV порядку, тобто — балансу з максимально можливою для аутсайдерів деталізацією.

Наведемо конкретний приклад запропонованої у цій статті моделі банку.

Нехай баланс банку А налічує такі статті: коррахунок (Кр), позики (Пз), поточні рахунки (Пр), строкові депозити (СД) та капітал (К). Для того щоб спрогнозувати стан коррахунку введемо з основного рівняння балансу залишки на коррахунку:

$$Кр = Пр + СД + К - Пз. \quad (3)$$

Вважатимемо, що банкрутство банку А настає тоді, коли залишків на кореспондентському рахунку не вистачає для виконання його поточних зобов'язань. Адже втрата платоспроможності банку, його банкрутство починається саме з втрати ліквідності. При цьому припустимо, що банк А стає банкрутом внаслідок низки несприятливих подій: непередбаченого відпливу коштів із поточних рахунків, раптового надання позик тощо.

Модельне банкрутство банку А настає тоді, коли [6]:

$$Кр < 0. \quad (4)$$

Внаслідок того, що всі залишки на статтях балансу підпорядковуються закону нормального розподілу, очікуваний (середній) залишок на коррахунку, який має банк А, дорівнюватиме:

$$\mu_{Кр} = \mu_{Пр} + \mu_{СД} + \mu_{К} - \mu_{Пз}, \quad (5)$$

де μ_i — середні залишки i -ї статті балансу ($i=Пр, СД, К, Пз$).

Припустимо, що банк А інколи проводить операції списання позик безпосередньо на поточні рахунки клієнтів, а клієнт не відразу списує позичкові кошти. Тоді кореляція залишків на позичкових і поточних рахунках буде додатною. Адже зі збільшенням залишків на позичкових рахунках залишки на поточних рахунках теж збільшуються. Те ж відбувається, якщо позика сплачується із поточного рахунку клієнта. Зі зменшенням залишків на поточних рахунках зменшуються і залишки на позичкових рахунках. Кореляція залишається додатною.

Нехай частина клієнтів банку А розміщує свої тимчасово вільні кошти на строкових депозитах у цьому ж банку. У такому разі зі зменшенням залишків на поточних рахунках залишки на депозитних рахунках збільшуються; кореляція залишків на поточних і депозитних рахунках є від'ємною. При поверненні депозитів залишки на депозитних рахунках зменшуються, а на поточних рахунках збільшуються. Якщо клієнт не одразу списує повернені з депозиту кошти, то кореляція залишається від'ємною.

Отже, у банку А кореляції притаманні лише для пар статей — для залишків на поточних і позичкових рахунках та для залишків на поточних і депозитних рахунках.

Тоді стандартне відхилення залишку на коррахунку від середнього його значення у банку А можна записати у такій формі:

$$\sigma_{Кр} = \sqrt{\sigma_{Пр}^2 + \sigma_{СД}^2 + \sigma_{К}^2 + \sigma_{Пз}^2 - 2 \times |r_{Пр,Пз}| \times \sigma_{Пр} \times \sigma_{Пз} - 2 \times |r_{Пр,СД}| \times \sigma_{Пр} \times \sigma_{СД}}, \quad (6)$$

де $r_{Пр,Пз}, r_{Пр,СД}$ — коефіцієнти кореляції залишків на поточних і позичко-

вих рахунках та залишків на поточних і депозитних рахунках;

σ_i — стандартні відхилення залишків i -ї статті балансу від своїх середніх значень ($i=Пр, СД, К, Пз$);

$||$ — модуль числа.

Як випливає з формули (6), внутрібанківський рух грошових коштів (між поточними, позичковими та депозитними рахунками) уповільнює мінливість залишків на коррахунку, адже гроші на певний час затримуються у банку.

Імовірність того, що банк утратить ліквідність та збанкрутує, тобто залишки на коррахунку стануть від'ємними (нерівність 4), визначимо за формулою:

$$P \{ Кр < 0 \} = \Phi \left(-\frac{\mu_{Кр}}{\sigma_{Кр}} \right), \quad (7)$$

де $\Phi(z)$ — інтегральна функція нормального розподілу [7].

Імовірність банкрутства $P \{ Кр < 0 \}$ або просто P є кредитним рейтингом. Ця імовірність банкрутства (втрати ліквідності) банку, власне, є оцінкою фінансового стану банку в цілому. Вона, ясна річ, нормована і фактично є синтетичним коефіцієнтом, одержаним із повної моделі банку.

Наведемо конкретний приклад розрахунку кредитного рейтингу банку А.

Припустимо, що статистичний аналіз балансів банку А проведено за певний період T (нехай він становить 20 робочих днів). Результати аналізу подано у таблиці 2.

При цьому середні (очікувані) залишки на коррахунку ($Кр$) обчислювалися за формулою (5):

$$\begin{aligned} \mu_{Кр} &= \mu_{Пр} + \mu_{СД} + \mu_{К} - \mu_{Пз} = \\ &= 150 + 350 + 220 - 600 = \\ &= 120 \text{ млн. грн.} \end{aligned}$$

Стандартне відхилення залишків на коррахунку ($Кр$) обчислювалося за формулою (6):

$$\begin{aligned} \sigma_{Кр} &= \sqrt{\sigma_{Пр}^2 + \sigma_{СД}^2 + \sigma_{К}^2 + \sigma_{Пз}^2 - 2 \times |r_{Пр,Пз}| \times \sigma_{Пр} \times \sigma_{Пз} - 2 \times |r_{Пр,СД}| \times \sigma_{Пр} \times \sigma_{СД} = \\ &= \sqrt{80^2 + 20^2 + 10^2 + 40^2 - 2 \times |0.2| \times 80 \times 40 - 2 \times |-0.3| \times 80 \times 20} = \\ &= 79.1 \text{ млн. грн.} \end{aligned}$$

Кредитний рейтинг (імовірність банкрутства) банку А обчислювався за формулою (7).

Таблиця 2. Результати статистичного аналізу історії балансів банку А за 20 робочих днів

№ п/п	Статті балансу	Середні залишки, млн. грн.	Стандартне відхилення, млн. грн.
1	Поточні рахунки (Пр)	150	80
2	Строкові депозити (СД)	350	20
3	Капітал (К)	220	10
	Усього пасивів	720	
4	Позики (Пз)	600	40
5	Кошти на коррахунку (Кр)	120	
6	Усього активів	720	
7	Кореляція $r_{Пр,Пз} = 0,2$		
8	Кореляція $r_{Пр,СД} = -0,3$		
9	Імовірність банкрутства (формула 7) або кредитний рейтинг		$\Phi(-120/79.1) \times 100\% = 6.5\%$

Визначення розміру відрахувань до резерву за допомогою кредитного R-рейтингу

Наявність кредитного рейтингу, що обчислюється за формулою (7) і який є імовірністю банкрутства банку, дає змогу скористатися сучасними технологіями (CreditRisk⁺, CreditMetrics) визначення обсягу відрахувань до резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями:

$$CP = Exposure \times P \times (1 - R), \quad (8)$$

де CP — резерв під можливі збитки за кредитами або рівень припустимих втрат, встановлений банком для себе на певний термін;

Exposure — обсяг наданих міжбанківських кредитів;

P — імовірність банкрутства банку (кредитний рейтинг);

R — частка відшкодування проблемних або списаних раніше кредитів внаслідок ліквідації, реструктуризації, продажу зобов'язань збанкрутілого банку.

Як впливає із формули (8), обсяги резервів під можливі кредитні збитки залежать не лише від кредитного рейтингу, а й від частки відшкодування списаних кредитів. Отже, ймовірні втрати за кредитними операціями можна відшкодувати з двох джерел: із сформованого резерву та із частки капіталу збанкрутілого банку, яка залишається після задоволення усіх вимог кредиторів.

У формулі (8) є лише одне невідоме — частка відшкодування R. Нині в Україні не існує аналітично-інформаційних служб, які б акумулювали та аналізували інформацію про частки відшкодування зобов'язань збанкрутілими банками. Це пов'язано з відсутністю ринку боргових зобов'язань, законодавчо закріплених процедур взаємозаліку вимог і зобов'язань банків-банкрутів, статистичних даних щодо часток відшкодування зобов'язань тощо. Тому будемо припускати, що частка відшкодування списаних кредитів дорівнює нулю (R=0), і що у разі банкрутства банку-позичальника кредити не повернуться зовсім.

Зауважимо, що вирішення проблеми збору, аналізу та офіційного оприлюднення інформації щодо часток відшкодувань боргів збанкрутілими банками зробило б частку відшкодування списаних кредитів R додатковим інструментом (поряд із кредитним рейтингом) для визначення розміру кредитних резервів (див. формулу 8). Зараз для банківської системи України гостро стоїть питання щодо формування необхідних резервів під кредитні ризики. Визначеність частки відшкодування R дала б змогу фінансово-кредитним установам формувати кредитні резерви у менших обсягах, що поліпшило б фінансовий стан усієї банківської системи.

Імовірність банкрутства банку (кредитний рейтинг) можна також використовувати для управління кредитним портфелем, встановлення лімітів і гра-

ничних строків кредитування, визначення ставок за міжбанківськими кредитами тощо [8].

На відміну від синтетичного коефіцієнта, кредитний рейтинг, обчислений за допомогою повної моделі банку, дає достовірнішу оцінку фінансового стану банку, оскільки він не залежить від суб'єктивних оцінок експертів, а також дає змогу визначити економічно обгрунтовані розміри резервів. □

Література.

1. Ширинська Є.Б. Рейтинг і лімітна політика банків // Вісник НБУ. — 1996. — №5. — С.29—31.
2. Шматов О. Методика визначення рейтингу банків України // Вісник НБУ. — 1997. — № 5. — С.39—41.
3. Кукушкина Е. Системный анализ основных моделей принятия решений в области управления финансами // Банковские технологии. Компьютеры+Программы. — 1997. — № 2. — С.70—73.
4. Дж. Ф. Синки, мл. Управление финансами в коммерческих банках. Пер. с англ. — М.: Catallaxy, 1994. — 820 с.
5. Шниг Ф., Деркач А., Смолий Я., Малуков В., Линдер Н. Модель управления платежным календарем // Финансовые риски. — 1997. — № 2. — С. 100—106.
6. Екушов А.И. Модели учета и анализа в коммерческом банке. — Калининград, 1997. — 208 с.
7. Корн Г., Корн Т. Справочник по математике. — М.: Наука, 1977. — 832 с.
8. Волошин І.В. Часова структура кредитних ризиків // Вісник НБУ. — 1998. — № 12. — С.25—28.

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

Фінансове програмування та макроекономічна політика

стали темою дводенного семінару для фахівців НБУ, Мінекономіки, Мінфіну, Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України, органів державного управління, навчальних та науково-дослідних інститутів, проведеного за участю представників Міжнародного валютного фонду в оплоєному Навчальному центрі НБУ.

Цей семінар став важливим кроком на шляху реформування банківської системи — важливої складової економіки України. Економічні закони в

кожній країні та суспільстві в цілому діють однаково, — сказав, відкриваючи семінар, заступник Голови Правління НБУ Я.Ф. Солтис. Відклавши термінові справи, керівники й провідні спеціалісти на два тижні, як сумлінні студенти, засіли за навчальні матеріали, комп'ютери, щоб якомога глибоше зрозуміти сутність економічних законів; дізнатися, як вони впроваджуються в життя і працюють у сучасній світовій практиці, у сфері грошового обігу; навчитися збирати, систематизувати і використовувати інформацію, послуговуючись нею для дослідження взаємодії і взаємозалежності причин і наслідків. Зустрічне прагнення дати щонайглибше знання виявили лектори — заступник начальника відділу країн Європи Інституту МВФ Річард Барт, консультант Томас Льюнг, економіст інституту Лін Хуей Тань, директор економічного департаменту НБУ Лідія Воронова. Використовуючи сучасне унаочнення, вони прочитали низку змістовних лекцій, таких, як "Макроекономічна стабілізація, структурна реформа і роль МВФ", "Національні рахунки: вступ до обліку та аналізу", "Прогнозування реального сектора на прикладі України", "Платіжний баланс: облік і аналіз", "Прогнозування зовнішнього сектора", "Проблеми інформаційної підтримки в галузі аналізу й програмування" тощо. На практичних заняттях, які проводилися з використанням українських прикладів і даних, щодня після лекцій слухачі закріплювали пройдене.

Плідній безперебійній роботі семінару сприяла чітка побудова навчального процесу працівниками МВФ, організаційна допомога багатьох служб НБУ, зокрема департаменту персоналу, який традиційно на високому рівні забезпечує навчання всіх категорій працівників Національного банку України.

Фото Валерія Закусила.